

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1955

ANDRA KAMMAREN

Nr 19

20—21 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 20 maj

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Ståhl ang. redogörelse för händelseförloppet vid den östtyska folkpolisens anhållande av direktör A. H. Kinberg i Berlin i januari 1954	3
fröken Karlsson ang. den ökade intagningen av elever i Landskrona seminarium	8
Svar på interpellation av herr Nihlfors ang. delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm	11
Anslag under fjärde huvudtiteln:	
Ändrad organisation av kavalleriet m. m.	14
Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband	15
Marinens tekniska personal	29
Markförvärv för armén	32
Försäljning av stadsägan nr 345 A m. m. i Nora	38
Jordbruksregleringen	39
Lantbruksnämnderna	88
Högertrafik	89

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 20 maj

<i>Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. en särskild högsta domstol i skattemål	14
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 128, ang. vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.	14
— nr 129, ang. markförvärv för försvaret m. m.	32
— nr 130, ang. överlåtelse av kronan tillhörig mark m. m.	38

	Sid.
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.	39
— nr 26, om anslag till Lantbruksnämnderna	88
— nr 27, ang. försäljning av mark under Gripsholms kungsladugård och Bogesund m. m.	89
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 131, ang. högertrafikfrågan.....	89
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. lag om folkomröstning ang. högertrafik	109

Fredagen den 20 maj

Kl. 13.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande maj.

§ 2

Svar på fråga ang. händelseförloppet vid
den östtyska folkpolisens anhållande av
direktören A. H. Kinberg i Berlin i
januari 1954

Herr talmannen lämnade på begäran
ordet till

Hans excellens herr ministern för ut-
rikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Till svar på en enkel
fråga av herr Ståhl om händelseförlop-
pet vid svenske medborgaren, direktör
Kinbergs fängslande av östtysk folk-
polis i januari förra året får jag anföra
följande.

Alla de informationer, som utrikesde-
partementet erhöll om denna episod,
meddelades omedelbart till pressen. Jag
har därför svårt att tro, att jag har
några upplysningar att ge, som inte herr
Ståhl kunde ta kännedom om genom
att slå upp sin egen tidning för den pe-
riod varom fråga är.

Men för att tillmötesgå den ärade le-
damoten av kammaren erinrar jag i
korthet om vad som hände enligt de
underrättelser, som successivt inkom
till UD från svenska generalkonsulatet
i Berlin. De källor, som generalkonsu-
latet kunde hänvisa till, var uttalanden
av sovjetryska och östtyska myndighe-
ter, dels till konsulatstjänstemän, dels
till en av konsulatet anlitad advokat.

Hr Kinberg skall ha inställt sig på
sovjetryska ambassaden i Berlin den
25 januari 1954 vid 9-tiden på kvällen
och insisterat på att träffa utrikesmi-

nister Molotov. Han lär ha påstått sig
vara släkt med herr Molotov och skall
ha uppträtt tämligen ohövligen men icke
våldsamt. Den ryska vaktpersonalen
överlämnade honom till östtysk polis.
Införd till polisstationen skall han
alltjämt ha insisterat på att samman-
träffa med herr Molotov. När han för-
vägrades detta, lär han ha blivit våld-
sam. Under det uppträde som följde
skall han ha misshandlat sju polismän
men också själv blivit illa misshandlad
och skadad. Han hade sedan blivit förd
till ett sjukhus för sinnessjuka och nerv-
sjuka och undergått sinnesundersök-
ning. Denna skall ha givit vid handen,
att Kinberg företett tecken dels på
hjärnskakning, dels på mentala rubb-
ningar.

Han frigavs den 9 mars, och det hade
genom konsulatets försorg ordnats för
hans hemresa samma dag kl. 15 med
flyg. Han vägrade dock att följa med
det plan, som avsetts, men gick med på
att stanna på flygstationen och ta ett
plan några timmar senare. Kort före
detta senare plans avgång tog Kinberg
plats i planet tillsammans med en sjuk-
vårdare. Omedelbart före starten ru-
sade han dock ut och tog en taxi till
Berlin. Han tog in på hotell och stan-
nade sedan flera veckor i Berlin men
reste till slut hem.

Härefter anförde:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka ut-
rikesministern för svaret på min fråga,
även om det kanske inte riktigt har
det innehåll som jag hade väntat mig.
Jag skall gärna uttala mitt beklagande
av att utrikesministern tydligen allt-

Svar på fråga ang. händelseförloppet vid den östtyska folkpolisens anhållande av direktören A. H. Kinberg i januari 1954

jämt lever i den uppfattningen att de första uppgifter, som kom ut i fallet Kinberg, skulle vara riktiga. Jag kan gott få meddela utrikesministern att jag har hört mig för på olika håll, bland annat i poliskretsar, där man har den bestämda uppfattningen att de första relationerna i den svenska pressen har varit helt oriktiga och att de bland annat emanerar från den tyske advokaten Knoblach — jag vet inte om han är öst- eller västtysk — som gjorde utredningen i första omgången.

Jag har verkligen läst tidningarna, Ers excellens, och jag vet vad som stod i dem. Där uppgavs det ungefär vad herr utrikesministern här har relaterat, att Kinberg trängt sig in på ryska ambassaden i Östberlin och att han hade uppträtt provokatoriskt. Först uppgavs det att han hade slagits, och sedan växlade uppgifterna till att han hade uppträtt provokatoriskt. Så fördes han bort till en polisstation, där han skall ha nedslagit sex eller sju — uppgifterna är fortfarande divergerande — östtyska polismän. Dessutom har det uppgivits att man på svenskt håll har framfört ett beklagande över vad som har förekommit.

Jag skall be att få meddela Ers excellens och kammaren att jag har träffat bemälda Kinberg, och jag har liksom alla andra som träffat honom kunnat konstatera, att det icke är osanning att han i varje fall har varit utsatt för tortyr. Han bär alltjämt, ett och ett halvt år efter händelserna, djupa ärr omkring båda handlederna efter de järntrådar, med vilka han varit bunden och i vilka man har infört elektrisk ström, som sedan har bränt sig in genom huden, genom köttet och i benpiporna. Han kommer att bära livslånga ärr efter detta. Det finns läkare som intygar att han har fått revben avsparkade, att han har fått benpipor i händerna söndertrampade osv. Han har varit utsatt för den grövsta tortyr. Eftersom uppgifter-

na om hans uppträdande är divergerande, eftersom han icke har hållits kvar och eftersom han av utrikesdepartementet har återfått sitt pass, kan jag inte förstå annat än att det vore de svenska myndigheternas plikt att försöka komma till rätta med vad som verkligen har förevarit och icke godta de uppgifter, som utrikesministern här har vidarebefordrat.

Tillåt mig, herr talman, att till kammarens protokoll foga en icke alltför lång berättelse, som Kinberg själv har nedskrivit över vad som passerade denna ödesdigra dag. Han är svensk medborgare och har som sådan rätt att åtnjuta det skydd, som skall tillkomma varje svensk medborgare.

Han säger, att han redan tidigare i Berlin hade varit utsatt för hotelser, beroende på att han hade varit verksam för att få till stånd export på Östtyskland av bl. a. livsmedelsvaror, en verksamhet som kom i konflikt med köpmannakretsar, som innehade mycket gynnade ställningar i Östtyskland och i Östberlin, goda förbindelser med myndigheterna där. Han hade emellertid med de ryska myndigheternas hjälp kommit in i Östberlin. De ryska myndigheterna har — detta är jag angelägen att betona — i detta fall tydligen uppträtt mycket tillmötesgående, och det var på ett ryskt visum han denna gång reste in. När han nu återvände till Berlin var det för att få kontakt med olika personer i syfte att öka avsättningen av svenska varor, särskilt livsmedel, till Östtyskland. Han hade också efter ankomsten till Berlin långa samtal med olika inflytelserika människor i detta ämne.

Den 24 januari uppsökte han på ryska ambassaden excellensen Molotov. »På aftonen den 24 januari», jag citerar här ordagrant hans egen redogörelse, »begav jag mig till ambassaden, fick tillträde och ombads vänta, då excellensen var på teatern. Efter cirka en timmes

Svar på fråga ang. händelseförloppet vid den östtyska folkpolisens anhållande av direktören A. H. Kinberg i januari 1954

väntan och samspråk med diverse civila och militära personer och medan jag rökte en erbjuden cigarrett inkom en i den östtyska kasernerade folkpolisens uniformer klädd patrull om sex man och en civil och bad mig medfölja till polishögkvarteret för att kontrollera mina personalia och visst material. Jag medföljde efter att ha rådfrågat den ambassadtjänsteman som jag talade med och fördes i bil till en för mig obekant byggnad. Våld förekom ej. Efter timmars genomgång av diverse papper nedslogs jag, fördes in i ett angränsande rum, som tydligen under tiden iordningställt, bakbands och blev i liggande, värnlöst tillstånd utsatt för en fullständigt vetenskaplig misshandel. Förutom att tänderna trampades ut, en mängd sparkar riktades, först mot huvudet sedan mot ryggrad, armar och ben, mellangärde m. m., trampade man på händerna, så att en del krossår och brott uppstod. Efter att i flera timmar utsatts för denna i det närmaste dödliga misshandel, varunder man på allt sätt försökte få mig att förlora min självbehärskning, drog man på mig kläderna igen, som före den egentliga misshandeln avklätt mig, och jag transporterades i cirka två, tre timmar. Därefter inkastades jag i en omöblerad cell, där jag fick ligga i åtskilliga timmar på cementgolvet. Härvid var det smärtsammaste att de dubbla metalltrådar, med vilka händerna hela tiden hållits bundna på ryggen, genom någon anordning kopplades till en väggkontakt. Ärren torde kvarsitta, då den brännverkan som uppstod icke bara brände sönder huden och köttet utan också gick in på handledernas ben. — Veckorna som följde, kännetecknade av ideliga transporter, enskilda mörka eller halvmörka omöblerade celler, ständigt ensamhet m. m., hela tiden utan möbler, äro icke lämpliga att skildra. De sista tre veckorna tillbragtes på ett och samma ställe cirka tre timmars bil-

resa från Berlin under relativt mänskliga former, utan tidningar, utan »medfångar», utan en aning om vad som skulle hända men tröstad av försäkringar, att ingen bar skulden men väl ansvaret, och att ett fruktansvärt misstag torde ha begåtts, och att man bara visste att något hade sipprat ut och att mitt hemland sökte intervensera. Myndigheterna i Berlin vore tydligen nervösa, pressen hade börjat röra i saken, och man vore orolig att ryssarna skulle vidtaga åtgärder. Uppenbart var, att man inte visste hur man skulle betrakta det faktum, att jag inte bara hade överlevat utan också behållit mitt förstånd, även om jag i all min resignation var ytterligt misstänksam mot vederbörande, då jag ansåg mig ha skäl att kunna vänta vad som helst — detta medförde att jag försökte hålla mig vaken för att inte överrumplas.» Sedan fortsätter han: »Läkarvård i gängse bemärkelse förekom inte. Präst vägrades, och advokat eller konsul förekom inte, enligt uppgift på uttrycklig order av högste åklagaren. Natten till den 9 mars fördes jag till Berlin, där jag efter några timmars väntan i en stor, modern tegelbyggnad fördes över till en annan, där jag lämnades ensam i ett litet rum, fastbunden vid en bår. Efter en stund inkom svenske generalkonsuln och två biträden, skar loss mig från båren, och vi åkte till generalkonsulatet.»

Så långt Kinbergs egen redogörelse. Jag kan ju inte intyga något annat än att jag har sett märkena på hans egen kropp efter den misshandel, som kan och måste betecknas som tortyr. Sedan kan man fråga, i vad mån hans eget uppträdande har bidragit till vad han utsatts för. Det ligger utanför mina möjligheter att kunna yttra mig om hur han har uppträtt, men jag vill i alla fall konstatera, att sedan han släpptes, liksom innan han togs, har han inte uppträtt så, att han på något sätt stört samhällslugnet eller behövt slås i bojor.

Svar på fråga ang. händelseförloppet vid den östtyska folkpolisens anhållande av direktören A. H. Kinberg i januari 1954

Han har inte heller, såvitt jag vet, vid något tillfälle behövt interneras. Om han begått något omdömesfel — en sak som jag inte vill bestrida men som jag inte har kännedom om — så vill jag fråga: Hur många svenska medborgare är så omdömesgilla, att de inte kan begå något omdömesfel? Finns det fördenskull något som helst fog för att poliskonstaplar från en främmande stat av den anledningen skall få gripa och misshandla och tortera en svensk medborgare? Jag tror att om någonting sådant som detta skett t. ex. i England hade det uppstått en folkstorm. Där är man mån om att den enskilde och den enskildes rätt skall tillvaratas i varje situation.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att vördsamt, ty det här är en fråga som jag tycker ligger helt utanför den politiska diskussionen — det är en rent humanitär sak — vädja till hans excellens utrikesministern att låta undersöka, huruvida inte skäl finns för att på nytt ta upp denna fråga och se om denne man har vederfarits tillbörlig rättvisa, som varje svensk medborgare bör få åtnjuta. Jag vill inte säga, att en sådan undersökning slutar med ett frikännande för honom. Jag bara begär, att utrikesdepartementet blivit i långa stycken vilseledd, och inte håller till godo med och godkänner vare sig vad den här advokaten uppger, genom vilken tydligen den svenska pressen liksom den utländska pressen blivit i långa stycken vilseledd, och inte heller håller till godo med några andra färdiga uppgifter utan gör en allsidig utredning och sedan försöker skaffa mannen upprättelse, om han är värd detta, eller i varje fall åstadkommer en riktig framställning av hela saken och ger den riktiga proportioner. Jag anser att det är vår skyldighet att tillse, att svenska medborgare i alla situationer skall ha och känna trygghet för att de erhåller rättvisa.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Herr Ståhl vet tydligen mycket mer i den här saken än jag och säkerligen även än någon annan i riksdagen. Under sådana förhållanden förstår jag bara inte varför han ställt sin enkla fråga till mig. Han sade att han fått en berättelse av herr Kinberg. Med anledning därav vill jag säga att någon sådan berättelse har Kinberg inte givit utrikesdepartementet. Han har bara muntligen uttalat, att versionen i pressen var missvisande, samt begärt, att utrikesministern skulle ge honom något intyg om att han inte skadat svenska intressen.

Såvitt jag förstår har herr Ståhl ingen möjlighet att avgöra, om herr Kinberg gav sig in i ett slagsmål på polisstationen och tog initiativ till det eller om han blev misshandlad av poliserna, och det är ändå det avgörande för bedömandet av hela denna fråga. Jag får uppriktigt säga, att jag inte känner till några särskilda möjligheter för utrikesdepartementet att vidare forska i denna sak och komma fram till den objektiva sanningen. Jag vet inte vad herr Ståhl har tänkt sig att utrikesdepartementet skulle ha för möjligheter i den vägen.

När herr Kinberg kom hem till Sverige vårdades han, såvida den upplysning jag fått är riktig, en tid på anstalt för sina dåliga nerver, och det var kanske orsaken till att han inte vände sig till departementet omedelbart med någon framställning av någon art. Han har som sagt inte heller gjort annat än muntliga uttalanden till departementet om att tidningsversionen var missvisande och att han själv ansåg sig inte ha begått några överilade handlingar. Herr Ståhls uppgift att utrikesdepartementet återgivit honom hans pass måste bero på ett misstag. Den saken behandlas inte av utrikesdepartementet.

Svar på fråga ang. händelseförloppet vid den östtyska folkpolisens anhållande av direktören A. H. Kinberg i januari 1954

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag vill först säga, att anledningen till att jag ställde frågan var den, att jag trodde mig ha skäl för den uppfattningen att utrikesdepartementet hade gjort en ingående undersökning i detta ärende. Det har nämligen sagts mig från något håll, ingalunda av herr Kinberg utan från annat håll, att utrikesdepartementet försökt göra en utredning för att få klarhet om vad som passerat. Jag trodde — det skall jag gärna erkänna — när jag ställde frågan, att utrikesdepartementet hade kommit till en för Kinberg relativt gynnsam version av vad som skett i Berlin. Jag var alltså på den punkten helt i god tro, och därför blev jag ganska överraskad och, jag skall gärna erkänna det, nedslagen med anledning av det svar som lämnats här. Jag trodde att svaret skulle gå i en för Kinberg fördelaktigare riktning.

Om det emellertid är så, att man inte gjort någon sådan undersökning, bör det nu vara möjligt för utrikesdepartementet att göra åtminstone vad som göras kan i detta hänseende. Det visade sig ju, att när den svenske generalkonsuln Tamm i Berlin ingrep, lyckades man relativt snart få Kinberg frigiven. Därför förefaller det nu efteråt, att det inte skulle vara helt omöjligt att få klarlagt vad som har passerat. Jag tror t. ex., att den välvilliga inställning från ryskt håll, som visats Kinberg i detta fall, skulle vara en faktor att räkna med, men jag har självfallet inga som helst ledtrådar att därvidlag lämna utrikesdepartementet. Det är givet att den tränade personal, som där finns till förfogande, bör kunna komma åtminstone någonstans. Jag menar att när saken är så pass allvarlig borde man kunna kräva, att man gör ett allvarligt försök att komma till rätta med vad som förevarit.

Att Kinberg efter hemkomsten vårdat på anstalt, som utrikesministern

uttryckte det, vet jag ingenting om. Jag har hört sägas det också, och det torde kanske ha sin riktighet. Om det är så, vet jag i vart fall inte vilken anstalt det var, men var det ett nervsjukhus, ers excellens, får man kanske medge, att det inte var så konstigt. Vem som helst av oss som genomgått en sådan behandling under sex veckor kanske skulle behöva vila, vård och hjälp både på ett kroppssjukhus och ett nervsjukhus. Det tycker jag inte talar till hans nackdel.

Jag vill inte att denna fråga skall diskuteras i stil med våra politiska diskussioner, Ers excellens, om jag får uttrycka det så, utan jag skulle så energiskt jag kan vilja vädja på nytt till utrikesministern att utrikesdepartementet i humanitetens namn och med tanke på den omvårdnad, som vi ändå är skyldiga svenska medborgare, föranstaltar om en utredning om vad som förevarit och så långt man kan söker klarlägga detta.

Visar det sig att det beklagande, som enligt uppgift gjorts i Berlin över det skedda, har varit obefogat, tycker jag detta beklagande borde tas tillbaka och ersättas med något annat, eventuellt något påpekande av att man inte gått till väga såsom bort ske. Huvudsaken är att en svensk medborgare som kommit i en dager som kanske inte alls är riktig, får officiellt erkännande av detta och att rättvisa vederfares honom, i varje fall att han kan ha den trygghetskänslan att de högsta svenska myndigheterna gör vad som är möjligt för att han skall ha den känslan, att rättvisa skall ske även honom.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Det beklagande som framfördes från utrikesdepartementets sida var till de ryska vederbörande.

Man får säga att det var lindrigt sagt omdömeslöst att komma upp på kväl-

Svar på fråga ang. den ökade intagningen av elever i Landskrona seminarium

len och begära samtal med Molotov om freden. Man måste ju utgå ifrån att det var en person som hade abnormt utvecklade omdömesförmåga — om jag får uttrycka mig försiktigt — som ger sig till detta.

Herr Ståhl har sagt att han inte riktade någon kritik mot de ryska myndigheterna. Det var till dem beklagandet framfördes, inte till den östtyska polisen.

Vad beträffar ytterligare utredning vet jag inte någon annan möjlighet att komma till sanningen än att de östtyska polismännen förhördes. Men jag vet inte någon möjlighet för svenska myndigheter att företa en sådan åtgärd.

Jag vet fortfarande inte vad herr Ståhl tänker sig för utredning.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! För att det inte skall kvarstå något intryck av att Kinberg på den här punkten uppträtt särskilt besynnerligt vill jag tillägga, att jag också blev förvånad över att han sökte företräde hos Molotov på kvällen. Därför frågade jag en svensk diplomat i ganska framskjuten ställning, om inte detta vittnade om ett mycket dåligt omdöme. Då svarade vederbörande, att det skulle det gjort, om det gällt något annat land eller någon annan ambasad än den ryska. Där är det emellertid vanligt att man har arbetstid på kvällen, och den diplomatiska kåren i Moskva kallas, enligt vad som uppgivits för mig, ofta på kvällen till ryska utrikesdepartementet. Denne man hade sökt företräde och enligt uppgift fått tid anvisad på kvällen.

Sedan sade utrikesministern, att Kinberg sökt företräde hos Molotov för att resonera om freden. Om jag uppfattar detta rätt, måste det vara ett missförstånd, ty vad han ville diskutera var möjligheten till export av svenska livsmedel på Östtyskland. Han var utrustad med agenturer för ganska betydande

svenska företag. Han hade den uppfattningen att det skulle innebära en tillgång både för Östtyskland och för Sverige att få en ökning av handelsförbindelserna. Jag tror inte detta kan sägas i och för sig tyda på något omdömesfel. Men jag har reserverat mig beträffande mannens omdöme, och jag upprepar på nytt att omdömesfel gör vi alla, men fördenskull skall vi inte kunna häktas av främmande lands myndigheter och utsättas för tortyr.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. den ökade intagningen av elever i Landskrona seminarium

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Fröken Karlsson har frågat mig, om det enligt min uppfattning är riktigt, att man, trots överskott på småskollärare, ökar elevintagningen vid småskoleseminariet i Landskrona med en avdelning från och med höstterminen 1955.

Jag får erinra fröken Karlsson om att — enligt riksdagens nyligen fattade beslut angående seminarieorganisationen under nästa läsår (se statsutskottets utlåtande nr 56, punkt 1) — vid småskoleseminarierna skall i höst liksom förra hösten intagas 22 avdelningar på den 2-åriga linjen. Intagning skall dock icke ske vid småskoleseminariet i Falun, vid vilket i höstas intogs 2 avdelningar. Skolöverstyrelsen har nu föreslagit, att antalet intagningsavdelningar vid seminarierna i Landskrona och Skara — vilket innevarande läsår tillfälligt minskats från 4 till 3 — nästa läsår åter skall vara 4. Detta stämmer med den normala kapacitet, för vilken dessa seminarier är dimensionerade. Enligt min uppfattning är skolöverstyrelsens förslag riktigt. Vad gäller det av fröken Karlsson antydda överskottet

Svar på fråga ang. den ökade intagningen av elever i Landskrona seminarium

på småskollärare får jag hänvisa till de beräkningar i statsverkspropositionen, som legat till grund för riksdagens nysnämnda beslut.

Härpå anförde:

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det korta men innehållsrika svaret på min interpellation.

Jag måste emellertid säga, att kammarens ledamöter skulle vara oerhört litet intresserade av denna fråga, om de skulle anse det lämnade svaret som nöjaktigt. Det är inte mer än 14 dagar sedan vi här i kammaren diskuterade den stora bristen på folkskollärare. De beräkningar, som då låg till grund för debatten, var uppgjorda med utgångspunkt från de siffror, som undervisningsrådet Lundblad har lagt fram — och som jag är fullkomligt övertygad om är i och för sig alldeles riktiga. Jag försökte emellertid då påvisa, att siffrorna inte höll i praktiken. Jag tillät mig påstå, att vi säkerligen skulle komma att få en brist på 800 lärare i stället för den brist på 385, som framräknats i den Lundbladiska tabellen.

Vid samma tillfälle påvisades också att det enligt Lundblads uträkningar skulle uppstå ett överskott på 320 småskollärarinnor. Även där tillät jag mig tvivla på siffrorna. För någon eller några veckor sedan kunde vi också läsa att skolöverstyrelsen hade ingivit en skrivelse till Kongl. Maj:t, i vilken det påpekades ungefär detsamma som jag har framhållit. Däri säges att vi behövde inte mindre än 884 folkskollärare för varaktigare tjänstgöring. Vi kan sålunda räkna med minst nämnda brist på folkskollärare, samtidigt som vi får ett överskott på minst 920 småskollärarinnor. Med detta för ögonen kunde man ju vänta sig, att om en utökning skulle ske någonstans, så skulle det vara beträffande nyexaminering av folkskollärare.

Herr statsrådet deltog tyvärr inte i debatten förra gången, men herr Hoppe, som förde utskottets talan, anförde att de Lundbladiska siffrorna säkerligen stämde bättre än de siffror jag anförde, vilka helt byggde på inspektörernas rapporter ute från arbetsfältet. Men om vi nu har en brist på lärare på folkskolestadiet, så tycker jag det är beklagligt att man minskar deras antal i stället för att öka det och samtidigt ökar på ett annat område, där vi redan har överskott.

När vi diskuterade dessa frågor förra gången, anförde herr Hoppe som skäl för att inte behålla folkskoleseminariet i Hälsingborg ytterligare en omgång — d. v. s. två år till — att det skulle komma att uppstå arbetsbrist för folkskollärarna. Men om vi har ett överskott på 920 småskollärarinnor, lågt räknat, så måste det väl föreligga ännu mycket större skäl för antagandet att dessa i stället blir arbetslösa, när vi nu ökar ut antalet småskollärare. Skolöverstyrelsen framhåller emellertid att en stor del av överskottet kan neutraliseras genom att småskollärarinnorna får undervisa i tredje klass, att de sålunda går upp i tredje året på lågstadiet. Detta har jag ingenting emot. Tvärtom! Gör vi det, så fullföljer vi det beslut riksdagen fattade 1950 — men märk väl att det var ett beslut, som förutsatte en treårig utbildning för småskollärarinnorna, varom beslut också har fattats tidigare.

Här gör man nu tvärtom. Småskollärarinnorna har som kår under många år strävat efter den längre utbildning, som de anser att de bör ha för att kunna undervisa i tredje klass, men nu skall de få undervisa där utan denna längre utbildning. För några veckor sedan sade ecklesiastikministern under diskussionen om den högre skolutbildningen, att det gällde att skapa så goda pedagogiska förutsättningar och utbildningsmöjligheter, att vår strävan att skapa en verkligt god skola kunde för-

Svar på fråga ang. den ökade intagningen av elever i Landskrona seminarium

verkligas. Ja, herr statsråd, det är fördömligt att man tycker, tänker och handlar efter den principen, men då bör man göra det också på lågstadiet! Jag föreställer mig också, att om man behöver sträva i den riktningen någonsans, så är det just på lågstadiet. När man här vill avhjälpa en brist och skapa en god ersättning, går man en helt annan väg än jag anser vara den riktiga.

Det gläder mig att statsrådet icke har betungat kammaren med siffror, trots att jag nästan hade hoppats att han skulle göra det. Det skulle nämligen ha varit så roligt att påvisa att siffrorna inte var riktiga.

Jag förmodar att man inte skall tro på allt, som står i tidningarna, men jag läste häromdagen i den skånska tidningen Arbetet att skälet till att man inrättat ytterligare en avdelning vid seminariet i Landskrona var, att man där hade fått mottaga fler ansökningar än någonsin förut. Men om detta var det riktiga skälet — jag förmodar att det inte var det, och jag har stärkts i min uppfattning efter det svar statsrådet här lämnat — borde man väl i stället ha tagit konsekvenserna av detta och inrättat en mängd parallellklasser och tagit in ett ökat antal barn i realskolan. Det tycker jag hade varit den logiska följden.

Jag vill inte använda ett så starkt uttryck som att statsrådet här medvetet sätter en käpp i utvecklingens hjul. Jag vet att statsrådet inte vill göra det. Men verkan av de vidtagna åtgärderna blir just den, om vi inte utbildar goda lärare på lågstadiet, d. v. s. ordnar med den utbildning, som lärarna av erfarenhet vet att de behöver för att rätt tjäna enhetsskolan — och det är ju angeläget att vi gör vid alla tillfällen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag kan inte förstå att det skulle tjäna något vettigt syfte att

betunga kammaren med en ny diskussion om intagningarna i våra seminarier, detta när vi ju för några veckor sedan debatterade och avgjorde den frågan.

Vad fröken Karlsson nu säger om att vi har ett överskott på småskollärarinnor, och att man därför inte skall öka ut deras antal, så är det talet inte alldeles riktigt. Ty det är ju inte fråga om någon utökning därvidlag, utan det blir samma antal som i fjol, ett beslut som vi var ense om för några veckor sedan. När fröken Karlsson hänvisar till skolöverstyrelsen vill jag framhålla, att den just pekat på att vi för närvarande behöver dessa småskollärarinnor, en del som vikarier i olika fall, exempelvis i småskolan, och en del behöver vi för tjänstgöring även på mellanstadiet därför att det är särskilt många folkskollärare, som sökt tjänstledighet nu för att vidareutbilda sig. Vi vet alltså inte hur många det behövs i fortsättningen, men vi räknar med att det under någon tid blir ett icke obetydligt antal. Att för ett sådant bortfall av folkskollärare utöka folkskollärarytbildningen, det har vi inte brukat göra. Riksdagen har som sagt avvisat funderingar i den riktning — en tidigare här i vinter.

Vidare menar fröken Karlsson, att detta utgör en så förskräcklig standardsänkning att det hela absolut inte kan vara rimligt. Ja, fröken Karlsson, det är dock så, att de småskollärarinnor, som tjänstgör i tredje klassen, och de är inte så få, vitsordas från praktiskt taget alla håll fullgöra sin uppgift på ett gott sätt. Vi har just i dagens konselj fastställt antalet, som nästa år skall gå upp i tredje klassen, och givetvis ökat det på det sätt, som skolöverstyrelsen förutsatte och riksdagen också gjorde för några år sedan. Jag vill dock tillägga, att det blev ett något lägre antal än man siktade till den gången. Så här sker inget avsteg i den riktning, som kanske föresvävar fröken Karlsson.

Svar på interpellation ang. delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm

Till slut några ord om hur folk- och småskoleseminarierna skall se ut om några år. Ja, numera efter vidgade direktiv är den frågan föremål för en utredning just nu, och då får vi väl låta utredningen arbeta. För övrigt tror jag mig nu kunna meddela, att den på delområdet avseende småskolan skall kunna komma med ett förslag ganska snart. Jag tror sålunda inte, att det finns fog för en omprövning av det beslut som fattades för några veckor sedan.

Fröken KARLSSON (h):

Herr talman! Jag måste säga att det ändå inte är alldeles riktigt som statsrådet påstår, nämligen att det inte är fråga om en ökning. Jag vill bara säga att de siffror som undervisningsrådet Lundblad givit oss pekar på en minskning av landskronaseminarier med en avdelning. När man nu inte minskar på annat håll blir det en minskning i förhållande till de övriga seminarierna.

Slutligen vill jag säga till herr statsrådet, att det vare mig fjärran att på något sätt säga, att de småskollärarinor som tjänstgör i folkskolan inte fullgör sitt arbete på ett nöjaktigt, ja utmärkt bra sätt. Jag har aldrig nämnt ordet standardsänkning. Men var det inte meningen, herr statsråd, att enhetsskolan skulle betyda en standardökning? Det trodde jag, och det var det småskollärarinorna avsåg, när de ville ha en treårig utbildning.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Fröken Karlsson tycks fortfarande leva i den tron, att det härvidlag gäller en verklig ökning. Som jag sade i mitt svar är det inte fråga om någon ökning. Två avdelningar i Falun dras in, och det blir en ökning med en avdelning i Landskrona och en i Skara. Det är alltså samma antal av-

delningar som förra året, d. v. s. det som riksdagen beslutat att det skall vara.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nihlfors frågat mig, när beslut om delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm kunde förväntas.

Jag har vid skilda tillfällen tidigare fått anledning att framhålla, hurusom det av herr Nihlfors berörda problemet om en reformerad församlingsindelning inom Stockholms i bebyggelse- och folkmängdshänseenden snabbt svällande förorter innefattar en mångfald spörsmål av synnerligen komplicerad natur; spörsmål vilka fördenskull i sin departementala handläggning merendels nödvändiggör en i allmänhet sett eljest icke önskvärd tidsutdräkt.

I vad särskilt gäller församlingsindelningen inom Stockholms södra förorter, Brännkyrka och Enskede församlingar, meddelade jag — såsom herr Nihlfors erinrar om — i höstas i första kammaren, att denna fråga då var under beredning inom ecklesiastikdepartementet och att jag hyste förhoppning om att snart kunna framlägga densamma till Kungl. Maj:ts avgörande. Dylikt avgörande har likväl icke kunnat träffas så snabbt, som jag då förutsatte, utan har oupphörligen måst uppskjutas. Beredningen av ärendet, vilken under tiden fortgått oavbrutet, har mött många handa icke omedelbart förutsedda svårigheter, och jag är därför först nu i tillfälle att meddela, att Kungl. Maj:t i dagens konselj kunnat fatta beslut be-

Svar på interpellation ang. delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm

träffande församlingsindelningen inom här ifrågavarande områden. Ett antal med denna indelning sammanhörande, mer eller mindre perifer detaljspörsmål återstår likväl alltjämt att avgöra, men som dessa kräver viss ytterligare utredning, varom kammarkollegiet nu samtidigt erhållit uppdrag, kan beslut däri svärligen emotes förrän framemot årets slut. Den nya församlingsindelningen skall genomföras och träda i tillämpning med årsskiftet 1956/57.

Härpå anförde:

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det svar han nu lämnat. Det har åtminstone kommit snabbt i förhållande till konseljbeslutet, eftersom det är bara några timmar sedan konseljen avslutades.

Då jag i februari framställde denna interpellation begränsade jag mig till att fråga, när det kunde väntas att spørsmålet om församlingsindelningen i Brännkyrka och Enskede skulle klaras upp efter de många årens diskussion och beredning. Nu har statsrådet meddelat, att Kungl. Maj:t i dag fattat sitt beslut och att detta skall träda i kraft vid årsskiftet 1956/57. Jag anser att det aktuella läget är sådant, att det skulle vara tacknämligt om herr statsrådet kunde komplettera sitt svar med ytterligare uppgifter exempelvis om vad beslutet innebär, hur många församlingar det kommer att bli och kanske också i någon mån om gränsdragningsfrågan.

Jag skulle tro, att stockholmarna i gemen är mycket intresserade även av namnfrågan. Vad denna beträffar kan jag nämna för kammaren, att i en interpellation i stadsfullmäktige har den frågan väckts, om Stockholms stad har satts i tillfälle att yttra sig över vad de nya församlingarna skall heta. Det

lär nämligen inte ske något remissförfarande mellan Kungl. Maj:t och Stockholms stad på denna punkt, utan Kungl. Maj:t ensam beslutar, vad församlingarna skall heta. Det skulle även här vara intressant att höra statsrådets mening. Om församlingarna inte redan har fått namn tycker jag, med hänsyn till att det dock återstår en viss tid till ikraftträdandet av den nya församlingsindelningen, att Stockholms stad skulle kunna få uttala sig om vad staden och dess medborgare vill att de nya församlingarna skall heta.

Herr talman! Jag beklagar, att jag ställt ett par »enkla frågor» till herr statsrådet, men jag skulle vara mycket glad om herr statsrådet förstod, att dessa frågor kommit såsom ett komplement till interpellationen just därför att det gått så lång tid sedan interpellationen avfattades och att dessa ting inte var klara för mig vid den tidpunkten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag skall gärna villfara den ärade interpellantens önskemål och mycket kort nämna för kammaren, vad beslutet i huvudsak innebär.

Brännkyrka och Enskede församlingar indelas tills vidare i sex församlingar. Det blir alltså en ökning med fyra, och denna ökning kräver sammanlagt tolv nya prästtjänster. Vi har emellertid i regeringen inte ansett det vara möjligt att öka antalet prästtjänster i Stockholms stad, utan har tvärtom tänkt oss en överflyttning av tjänster från norr till söder. En ökning bör inte genomföras nu, såväl på grund av prästbristen som av ekonomiska skäl, har regeringen ansett.

Det blir en överflyttning av prästtjänster från Klara och Jakobs församlingar samt Storkyrkoförsamlingen, vilket kunnat fastställas omedelbart, men

Svar på interpellation ang. delning av Brännkyrka och Enskede församlingar i Stockholm

i övrigt har, såsom framgått av mitt svar, kammarkollegiet fått i uppdrag att göra en utredning om från vilka församlingar i Stockholm — eller eventuellt i Stockholms stift — som dessa prästtjänster skall kunna flyttas. Klara och Jakobs församlingar bibehålls tills vidare som självständiga pastorat med vakanssatta kyrkoherdetjänster.

Vad beträffar herr Nihlfors' önskemål om att Stockholms stads myndigheter skulle kopplas in på detta ärende, så har det skett i så stor utsträckning som jag tror att man rimligen kan begära. Gränsdragningen mellan de olika församlingarna, som jag givetvis inte i detalj kan ge mig in på här, har ägt rum efter intim samverkan med stadens borgerliga myndigheter, främst stadsbyggnadskontoret, och även namnfrågan har under hand granskats av vederbörande myndighet i Stockholms stad. Jag skulle därför tro, att det inte blir några överraskningar. För övrigt brukar det ju inte vara alldeles omöjligt att ändra ett namn, men jag hoppas att det inte skall behöva bli aktuellt att göra det i detta fall.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för hans beredvillighet att lämna denna komplettering av interpellationssvaret.

Vad underhandsförfarandet i fråga om de nya församlingarnas namn beträffar tycker jag nog i motsats till herr statsrådet, att ett öppet remissförfarande är trevligare. Församlingarnas namn har även i en storstad avsevärd praktisk betydelse, och det är av vikt att alla instanser, som representerar stadens befolkning och som kan ha en mening i frågan, också blir i tillfälle att på vanligt sätt, alltså genom ett öppet remissförfarande, ge uttryck åt sina åsikter. Jag fick inte klart för mig om namnfrågan var avgjord, men är den inte det, hoppas jag

att man ger staden som sådan tillfälle att uttala sig.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Endast några få ord.

Vi fick nu höra att regeringen i dagens konselj äntligen har fattat ett beslut i den mycket trängande aktuella frågan om församlingsindelningen på Söder. Församlingsindelningen blev aktuell redan under andra världskriget, då den stora folkmarschen ut till Söderort började. Sedan har avgörandet dröjt alla dessa år. Man kan ställa sig den frågan om statsmakterna, ifall det varit andra än verkliga intressen som stått på spel, verkligen hade skjutit så länge på saken.

Jag vill betona för kammaren att tillsamman har Brännkyrka och Enskede för närvarande något över 260 000 invånare men har likafullt endast utgjort två församlingar. Man har också påstått — med rätt eller oätt kan jag inte avgöra — att dessa två församlingar skulle vara de största i kristenheten. Vi är emellertid tacksamma mot statsrådet för att en lösning nu äntligen kommit till stånd och jag vill särskilt understryka den tacksamhet jag känner gentemot statsrådet för att han inte har föreslagit en sammanslagning av de tre cityförsamlingarna med deras gamla, historiska tradition.

Däremot skulle jag, herr talman, ändå vilja uttala mitt beklagande av att statsrådet ansett sig behöva vara så snäv när det gäller befolkningssiffran ute i Söderort. 262 000 i dag är väl om ett och ett halvt år ungefär 275 000 å 280 000. Om man ser den hetsiga, explosiva bebyggelsen i Högdalen, Bandhagen, etc., har man naturligtvis att där räkna med en avsevärd befolkningsökning, innan denna nya indelning träder i kraft den 1 januari 1957. Detta betyder att det i genomsnitt kommer att finnas mellan 45 000 och 50 000

Ändrad organisation av kavalleriet m. m.

människor i dessa församlingar. Det är en mycket hög siffra. Jag vill erinra om att kyrkomötet 1953 med tämligen stor enhällighet uttalade sig för 30 000 såsom maximum för församlingarna i tätorter och för ett lägre antal i övriga orter. Kyrkomötet uttalade visserligen att en avvikelse kunde tänkas i något särskilt fall, om det var fråga om en mycket komprimerad befolkning, men då måste det finnas skäl för undantag. När jag lyssnade till den debatten i frågan, fick jag också den uppfattningen att statsrådet inte motsatte sig det uttalande, som kyrkomötet då gjorde. Vad vi här alltså får konstatera beträffande söderförsamlingarna är att Kungl. Maj:t avsevärt avvikit från det beslut, om vilket kyrkomötet praktiskt taget och med — om jag rätt förstått saken — statsrådets understöd var tämligen enigt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Anslag under fjärde huvudtiteln

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ändrad organisation av kavalleriet m. m.

I propositionen nr 110 hade Kungl. Maj:t (punkt 1, s. 3—13 och 19 av bilagt

utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955) föreslagit riksdagen att, såvitt nu var i fråga, godkänna vad departementschefen i berörda statsrådsprotokoll föreslagit beträffande kavalleriets organisation m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebar, bland annat att Livgardesskvadronen (K 1) skulle bibehållas såsom ett delvis beridet garnisonsförband.

I en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 540), hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 110, i vad den avsåge bibehållandet av K 1 för paradändamål.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 44 och II: 30, I: 418 och II: 527, I: 427 och II: 542 samt med avslag å motionen II: 540, under av utskottet angivna förutsättningar godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 föreslagit beträffande kavalleriets organisation m. m.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Herr Johansson i Stockholm och jag har avlämnat en motion vari vi yrkar avslag på ett förslag från Kungl. Maj:t under denna punkt. Det rör bibehållandet av K 1 för, som man uttrycker det, paradändamål. Vi menar att då man nu går in för att slopa kavalleriet — jag vill inte tvista om huruvida detta är riktigt eller ej — bör man genomföra det fullt ut och även ta med K 1.

Man behöver bara läsa motiveringen för bibehållandet av detta förband för

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

att man skall finna skäl för ett bifall till vår motion. Så här motiverar man bibehållandet av denna skvadron i Stockholm:

»Allmänhetens intresse för ceremonier vid större högtidligheter är stort. De beridna förbanden uppskattas särskilt. Många av Stockholms ledande män har under hand uttalat en önskan att K 1 bibehålles som beridet förband. Det kan knappast råda någon tvekan om att en väl disciplinerad beriden paradtrupp har sin betydelse, vilket synes beaktat i många länder.»

En sådan motivering för bibehållande av ett kavalleriförband, när man går in för att slopa kavalleriet över huvud taget, kan väl inte accepteras. Med vad jag nu sagt ber jag, herr talman att få yrka bifall till den av herr Johansson och mig väckta motionen.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 540; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 2**Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 110 föreslagit riksdagen (punkt 1, s. 13—19) att, såvitt nu var i fråga, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 föreslagit beträffande omorganisation av Upplands regemente m. fl. förband.

Det av departementschefen framlagda förslaget innebar i huvudsak, att Södermanlands pansarregemente skulle ombildas till regemente för pansarinfanteriutbildning och i samband där-

med nuvarande infanteriutbildning vid Upplands regemente skulle upphöra. Härigenom skulle signalregementet och arméns signalskola kunna flyttas till Uppsala och övertaga de av regementet därstädes nu disponerade anläggningarna samt Svea ingenjörkår kunna övertaga de nuvarande för signalregementet avsedda anläggningarna i Solna.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jacobsson* i Tobo och *Munk-tell* (II: 539), hemstälts, att riksdagen måtte besluta att den föreslagna omorganisationen av I 8, P 3, Ing 1, S 1 och Sign S skulle anstå i avvaktan på ytterligare utredning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 539, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 föreslagit beträffande omorganisation av Upplands regemente m. fl. förband.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Aastrup*, *Malmborg* i Skövde och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Birke* och *Nihlfors*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 426 och II: 539, besluta, att av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 förordad omorganisation av Upplands regemente m. fl. förband skulle anstå i avvaktan på ytterligare utredning;

b) av herr *Eriksson* i Sandby, utan angivet yrkande;

c) av herr *Akerström*, likaledes utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Den reservation, som finns fogad till denna punkt av utskottsutlåtandet, innebär inte på något sätt, att reservanterna skulle ha någon annan uppfattning i den stora organisationsfrågan än de militära myndigheterna och departementschefen, som har följt dessas förslag. Vi hyser samma mening när det gäller rationaliseringen av pansarutbildningen, nämligen att den förändring skall göras, som förslaget innefattar. Vi har också den uppfattningen, att en omflyttning av utbildningsplatserna här i Mälardalen måste ske. Det är beträffande metoden som vi är av annan åsikt. Vi menar i korthet — jag tror man kan koncentrera det så — att när departementschefen lägger fram ett förslag av denna art, bör det vara obligatoriskt att han också presenterar sådana kostnadsberäkningar för riksdagen, att denna kan bilda sig en uppfattning om vad den är föreslagen att göra. Jag tillåter mig att säga, att en sådan kostnadskalkyl icke har framlagts i det föreliggande förslaget. I korthet innebär ju detta, att P 3 i Strängnäs skall delas upp på de tre återstående pansarregementena. När dess etablissemang blir tomt, skall dit överflyttas I 8 från Uppsala, och till Uppsala skall man sedan flytta signalregementet (S 1), för att dess etablissemang utanför Stockholm skall kunna få övertas av ingenjorsregementet (Ing 1).

I diskussionen har det — som det alltid gör i sådana fall som detta — inmängt sig lokala synpunkter. Avdelningen har emellertid icke, vare sig det gäller majoriteten eller reservanterna, tagit något starkare intryck av de lokala stämningarna, som självfallet är begripliga och också respektabla och, vill jag tillägga, för försvaret ur många synpunkter glädjande; det är naturligtvis ändå uppmuntrande att se, att de gamla utbildningsplatserna har den förankring ute i bygderna, som de visar sig ha.

Det är bara på en punkt jag skulle vilja göra en kommentar till den lokala synpunkten och det gäller rekryteringen till I 8, Upplands infanteriregemente. Man har sagt, att när signalregementet flyttar till Uppsala och I 8 till Strängnäs behöver detta inte medföra någon förändring för den värnpliktiga ungdomen i Uppsala län, utan man kan tänka sig — detta har inte sagts från departementshåll utan ute i agitationen — att ett signalregemente likaväl som ett infanteriregemente kan rekryteras från bygden. Denna uppfattning måste sägas vara felaktig, eftersom erfarenheten ger vid handen, att i stort sett endast tio procent av den inmönstrade styrkan kan användas för en så pass avancerad utbildning, som signaltjänsten innebär. Resten av den värnpliktiga ungdomen i Uppland torde alltså, om detta förslag går igenom, ha att räkna med att få sin utbildning väsentligen förlagd på andra sidan Mälaren i Strängnäs.

Vad vi har opponerat emot är som sagts den utredning, som ligger till grund för omflyttningsförslaget. Jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på att det däri finns endast *en* kostnadskalkyl, nämligen över vad det skulle kosta att ordna denna karusell med flyttningen av två regementen. Där emot har man icke lämnat uppgift på kostnaderna för det förslag, som chefen för IV Milo — alltså den general, som har samtliga dessa regementen under sitt kommando — har framlagt, nämligen att flyttningen icke skulle ske på detta sätt, utan att man skulle nöja sig med att flytta ingenjorsregementet till Strängnäs och sedan utbygga S 1 i ingenjorsregementets nuvarande lokaler. Då hade man kunnat inskränka sig till flyttning av ett enda regemente, vilket förefaller böra bli väsentligt billigare. En kostnadsberäkning för detta förslag — den har inte presenterats i den offentliga utredningen utan kommit oss, som sysslat med saken, till handa —

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

visar dock, att kostnaderna skulle bli ungefär lika stora. Jag vill emellertid i det sammanhanget påpeka, att enbart kostnaden för signalregementets investeringar i Uppsala, som av signalinspektören är upptagna till i runt tal 5,5 miljoner kronor, sedermera under bearbetningen i arméstaben utan motive-ring skurits ned till hälften, vilket gör att kostnadskalkylen för denna flyttning måste te sig direkt ohållbar. Dessutom är det i hög grad anmärkningsvärt, att departementschefen reserverar sig för kommande kapitalinvesteringar. Han vill alltså icke gå i god för det kostnadsförslag, som här föreligger.

Eftersom försvarsministern sitter här i sin bänk skulle jag vilja passa på att hemställa till honom att i fortsättningen tillse, att vi får en separat redovisning för alla de kostnader, som kommer att inställa sig som konsekvenser av detta förslag. Jag har varit med tillräckligt länge för att veta, hur sådana konsekvenskostnader brukar försvinna i de stora klumpsummorna.

Herr Thapper kommer antagligen även här att säga, att riksdagen inte kan ta på sitt ansvar att inte stödja ett förslag, som skulle innebära besparingar på driftbudgeten med 650 000 kronor. Jag trotsar herr Thapper och även försvarsministern att kunna gå i god för den siffran. Med de utredningar, som nu föreligger, vet varken försvarsministern eller någon annan, hurvida siffran är hållbar. Det enda vi vet är, att alternativet att flytta ett regemente i stället för två regementen icke har blivit föremål för utredning, eftersom man inte velat på allvar reflektera på detta alternativ. Kvar står emellertid att de två närmast ansvariga militära instanserna, nämligen signalinspektören och befälhavaren för IV Milo, båda har lutat åt den uppfattningen, att det sistnämnda alternativet är att föredraga — ja, befälhavaren för IV Milo, general Dyrssen, är till och med så bestämd på den punkten, att han av bl. a. kostnads-

skäl klart uttalat sig till förmån för detta alternativ.

Om man här möjligen skulle, såsom tidigare har förekommit i diskussionen, mot ingenjörsgementets förflyttning från Stockholm till Strängnäs anföras det skälet, att vattnet i Mälaren vid Strängnäs skulle vara otjänligt för regementets ändamål så vill jag säga, att militära myndigheter, som har sett förhållandena på närmaste håll, gör bestämt gällande, att mälardvattnet vid Strängnäs icke är sämre utan snarare bättre än vattnet i Brunnsviken, som ligger intill regementets nuvarande förlägningsplats.

Något annat skäl för att ingenjörsgementet icke skulle kunna flyttas till Strängnäs har icke anförts. Däremot talar en rad omständigheter till förmån för en sådan förflyttning. Vid pansarregementet i Strängnäs finns t. ex. moderna verkstadslokaler av en helt annan omfattning än fallet är vid signalregementet i Uppsala. Vidare måste det sannolikt uppföras rätt stora och inte så litet kostnadskrävande verkstadsanläggningar för det nya signalregementet, om detta flyttas till Uppsala.

En mängd indicier pekar sålunda på att det skulle ha blivit billigare att göra den enklare omflyttning, som innebär att ingenjörsgementet förlägges till Strängnäs. Trots detta har det alternativet icke på allvar prövats, utan man har utgått från den förutfattade meningen, att man måste köra runt med den här karusellen i Mälardalen. Detta har vi reserveranter icke kunnat godta.

Ett andra skäl, som gör att förslaget för oss ter sig oacceptabelt i det outredda skick, vari det nu föreligger, är den omständigheten, att trots att det i Uppsala finns en rad kommunala och lokala instanser med stort intresse för berörda markfrågor, har icke dessa instanser blivit tillfrågade om saken. Den, som varit i tillfälle att i Uppsala studera hur staden växer ut runtom kronans markområden på ett sådant sätt,

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

att det uppkommer en mycket onaturlig stadsbildning med sju förortssamhällen väster om kronans markområden, måste förvåna sig över att man kunnat underlåta att på ett förberedande stadium tillfråga Uppsala stad, Uppsala läns landsting och Uppsala universitet om deras mening. Så är emellertid fallet. Samtliga dessa tre instanser klagar över att de blivit helt åsidosatta både vid arméledningens och sedermera vid departementets handläggning av ärendet och att de sålunda inte har haft möjlighet att framföra sina synpunkter, förrän de fått se notiser om saken i tidningarna. Jag vågar inte göra gällande, att yttrandena från dessa instanser skulle ha förändrat någonting, men på kommunalt håll i Uppsala har man den uppfattningen, att det skulle ha varit av betydelse för den förberedande handläggningen, om de hade kopplats in på saken.

Jag vill också i detta sammanhang fästa försvarsministerns uppmärksamhet på vad statsrevisorerna skrivit när det gäller frågan om försvarets markinnehav. Statsrevisorerna har uttryckligen förklarat att det är nödvändigt, att de lokala instanserna får, när det gäller betydelsefulla markområden, tillfälle att komma till tals både med de militära myndigheterna och de högsta statliga instanserna inom försvaret. Den här gången är det fråga om Uppsala stad, men nästa gång kommer turen till andra städer. Jag vill uppmana försvarsministern att i fortsättningen icke åsidosätta de kommunala myndigheterna på det sätt som har skett i fallet Uppsala.

Därtill kommer, herr talman, något som inte är mindre anmärkningsvärt, nämligen att en sådan instans som kungl. byggnadsstyrelsen, som alltid automatiskt inkopplas på ärenden av denna art, helt och hållet har åsidosatts i förevarande ärende. Byggnadsstyrelsen har inte haft tillfälle att framföra sina synpunkter på ärendet. Jag

uttalar mig icke om i vad mån ett uttalande därifrån hade kommit att inverka på frågans handläggning och slutliga lösning. Jag vill dock säga, att ett ärende icke är så allsidigt berett som det skall vara när det framförs till riksdagen, då så viktiga instanser har förbigåtts vid den preliminära handläggningen.

Jag vill alltså betona, att det väsentliga och avgörande skälet för oss att yrka på ett uppskov är den preliminära behandling som givits detta ärende, bristfälligheten i utredningen.

Man försöker göra gällande, att detta är ett sparsamhetsförslag. Det är ingen som vet om detta är riktigt. Jag tillåter mig att påstå att många skäl — enligt min mening det övervägande antalet skäl — talar för att detta blir en dyrare lösning än om man hade låtit ingenjörsgementet flytta till Strängnäs. Det finns även andra skäl. Det har gjorts ett kostnadsöverslag på vad det kommer att kosta personalen vid Upplands regemente att flytta över till Strängnäs samt kostnaderna för S1-personalen att flytta över till Uppsala. Man har avrundat denna summa till en miljon kronor. Jag vore verkligen mycket intresserad av att få höra på vilka beräkningar denna summa grundar sig. När man talar med ifrågavarande personal och hör deras bekymmer inför att sälja de egna hem som många har och byta lägenheter med allt det krångel och de svårigheter som i dessa tider följer därmed, då har man all anledning att tvivla på att denna summa har något tillförlitligt underlag.

Man kan sedan möjligen förklara, att detta förslag varit nödvändigt därför att tiden brådskar. Jag vill till detta säga, att om det hade gjorts en allsidig och pålitlig utredning — inte en tillyxad utredning av det slag som här föreligger och av vilken man får en känsla av att det funnits en del förutfattade meningar innan förslaget gjordes upp — då skulle icke genomföran-

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

det av denna rationalisering ha behövt försinkas. Här finns möjligheter för departementet att göra en sådan undersökning under sommarmånaderna och lägga fram förslaget tidigt nästa år. Då skulle man kunna hinna med att genomföra detta i rimlig tid. Flyttningen skulle sedan gå mera smärtfritt om man kom till det resultatet, att ingenjörsgementet kunde flyttas till Strängnäs. Framför allt färdigställandet skulle gå på betydligt kortare tid, eftersom man genom en sådan anordning har helt andra förutsättningar att få allting klart än vad man nu kommer att få. Någon tidsspillan behövde man alltså inte heller befara.

Jag skall kanske inte komma in på markfrågan eftersom de argument jag redan framfört är tillräckliga för att motivera kravet på uppskov i och för en allsidig utredning. Jag skall emellertid, herr talman, be att få beröra en enda punkt till. Den gäller skjutfältets beskaffenhet.

Arméledningen har förklarat, att skjutfältet i Uppsala är otillräckligt. På den punkten har det gjorts — och detta är ganska intressant — två undersökningar av den ansvariga myndigheten, inspektören för infanteriet. Den första utredningen utgick från skjutning med trubbkula — sådan använder man nu på praktiskt taget alla våra strids-skjutfält — och man kom till det resultatet, att skjutfältet i Uppsala är lika användbart som något annat skjutfält på våra övningsplatser för det svenska infanteriet. Det finns vissa regementen som har bättre skjutfält, men flertalet har sämre än det i Uppsala. Detta första utlåtande godtogs inte av arméledningen. Därför måste ett nytt utlåtande inges, och detta gick ut på — och detta är onekligen också av intresse — att därest man övergår till skjutning med spetskula är uppsalaskjutfältet otillräckligt. Men, herr talman, hur många skjutfält för den svenska infanteriutbildningen blir inte i så fall oanvänd-

bara? Det är sannerligen inte bara Uppsalas utan — som försvarsministern vet — en hel rad andra, som i så fall omedelbart skulle förklaras odugliga — en konsekvens, som jag tror att försvarsministern är den siste att vilja ta i dagens situation.

Allra sist vill jag påpeka, att det icke heller i Strängnäs finns tillfredsställande utbildningsområden. Där måste man för detta ändamål köpa ett stort område för 3 miljoner kronor, ett projekt som för resten kommunen i fråga slår ifrån sig med båda händerna. En uppvaktning har gjorts i utskottet från denna kommun för att den skall förskonas från att få ytterligare ett skjutfält. I Uppsala däremot finns möjligheter att ordna skjutfält för den händelse att kronan vill avyttra det markområde som det här gäller till Uppsala stad eller någon annan kommunal instans. Även på denna punkt förefaller det mig och reservanterna, som om motiveringen redan från början varit alltför färdiglagad och som om utredningen är för bristfällig för att kunna läggas till grund för ett förslag av denna omfattning, som — jag fäster kammarens uppmärksamhet på detta — icke innebär garantier för några besparingar utan med största sannolikhet kommer att bli dyrbarare än det andra alternativet, som har lämnats outrett.

Jag anser slutligen, herr talman, att förslag i detta skick rent principiellt inte skall presenteras riksdagen och att man redan av det skälet bör visa detta förslag tillbaka och begära en allsidig utredning.

Med dessa skäl, som jag finner mer än tillräckliga, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid ifrågavarande punkt fogade reservationen.

Herr MUNKTELL (h):

Herr talman! Jag kan efter herr Ståhls anförande i huvudsak inskränka mig till att i allt väsentligt instämna såväl i hans utförliga redogörelse som i hans

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

övertygande argumentation. I den motion som jag varit med om att väcka i denna fråga hemställes också, att den föreslagna omorganisationen skall anstå i avvaktan på ytterligare utredning. Om jag ytterligare skall understryka något i herr Ståhls anförande, är det dels de bristande kostnadsberäkningarna, dels det ytterst egendomliga i att ett regeringsförslag i en fråga, som så utomordentligt nära berör själva Uppsala stad, Uppsala läns landsting och universitetsmyndigheterna, inte har föregåtts av överläggningar med dessa institutioner, och dels också svagheten i argumenten för att stridsskjutningsområdet är olämpligt. Om man ställer upp sådana krav, som man i denna utredning gör för att erhålla en motive-ring för att få bort I 8 från Uppsala, skulle naturligtvis en hel del andra stridsskjutningsområden på precis samma sätt få utdömas.

Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Ståhls yrkande om bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Jacobsson* i Tobo (fp).

Herr **ERIKSSON** i Sandby (s):

Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation och ber därför att få anföra några synpunkter på ärendet.

Jag vill först uttala min tillfredsställelse över avsikten bakom de militära myndigheternas förslag i denna del. Deras avsikt har varit att anpassa fredsorganisationen efter den förändrade krigsorganisationen, att ge utbildningsenheten ändamålsenlig storlek, att på bästa sätt utnyttja nuvarande tillgång på mark och byggnader samt att genom koncentration av utbildningsverksamheten minska kostnaderna. Inte minst det sistnämnda tillhör önskemål, med vilkas tillgodoseende vi tidigare inte har varit bortskämda när det har gällt det militära området.

Jag är emellertid inte helt övertygad om att de ekonomiska kalkyler som här har förebragts är hållbara. Man kan uppskatta kostnaderna för omorganisationen av de militära förband, som här är aktuella, och man kan också beräkna de besparingar, som omorganisationen väntas medföra. Men — och detta är en mycket väsentlig frågeställning, som också de båda föregående talarna har varit inne på — har man någon aning om de belopp, som de civila myndigheterna, alltså staden, landstinget och universitetet, under förutsättning att ett annat alternativ förverkligades, är beredda att erlagga för de markområden, som för dessa myndigheter vore aktuella för ett förvärv? Det har påpekats att markfrågorna för de här uppräknade myndigheterna är ytterst trängande. Akademiska sjukhuset och Ulleråkers sjukhus behöver utvidgas, universitetet behöver en mängd nya institutioner och övriga lokaler. Det har också sagts, att Uppsala stad under de närmaste 10 åren beräknas öka sin befolkning med cirka 15 000 personer och att antalet studenter i staden beräknas öka med 100 procent, alltså från nuvarande cirka 4 500 till 9 000. I vart fall är det klart, att allt detta kräver massor av nya bostäder och nya markområden. Med hänsyn till både läge, topografi och grundförhållanden är ju regementets nuvarande mark ytterst lämplig för bebyggelse. Jag kan inte garantera för att uppgiften är sann, men det har dock sagts mig att Uppsalas nuvarande perifera bebyggelse kostar 1 000 000—1 500 000 kronor årligen i extra pålningsarbeten och grundförstärkningsarbeten. Uppenbart är att detta under årens lopp blir väldiga belopp, vilka kunde sparas om bebyggelse kunde ske på regementets nuvarande mark. Jag har då, herr talman, ställt mig frågan huruvida det kan anses utslutet att dessa civila myndigheter skulle vara beredda att erlagga marklösen med belopp som mer än

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

väl motsvarade de nu framräknade konstnadsbesparingarna.

Departementschefen säger, att den av honom förordade organisationen ter sig ur utbildningssynpunkt synnerligen ändamålsenlig och dessutom tillgodoser överhängande lokalbehov utan att några omfattande nybyggnader behöver vidtagas. Han konstaterar vidare att dessa fördelar uppnås med jämförelsevis låga kostnader, i vilket sammanhang jämväl bör beaktas de ekonomiska fördelar för kronan, som uppkommer genom eventuell försäljning av en del av försvarets mark i Uppsala. Han finner det också angeläget att i möjligaste mån tillgodose berättigade civila anspråk på förvärv av mark för försvaret, och framhåller att den av honom förordade lösningen är den enda som med rimliga kostnader för staten medger ett sådant tillmötesgående.

Herr talman! Det är möjligt att departementschefens uppfattning härvidlag är riktig och det är i vart fall önskvärt att så vore förhållandet. Jag känner mig emellertid inte övertygad om att denna uppfattning är fullt riktig. Om jag är rätt underrättad har man från de militära myndigheternas sida inte — ett förhållande som påtalats tidigare i denna debatt — haft någon som helst överläggning med de civila myndigheterna beträffande dessa markfrågor. Under sådana förhållanden är det enligt mitt förmenande väldigt svårt att med någon större grad av säkerhet kunna bedöma, huruvida detta de militära myndigheternas enda alternativ är det ur alla synpunkter bästa och mest ekonomiska. Jag har, herr talman, en bestämd känsla av att hela det område, över vilket regementet nu förfogar, inom en tämligen snar framtid av skäl som här har påpekats behöver tas i anspråk för civila ändamål. Jag undrar då, om det kan vara välbetänkt och förnuftigt att, när frågan väl ändå inom de närmaste åren på nytt måste komma upp till diskussion, nu investera

så stora penningbelopp på en enligt mitt sätt att se enbart provisorisk lösning. Det hade i varje fall enligt mitt förmenande förelegat mycket starka skäl att ta upp förhandlingar med de civila myndigheterna i dessa frågor, och en klarläggande redovisning jämväl på den punkten hade varit ytterst värdefull.

Herr talman! Den mest radikala lösningen hade kanske varit att yrka avslag på det föreliggande förslaget, men jag har inte något yrkande.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Herr Ståhl har ju tidigare tillåtit sig att från talarstolen förutsäga vad jag skulle komma att säga i denna debatt. Jag tycker nog att det var litet riskabelt. Även om jag inte ändrar ståndpunkt lika ofta som herr Ståhl och hans parti, så kan ju även jag förbehålla mig att i viss mån ändra mig. Jag tycker nog att herr Ståhls argumentering här var något modifierad jämfört med hans argumentering i debatten i utskottet, och det bör också kunna vara en anledning för mig att eventuellt ändra min argumentering.

Jag gick i utskottet inte alls, som herr Ståhl ville göra gällande, i god för att alla kostnadskalkyler skulle hålla. Jag argumenterade i utskottet — och det skall jag göra här också, herr Ståhl — för att detta är ett försök till besparing och rationalisering på försvarets område. Jag sade att det var ganska märkligt, att vi även från riksdagens sida skulle vara kyligt inställda när det kommer fram sådana förslag. Att vi blir det så mycket mera om även lokala synpunkter kommer in i problemet är givet. Nu försökte herr Ståhl göra sig fri från sådana lokala synpunkter, och det kan han ju göra eftersom han inte är från den berörda orten. När han här tidigare propagerade för vad chefen för IV Milo hade anfört, vill jag emellertid framhålla, att vad han föreslagit inte skulle betyda en bespa-

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

ring utan en kostnadsökning. Det har nämligen från de militära myndigheternas sida framhållits, att ett kvarblivande av I 8 i Uppsala måste betyda oerhörda kostnadsökningar, eftersom regementet med hänsyn till det otillfredsställande övningsfältet inte under någon längre tid kan vara kvar utan att nybyggnader kommer till stånd.

Ytterligare en sak, som även framhölls av chefen för IV Milo, är att lösandet av denna fråga är synnerligen brådskande, framför allt när det gäller signalskolans förläggning och dess lokaler vid Marieberg, beträffande vilken fråga man också från byggnadsstyrelsens sida starkt tryckt på att ett snabbt beslut måste fattas.

För mig och utskottsmajoriteten har det stått klart, att det i nuvarande läge är mest rationellt och minst kostnadskrävande att gå på vad departementschefen här har föreslagit, ty eljest skymtar, som jag redan nämnt, i bakgrunden mycket stora kostnader om man skall lösa frågan på längre sikt.

När man här beklagar sig över att det inte har förts ytterligare underhandlingar med Uppsala stad och Uppsala läns landsting vill jag erinra om att, såsom framgår av propositionen, dessa helt enkelt har föreslagit att I 8 skall ligga kvar i Uppsala och att det skall byggas ett nytt etablissemang på annat håll. Det är om man gör så, som man enligt avdelningens förmenande kommer till de verkligt starkt ökade kostnaderna.

Andra åtgärder än de som utskottet tillstyrker måste alltså helt enkelt betyda ett provisorium, ett skjutande på frågan, och jag kan inte se att det är några fördelar med detta.

En sak som gjorde mig glad när jag läste den i propositionen och som jag respekterar är, att till och med arméchefen säger att han med hänsyn till de höga investeringskostnaderna inte vågar sig på att tillstyrka ett sådant alternativ som att I 8 skulle vara kvar i Upp-

sala. Jag tycker att det är värdefullt när sådana synpunkter framhålls även från militärt håll.

Inom statsutskottets majoritet har vi alltså varit övertygade om att det föreliggande förslaget från Kungl. Maj:t är det minst kostnadskrävande och därför det bästa.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag skulle liksom herr Munktel i väsentliga delar kunna instämma i vad herr Ståhl förut yttrade. Men vad jag särskilt vill säga några ord om är vissa konsekvenser av en förflyttning av I 8 till Strängnäs. En sådan förflyttning skulle ju bl. a. innebära att ett nytt skjutfält skulle behöva iordningställas, och det är väl ingenting att säga om den saken, men det är närmast förläggningen av detta skjutfält som man nog kan sätta ett frågetecken för.

Nu har jag inte fått några förstahandsupplysningar rörande var man har tänkt förlägga fältet, ty de militära myndigheterna har tydligen inte alls brytt sig om att förhandla med ortens kommunala myndigheter, utan de har bara låtit förstå att de behöver ett skjutfält, om nu I 8 skall flyttas till Strängnäs, att detta fält blir av den och den storleksordningen och att de har tänkt sig ett visst område, som de lär ha pekat ut på en karta.

Orsaken till att man går emot detta förslag är, att detta planerade skjutfält innefattar en rätt stor del av den bästa jordbruksjorden i den storkommunen, Vårfruberga, som berörs av detta. Det är en hel del bondgårdar, större och mindre — och välbyggda sådana — som skulle läggas för fåfot, om skjutfältet placerades på den tilltänkta platsen.

Det kan inte hjälpas men det är upprörande om man skall gå fram på det

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

sättet, när det nu enligt dessa kommunalmän, som har talat med mig om saken, finns andra områden, ungefär lika välbelägna i förhållande till den plats dit regementet skall förläggas som detta tilltänkta skjutfält, men inte alls så värdefulla. Det är jord- och skogsområden, som är av en väsentligt sämre klass än det område dit man har tänkt lägga detta skjutfält.

Det vore väl rimligt att man, innan man fastställde det behövliga området, gjorde ytterligare undersökningar, satte sig i förbindelse med de kommunala myndigheterna på orten och med deras medverkan sökte få ett område till skjutfält utsett, där skadan vore mindre än vad den skulle bli på det nu föreslagna.

De kommunala myndigheterna, som för resten har uppvaktat utskottet men som också har talat med några andra här i riksdagen om detta, menar att den nu ifrågasatta åtgärden från statens sida är till ganska stor skada för denna storkommuns ekonomi, därför att den minskar skatteunderlaget och därmed skatteinkomsterna.

De kommunala myndigheter det här gäller har framfört en tanke, som jag tycker det ligger något i, nämligen att, om det nu trots allt skulle bli detta område med denna utmärkta jord och dessa goda byggnader som tas i anspråk, det vore rimligt, att staten ersatte kommunen för den skatteförlust, som kommunen gör. Det lär ske i andra sammanhang, t. ex. när en stad inkorporerar något område och detta skadar den kommun som det inkorporerade området tas ifrån. Det kunde, tycker jag, vara rimligt i ett sådant här fall också. Men framför allt tycker jag för min del, att det vore synnerligen önskvärt att man sökte undvika att ta välbelägen och välhävdad jord i anspråk för ett ändamål som detta.

Jag vill därför, herr talman, bara göra den hemställan till försvarsministern, att han i den fortsatta behandling-

en av det ärende, som vi nu diskuterar, ville undersöka om det inte är möjligt att förlägga det tänkta skjutfältet vid Strängnäs till ett område, där det skadar mindre än det gör om man skall förlägga det till det område man nu har tänkt sig.

Häri instämde herr *Larsson* i Julita (s).

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Vi skall alltid komma ihåg att de militära myndigheterna, för att vi skall kunna sätta upp tillräckligt effektiva förband, ständigt måste beflita sig om att göra vår fredsmått så billig som möjligt. När krigsförbanden på grund av teknikens utveckling ändras, måste också fredsregementena följa med.

Jag kan utgå ifrån att herr Ståhl principiellt inte har någonting att erinra mot denna strävan. Men så snart man i praktiken skall omsätta vad man principiellt ansluter sig till stöter detta på en hel del svårigheter. Så är det alltid. Det kan bl. a. stöta på traditionella uppfattningar och då kommer man ofta i själanöd.

Utgångspunkten här är att vi inte längre behöver fyra regementen för pansartrupperna utan kan nöja oss med tre. Vidare måste vi ha ytterligare plats för 700 man vid signalregementet och ingenjörkåren i Stockholm. Samtidigt måste signalskolan flyttas från Marieberg på Kungsholmen för att vi skall kunna bereda plats åt civila ämbetsverk och bostäder. Därtill kommer emellertid, att vi i görligaste mån vill ta hänsyn till de önskemål, som har utvecklats från Uppsala stad och som innebär att staden behöver mera mark. Även dessa önskemål anser jag att de militära myndigheterna har skyldighet att ta hänsyn till. Här har vi alltså utgångspunkten.

Därtill kommer att man inte kan töva alltför länge när det gäller att reda ut

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

denna angelägenhet. Ett uppskov med exempelvis ett enda år kommer att dra en extra kostnad av 700 000 kronor. Då jag samtidigt är intresserad av att se till att vi gör besparingar och inga utlägg i onödan, har jag ansett att man så snabbt som möjligt bör lösa denna fråga därest detta är praktiskt genomförbart. Det är kanske ett av skälen till att den byråkratiska gången inte blivit så omfattande som herr Ståhl hade önskat.

Nu gör herr Ståhl gällande, att det inte skulle finnas tillräckliga ekonomiska utredningar, som påvisar hur det förhåller sig med de olika alternativen. Jo, herr Ståhl, det finns det. Om herr Ståhl hade mobiliserat samma energi när det gällde att hämta upplysningar av arméstaben, vilken verkställt dessa utredningar, som han har mobiliserat när det gällt att komma i kontakt med exempelvis militärbefälhavaren och andra, så skulle han ha upptäckt att så är fallet.

I 8:s förläggning till Strängnäs drar en kostnad, om vi tar med flyttningskostnaderna, av 7,7 miljoner kronor, och det finns en specifikation, herr Ståhl, på vad dessa pengar går till. En förläggning av signalregementet direkt till Strängnäs, som herr Ståhl hade tänkt sig, drar en kostnad av sammanlagt 6,3 miljoner kronor, sålunda en lägre kostnad än dessa 7,7 miljoner kronor. Det finns även specifikation på vartill dessa pengar skall gå. Men när vi skall göra jämförelser skall vi komma ihåg, att det skulle innebära att I 8 ligger kvar i Uppsala. Om I 8 ligger kvar i Uppsala får kronan inga pengar för den mark, som vi i annat fall kan sälja till Uppsala stad. Då har vi uppnått dels att vi får sämre utbildningsmöjligheter för signalregementet i Strängnäs, därför att det där inte finns de lärarkrafter vi kan få i Uppsala och Stockholm, dels att vi inte kan tillmötesgå Uppsala stads önskemål, som vi är intresserade av i sammanhanget, och

slutligen får vi inte de inkomster vi i annat fall kan få av markförsäljningen i Uppsala.

Men om vi sedan tar det tredje alternativet, som herr Ståhl också efterlyser, att vi förlägger ingenjörskåren till Strängnäs direkt och låter I 8 vara kvar i Uppsala, finns det också specifikation på vad detta kostar. Det kostar 12 miljoner. Därtill kommer de förra argumenten, att vi inte kan försälja mark till Uppsala stad och att vi inte får de inkomster, som vi i annat fall kan få på denna markförsäljning.

Detta är ekonomiska fakta, som jag inte vet om herr Ståhl har tagit del av men som han kan inhämta om han vill. De är i varje fall ostridiga.

Nå, säger man emellertid, men vi har inte varit i kontakt med Uppsala stad och Uppsala läns landsting. Har vi inte? Jag har själv varit på besök i Uppsala stad, och jag har fått följande upplysningar. Därest I 8 ligger kvar i Uppsala måste vi förr eller senare skaffa ny mark till övningsfält. Vad inträffar om vi förlägger signalregementet till Uppsala? Vi kan avstå 250 hektar mark till Uppsala stad. Jag har själv varit och sett på marken.

Här talar man också å universitetets vägnar, som herr MunkteLL gjorde nyss. Men det gamla artilleriskjutfältet står till Uppsala universitets förfogande, och jag vill fråga: Skulle inte detta räcka? Skulle inte också den möjligheten kunna tänkas, att Akademiska sjukhuset gick väster om vägen? Enligt de uppgifter jag fick när jag besökte Uppsala kommer inte i en framtid det område, som kronan är i besittning av öster om stockholmsvägen och där vi för närvarande har förläggningar, att räcka till för både Akademiska sjukhuset och Ulleråkers sjukhus. Akademiska sjukhuset tvingas således, även om vi skulle försälja den mark vi har öster om stockholmsvägen, förr eller senare att disponera mark, väster om stockholmsvägen.

Vad innebär det om vi skulle försälja

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

dessa områden och skaffa oss nya etablissemang, som man önskar från visst håll inom Uppsala län? Det innebär att vi skall bygga nya förläggningar, och det kostar mellan 30 och 35 miljoner kronor. Då säger man optimistiskt, att vi skall kunna få de pengarna av Uppsala stad för markinköpet. Det ifrågasätter jag för det första, men alldeles oavsett detta anser jag att med de utrymmen som nu står till förfogande kan dessa 30—35 miljoner kronor användas på ett bättre sätt. Och därtill kommer: Vem skall skaffa oss byggnadskvoten? Jag skulle tro att den kan användas bättre om den går till exempelvis sjukhus och bostäder än för att vi enligt mitt förmenande helt i onödan skulle bygga nya etablissemang med tillhörande förläggningar.

Därtill fick jag den upplysningen vid mitt besök i Uppsala, att det område som nu ställs till stadens förfogande är så stort, att man där kan placera minst 10 000 människor, d. v. s. det skulle räcka för en tioårsperiod. Dessutom sades det, att man antagligen inte kommer att ta detta område i anspråk under de närmaste tio åren utan först under de därpå följande tio åren, och, mina damer och herrar, jag vet inte hurdan situationen kommer att vara tjugo år framåt i tiden. Då kanske vi inte alls behöver ha några bekymmer för sådana ting. Allting utvecklas så snabbt här i världen — och det gäller särskilt militärtekniken — att problemen kanske kommer att lösas mycket enklare än vi för närvarande föreställer oss.

Herr talman! Jag vill bara göra dessa enkla randanmärkningar till herr Ståhls anförande, alldenstund jag ansåg det av nöden påkallat att understryka, att det verkligen finns noggranna ekonomiska beräkningar för den ordning som nu föreslås.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag kan börja med att försäkra försvarsministern, att jag inte

är obekant med kostnadsalternativen. Jag har papperen i min hand och har noga sett på dem. Men när man av signalinspektören får en uppgift, att en förflyttning av signalregementet till Uppsala kan beräknas kosta 5,4 miljoner och den siffran i detta papper utan motivering har nedprutats till 2,7 miljoner, har man väl ändå anledning att fråga sig, om utredningen är så förutsättningslös som den borde vara, om man över huvud kan ha förtroende för den.

Jag är angelägen att säga till försvarsministern, att våra meningar beträffande utbildningens rationalisering icke är delade. Jag betonade själv i början av mitt anförande, att jag helt ansluter mig till strävandena att rationalisera och förbilliga utbildningen, och jag har, såsom försvarsministern vet, varit med om att både i en försvarsutredning och sedan här i riksdagen föreslå indragningar, ehuru det inte har lett till de resultat som jag tror vi hoppades på när beslutet fattades. I denna sak är vi alltså fullständigt överens, och jag har inga som helst lokala hänsyn att ta i detta fall.

Jag anser dock att riksdagen måste begära, att de kostnadsutredningar som läggs till grund för riksdagens beslut skall vara så allsidiga och så väl underbyggda, att man kan fota ett beslut på dem. I detta fall, där förslaget utan motivering har putsats och prutats, är icke utredningen sådan att man vågar bygga sitt ställningstagande på den, och jag är litet förvånad över att försvarsministern på detta sätt vågar gå i god för den utredning som ligger till grund för förslaget.

Vad sedan beträffar markfrågorna har jag hört talas om försvarsministerns besök i Uppsala. Vi var ju också där några timmar — betydligt längre än försvarsministern. När försvarsministern här talar om det belopp som Uppsala stad skall betala för marken, skulle jag till honom vilja rikta den

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

frågan, vilket belopp det rör sig om. Jag tror det skulle vara intressant inte minst för ledamöterna av drätselkammaren i Uppsala att få någon aning om vilket belopp det gäller, ty förhandlingarna har ingalunda drivits så långt, att man har talat om någon summa. Jag tycker att försvarsministern borde ha skyldighet att ta så pass stor hänsyn till de kommunala myndigheterna, att han åtminstone hade förhandlat med dem.

Jag menar självfallet inte att försvarsministern skall stå här och ge på hand en exakt uppgift om vad kronan skall begära för markområdena, men å andra sidan bör han icke bolla med antagna siffror, som inte har diskuterats med vederbörande.

En tredje punkt, på vilken jag skulle vilja uttala min förvåning, gäller försvarsministerns tal om att de nya etablissemang som skulle behöva byggas i Uppsala skulle komma att kosta 30 miljoner. Jag vet ingenting om det och har över huvud taget icke diskuterat detta. Jag ser att herrarna på statssekreterarbänken har roligt åt detta, men varken den ene eller den andre som förstår hur stora värden det här gäller har anledning att på detta stadium diskutera saker som ligger tio—tjugo år framåt i tiden.

Men jag skulle vilja fråga försvarsministern, om han är mera säker på att dessa nya etablissemang icke tvingar sig fram om S 1 förläggs till Uppsala än om I 8 får ligga kvar där. Jag tror tämligen liksom tydligen den kommunala ledningen i Uppsala, att det med tanke på den starka expansion som Uppsala stad för närvarande genomgår bara är en fråga om kanske tio eller femton år när regementet icke längre får ligga kvar och stänga akademiska sjukhuset i norr, Ulleråkers sjukhus i söder och bebyggelsens naturliga expansion i väster. Det är i tidens längd en ohållbar och oformlig lösning, och jag tror att det även med försvarsmi-

nisterns lösning tyvärr kan befaras, att en helt annan lösning av markfrågorna i Uppsala tvingar sig fram.

Jag har emellertid avsiktligt underlåtit att ta ställning till de långsiktiga frågorna. Vad jag argumenterat med är att man borde haft en allsidig och klagörande utredning av detta projekt, som är så kostnadskrävande och långsiktigt. Jag vågar påstå, att försvarsministern genom sitt anförande här icke på någon punkt har lämnat en enda ny uppgift eller i diskussionen infört någon faktor som kan lugna oron för detta projekt, ett projekt som — jag upprepar det — är för bristfälligt utrett för att ligga till grund för ett beslut.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Herr Ståhl nämnde i sitt anförande ett exempel på hur man kan förfara och tyckte det var ett lätsinnigt förfarande att göra kostnadsberäkningar, där man plötsligt skär ned signalinspektörens önskemål från 5,4 till 2,7 miljoner kronor.

Om herr Ståhl — och det kanske inte är alldeles uteslutet — skulle bli försvarsminister någon gång, skulle han snart tvingas göra den erfarenheten att man måste skära ned de underordnade myndigheternas äskanden. Det är ganska naturligt. Jag har ingenting att anmärka emot signalinspektören, när han framför sina önskemål beträffande signalregementets förläggning och utformning i Uppsala, men både armémyndigheterna, arméchefen och försvarsministern tvingas ofta att pruta på sådant. Det visade sig i detta fall att man kunde göra det därigenom att vissa önskemål som signalinspektören hade beträffande garageutrymmen, utbildningslokaler och annat kunde lösas på ett annat sätt än han föreslagit, d. v. s. på ett billigare sätt. Sådant träffar man på ständigt, herr Sthål. Det är ingenting specifikt när det gäller denna fråga.

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

Sedan vill jag understryka att jag polemiserade inte bara mot herr Ståhl utan också mot andra talare som i högre grad än herr Ståhl representerar lokalintressena. Det är i Uppsala län som man har framställt önskemål både om att behålla I 8 och inte behålla det. Man vill inte ha I 8 i Uppsala stad, men man vill ha det utanför. Då har man sagt, att därest man bygger ett nytt etablissement utanför staden, skulle man kunna bestrida kostnaderna härför genom de markförsäljningar som äger rum till staden. Men då detta kostar 30 à 35 miljoner kronor tillät jag mig ifrågasätta, huruvida Uppsala stad skulle vara benägen att betala så mycket.

Sedan frågar herr Ståhl mig, om jag ville säga någonting angående det tänkbara belopp, som vi skulle kunna få för de 250 hektar, som vi i en framtid skall sälja till Uppsala stad. Nej, herr Ståhl, jag tänker inte svara på den frågan. Uppsala stad är vår motpart när det gäller markköpet, och jag tänker inte att tillhandahålla krigskassan åt motståndaren. Jag tänker inte säga någonting på detta tidiga stadium. Jag tror också att Uppsala stad kommer att avvakta med att ge sitt bud. När det gäller markköp har jag skaffat mig viss erfarenhet under den tid jag suttit i försvarsdepartementet.

Sedan säger herr Ståhl att detta är en lösning, som inte kommer att hålla så länge. Om 15—20 år kommer säkert något nytt att pressa sig fram.

Det är möjligt, herr Ståhl, men vi kan inte planera för längre tid. Vi gör det inte i stort mer än för högst tio år. Vi kan inte heller när det gäller förbandens förläggningar planera för mer än 15—20 år, men det är tillräckligt, herr Ståhl. Det är möjligt att situationen om 15—20 år är sådan, att vi kan ställa någon annan förläggning till förfogande, med andra ord att det finns andra förläggningsutrymmen tillgäng-

liga, så att det blir mycket lätt att flytta från Uppsala.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka att inte i onödan förlänga diskussionen, men jag måste säga bara ett par saker.

Det första är att när vi från första avdelningen kom till Uppsala och frågade, vad som hade diskuterats beträffande markområdena, fick vi till svar att stadens myndigheter praktiskt taget ingenting visste om avsikten med dessa markområden.

Jag vill som komplettering till vad försvarsministern sagt, när han nämnt siffran 250 hektar som skulle överlätas till staden, framhålla att om avsikten är att överlåta detta område, så är ju bara en liten del därav sådan mark som över huvud taget är användbar för bebyggelse. Resten av detta område i Hågadalen har enligt sakkunskapen sådana grundförhållanden, att det över huvud taget inte lämpar sig för modern bebyggelse.

Med anledning av att försvarsministern nu — vilket jag tacksamt noterar — erkänner, att man skurit ned den sakkunniga instansens beräkning av kostnaderna för förflyttning till Uppsala, 5,4 miljoner, till hälften, vill jag framhålla att det bakom denna siffra, 5,4 miljoner, ligger specifikationer, som det blir svårt att komma ifrån. Jag är den förste att erkänna att det är trevligare att i dessa tider för kammaren presentera ett förslag, som kostar 2,7 miljoner än ett på 5,4 miljoner, men därmed har man inte mer än snyggt till siffran. Man har däremot, herr statsråd, inte snyggt till verkligheten, och jag är rädd för att det hela kommer att gå löst på det större beloppet. Bland annat måste man i Uppsala bygga en ny stor verkstadsanläggning. Vidare är det fråga om vi över huvud taget kan pressa in signalregementet i de nuvarande etablissementen. Det finns sakkunniga, som ställer sig tviv-

Ändrad organisation av Upplands regemente m. fl. förband

lande även beträffande den punkten av utredningen. För att inte fördjupa diskussionen och dra ut den har jag inte velat röra vid det, men det är ett minst lika allvarligt förhållande.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Efter försvarsministerns inlägg skall jag begränsa mig till en kortfattad kommentar.

Både försvarsministern och de militära myndigheterna har här stått inför en mycket svår uppgift. Det har gällt att utrymma vissa lokaler och områden i Stockholm och finna utbildningsmöjligheter på annat håll och att lösa detta problem inom en överkomlig kostnadsram. Det förslag som vi nu diskuterar innebär säkerligen ingen ideallösning, och det kan säkert riktas vissa anmärkningar mot förslaget. Men det förefaller mig som om det dock är fullt godtagbart. Det har också föregåtts av mycket omfattande utredningar.

Jag tror att riksdagen gör klokt i att, när förslaget nu föreligger, godta det samma. Vi kan säkerligen inte tänka oss, såsom här tidigare sagts, en lösning för många tiotal år framåt. Här går allting så fort på det militärtekniska området, att vi får begränsa oss till att planera för väsentligt kortare tidrymder.

Även vad som här ifrågasattes medför stora omändringsarbeten, men det innebär ändå inte sådana nyanläggningar, som om vi skulle bygga för ett helt nytt regemente i Uppsala. Under utskottsbehandlingen, som varit grundlig när det gällt detta ärende, har inte framkommit några andra lösningar, som förefaller vara bättre än detta förslag.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag skall också fatta

mig kort. Jag vill bara påpeka, att det inte alls är så, att arméstaben endast har snyggat till siffrorna, när den granskat signalinspektörens förslag, utan den har snyggat till verkligheten och kommit fram till ett annat förslag, som innebär, att kostnaden blir 2,7 miljoner i stället för 5,4 miljoner kronor. Jag skall, det kan jag försäkra herr Ståhl, mycket noga följa utvecklingen, när man genomför den nya ordningen, och jag skall också gärna stå till tjänst med alla de upplysningar, som herr Ståhl kan komma att önska för att kontrollera, huruvida det kostnadsförslag, som man kommit fram till, håller.

Här gjorde herr Ståhl alldeles nyss ett lappkast på det sättet, att han utan vidare slog fast, att en mycket stor del av den mark, som vi skall sälja till Uppsala stad, vore oanvändbar för bebyggelse. Det väsentliga är väl ändå, herr Ståhl, att man vet, hur många människor som ryms på detta område. Härvidlag kan jag hänvisa till en intervju med drätselkammarens ordförande i Uppsala, som refereras i Upsala Nya Tidning, där han säger följande: »Om vi får tillfälle att bygga ut staden mellan Eriksberg och Norby» — det är det område det gäller — »kan vi där få bostäder för 10 000 personer, och det är fara värt, att det stora utloppet inte räcker till. Det är emellertid ett så fint projekt, att man kanske kan kosta på sig att bygga ännu ett avlopp för området därute.» Herr Hedén i Uppsala — det är ju ganska förklarligt — känner till förhållandena vida bättre än herr Ståhl och han känner till dem så pass bra, att han vet, att han kan placera 10 000 människor på det omdiskuterade området.

Vidare gjorde herr Ståhl gällande, i förbifarten, att Uppsala stads myndigheter inte ens skulle veta vilket markområde det skulle vara fråga om. Jag kan med anledning därav lämna den upplysningen, att en karta över området varit presenterad och är genom-

gången av Uppsala stads drätselkammare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Aastrup m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Aastrup m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 129 ja och 58 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Marinens tekniska personal

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 110 föreslagit riksdagen att godkänna

Marinens tekniska personal

vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 föreslagit beträffande utbyggnad av maringenjörkåren m. m.

Förslaget innebar bl. a., att mariningenjörkåren skulle utbyggas med en helt ny mellangrupp av ingenjörspersonal med högre teoretisk-teknisk utbildning än den som i nuläget meddelas underofficerare vid marinen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Åman* och *Bergh* (I: 425) och den andra inom andra kammaren av herr *Nyberg m. fl.* (II: 541), hemställdes, att riksdagen i avvaktan på resultatet av pågående befälsutredningar m. m. måtte besluta låta anstå med handläggningen av vad som i propositionen nr 110 anförts beträffande marinens tekniska personal.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 425 och I: 541, godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 mars 1955 föreslagit beträffande utbyggnad av mariningenjörkåren m. m.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Nihlfors*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! På den punkt vi nu skall diskutera, nämligen marinens tekniska personal, har jag framburit en motion, och det är detta som gör att jag nu begärt ordet. Motionen har, jag höll på att säga i »vederbörlig» ordning, avstyrkts i statsutskottet och kommer att avlivas här i kammaren. Jag vill emellertid inte låta detta ske utan att göra några kommentarer i den föreliggande frågan. Jag vill också erinra om att bakom motionen står representanter

Marinens tekniska personal

för de fyra största partierna här i riksdagen. Med tanke på det arbete, som nedlagts på att få motionen tillstyrkt, är jag något förvånad över att inte statsutskottet har intagit en mera välvillig hållning än vad fallet är. Jag noterar att en ledamot av statsutskottet har avgivit en blank reservation men att samtliga övriga ledamöter har gått på avslagslinjen. Mot denna bakgrund och mot ett så sammansvetsat statsutskott hyser jag naturligtvis inga större förhoppningar om att få motionen bifallen av riksdagen, men jag kommer dock att sluta mitt anförande med att yrka bifall till motionen.

Motionen går ut på att man i avvaktan på de pågående befälsutredningarna och de förslag, som dessa kan leda till, skall låta behandlingen av detta ärende anstå. Med hänsyn till frågans läge skall jag emellertid inte här göra några längre eller mera ingående utläggningar i detta ärende. Vad det här gäller är ju, som statsutskottet skriver, att »utbygga mariningenjörskåren med en helt ny mellangrupp av ingenjörspersonal med högre teoretisk-teknisk utbildning än den som i nuläget meddelas underofficerare vid marinen.»

De utredningar och förslag, som ligger till grund för denna av statsutskottet tillstyrkta proposition, har mottagits med mycket blandade känslor av underofficerskåren vid marinen, och jag tror mig kunna säga också av underofficerskåren i stort. Jag bor själv i en stad, där en betydande grupp av dessa underofficerare är bosatt, och jag har upprepade gånger fått vittnesbörd om hur stark oppositionen är mot den omorganisation, som här föreslås. Vad som ligger bakom denna avvisande hållning kanske lättast kan understrykas med ett citat ur Underofficersförbundets tidskrift, där det heter att »underofficerarnas möjligheter att nå utbildning och befordran till högre tjänster än hittills har definitivt stäckts». Det är möjligt, att detta är något överdrivet, men jag

tror inte att det är skrivet alldeles utan orsak. Man framhåller vidare att vederbörandes möjligheter att som hittills nå tjänster i 21 och 23 lönegraderna har, med det antal mariningenjörer som skyntar i propositionen, beskurits med 30—40 procent. De har, säger man vidare, i huvudsak avvisats från befattningarna som tjänstegrenschefer och uppbornsmän ombord på stridsfartyg, befattningar som de hittills har kunnat avancera till.

Mot denna bakgrund är det lätt att förstå att vederbörande personalgrupp inte har känt sig särdeles trakterad av det förslag, som riksdagen nu står i begrepp att godtaga. I denna situation har det ansetts vara riktigast att avvakta befälsutredningarnas förslag, innan beslut fattas om den tekniska personalen. Nu framhåller statsutskottet emellertid, att den av departementschefen föreslagna utbyggnaden icke i princip påverkar det nuvarande befälssystemet. Det är dock diskutabelt, om utskottet har rätt i det fallet. Formellt sett kan det vara riktigt, men i verkligheten torde förslaget leda till en så genomgripande ändring av personalorganisationen inom marinens tekniska tjänst, att det knappast kan undgå att påverka övervägandena i de pågående befälsutredningarna.

Jag vill också i detta sammanhang poängtera att hela underofficerskåren, såvitt jag har kunnat finna, står bakom kravet att uppskjuta frågan om marinens tekniska personal, till dess förslag föreligger från befälsutredningarna. Vad man då närmast tänker på är givetvis den enmansutredning, som ombesörjes av herr Lindholm i Sandviken.

Jag vill i detta sammanhang gärna rikta den frågan till försvarsministern, om han kan ge någon upplysning om när något förslag eller betänkande kan förväntas från här nämnda och andra utredningar, som på ett eller annat sätt sysslar med befälsfrågorna.

Jag fruktar för att den avvisande

Marinens tekniska personal

hållning, som riksdagen nu tydligen kommer att inta, kan få vissa negativa verkningar hos den berörda personalen och ställa pågående utredningar inför frågeställningar, som i annat fall kunde ha undvikits. Enligt min mening hade det därför varit klokast att låta tills vidare anstå med behandlingen av detta ärende. Det kan knappast råda så stor brådska, som frågans handläggning nu synes ge vid handen.

Den effektivisering, man önskar uppnå genom här föreslagna och av statsutskottet tillstyrkta åtgärder, kan knappast få någon större verkan förrän efter ett betydande antal år. Däremot är det väl troligt att frågan om befälsordningen som sådan måste föreläggas riksdagen ganska snart, kanske redan nästa år och i varje fall inom de allra närmaste åren. När man då känner till vilken opposition försvarsministerns förslag har mött inom underofficerskåren, hade det väl varit välbetänkt att ta frågorna och besluten i vad jag skulle vilja kalla den rätta ordningen, nämligen först frågan om befälsordningen som sådan och sedan detaljfrågan om marinens tekniska personal. Vi måste ha klart för oss att vi här fattar ett beslut i strid med önskemålen hos en för vårt försvar och särskilt för marinen betydande personalgrupp, och det tycker jag att man borde ha försökt undvika.

Herr talman! Jag vet mycket väl att det inte nu föreligger några möjligheter att få kammaren med på ett annat beslut än vad statsutskottet tillstyrkt, men med de motiveringar jag här anfört vill jag ändå sluta med att yrka bifall till motionen nr 541 i denna kammar.

Häri instämde herr *Andersson* i Ronneby (s).

Herr *THAPPER* (s):

Herr talman! Jag vill försäkra herr Nyberg att statsutskottets första avdelning ägnat stor uppmärksamhet både

åt motionerna och även åt de här berörda personalgrupperna. Vi har haft tillfälle att resonera med representanter för dessa grupper på avdelningen. Jag tycker nog att herr Nyberg målade framtidsperspektiven i onödigt mörka färger. Det är ju ändå så som utskottet framhållit, att det som här sker, inte föregriper det slutgiltiga ställningstagandet till de utredningar, som pågår om dessa ting. Men vi befinner oss i ett besvärligt läge i fråga om dessa befattningar. Det är också därför försvarsministern och utskottet gått på den föreslagna linjen. Motståndet förväntar mig personligen i någon mån, därför att de som sitter i dessa befattningar har möjlighet att utbilda sig för de nya befattningarna, och den möjligheten tycker jag att de skall begagna sig av.

Jag skall inte uppehålla tiden längre utan bara understryka, att utskottets strävan varit att försöka att snabbt råda bot på en besvärlig situation under den tid vi väntar på utredningarna. Jag kan inte finna att därigenom skapas avgörande olägenheter för de här berörda personalgrupperna. Jag ber herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *NYBERG* (fp):

Herr talman! Jag är inte så säker på att statsutskottets talesman har rätt när han säger, att det beslut som nu skall fattas inte föregriper de pågående utredningarna. Vissa remissinstanser har i fråga om marinens tekniska personal haft en annan mening. De har nämligen framhållit, att man bör se tiden an, då frågan är sådan att den bör lösas i ett större sammanhang än som nu kommer att bli fallet. Den uppfattningen har bl. a. statskontoret och statens lönenämnd samt vissa berörda personalförbund tillkännagivit.

Med tanke på den negativa reaktion, som förslaget mött hos den berörda personalgruppen, är jag inte heller

Markförvärv för armén

övertygad om att man så snabbt kommer att lösa frågan om vakanserna på detta område som statsutskottets talesman synes anse. Det kan tänkas, att oppositionen emot denna lösning kan ge negativa verkningar, som i viss mån motverkar de positiva resultat, som man genom statsutskottets förslag försöker få fram. Detta får ju dock framtiden utvisa.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 541; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 5—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8

Markförvärv för försvaret m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Markförvärv för armén**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 109 (punkt 1, s. 3—18 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över förvarsärenden för den 18 februari 1955) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för nämnda budgetår anvisa ett investeringsanslag av 4 200 000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle mark förvärvas till ytterligare utvidgning av pansarskjutfältet vid Ravlunda.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Norling* och *Helmer Persson* (I: 430)

och den andra inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* (II: 536) hade hemställts, att riksdagen, under uttalande av att det befintliga pansarskjutfältet i Ravlunda i enlighet med ortsbefolkningens önskemål snarast möjligt borde avvecklas, måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 109, punkt 1, Vissa markförvärv för armén.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 430 och II: 536 samt I: 429 och II: 530, till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 4 200 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Ståhl*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Bästekille (h):

Herr talman! Den här frågan, som gäller Ravlundafältets utvidgning, har givetvis väckt mycken diskussion i min hembygd. Jag tillhör nämligen de människor som bor i grannkommunen till den i vilken detta skjutfält är beläget. Jag kan också utan överdrift säga att med hänsyn till denna frågas viktiga karaktär och de överord, som kanske också fällt i den allmänna debatten, har jag hittills avstått från att offentligt framföra mina synpunkter på denna fråga. Men när ärendet nu skall avgöras av riksdagen anser jag mig vara skyldig att säga några ord just med hänsyn till vad jag nu har anförat.

Det är klart som dagen att man kan förstå de åsikter som gjort sig gällande inför en eventuell flyttning av detta skjutfält. Varför ha det just där nere? har man frågat. På detta kan man väl ändå svara att när vi gått in för att för dryga pengar inköpa ett nytt pansarvapen, nya stridsvagnar av betydligt större format, avsedda för Skånes försvar, kan man inte med anspråk på att ta ställning under ansvar förorda,

Markförvärv för armén

att detta skjutfält förläggas utom Skånes gräns. Jag tror för min personliga del att skall det vara någon mening med detta nya tillskott till vårt försvar, måste vi ha det inom Skånes område. Det är avsett för Skånes försvar och skall enligt min mening inte heller placeras utom detta landskaps gränser.

Man har också föreslagit att vi skulle göra en ny undersökning. Kanhända man då kunde komma till det resultatet att vi skulle kunna finna andra platser, där vi kunde placera detta skjutfält. Men vi måste väl ändå kunna lita något på de ansvariga myndigheterna och på försvarsministern, när de har meddelat oss att undersökningar har gjorts både 1943, då skjutfältet anlades, och nu inför den föreslagna utvidgningen. Nog får vi, som jag sade, hysa någon tilltro både till försvarsministern och de ansvariga myndigheterna, som har gjort undersökningar och kommit fram till det resultatet, att ingen plats är idealisk ur alla synpunkter — inte heller det nuvarande skjutfältet — men att man inte kunnat finna någon plats, som bättre än Ravlundafältet fyller de anspråk man har rättighet att ställa på ett skjutfält för detta ändamål.

En av de stora fördelarna med Ravlundafältet är givetvis att man kan använda en stor del av havet vid skjutningarna. Om vi skulle ha ett pansarskjutfält inne i landet, måste vi räkna med ett betydligt större område än vi behöver göra nu. Det är ju skillnad på att kunna skjuta 10 000 meter ut till havs och att nödgas göra detta över ett landområde. Det är detta som gör att man bedömt saken så, att Ravlundafältet dock är det fält där man gör minst skada, minst intrång och förflyttar minsta möjliga antal människor. Vi måste göra klart för oss att om vi skall anlägga ett skjutfält på annan plats, måste detta få betydligt flera och mer djupgående verkningar än på denna plats — utan att jag därmed på något sätt vill bagatellisera vad som

kan komma att inträffa där nere i samband med den utvidgning som måste ske.

Jag skulle i detta sammanhang vilja rikta en särskild vädjan till landets försvarsminister att, när man nu skall göra upp med de människor som måste flyttas, man från statens sida ville vara generös i fråga om ersättningar till dem. Framför allt gäller detta den fiskarbefolkning som skall flyttas bort liksom också de två enskilda jordbruk, som likaledes måste försvinna. Jag tror att det skulle dämpa en del av den något bittra inställning, som förefunnits på dessa platser gentemot skjutfältet. Jag tror som sagt att vi på den punkten skulle kunna vinna något.

Sedan kommer jag in på frågan om naturskyddet. Jag skall inte heller på något sätt förringa värdet av dylika synpunkter. Jag har full förståelse för de hembygdsvänner som tycker det är tråkigt med denna utvidgning, men jag skall också i ärlighetens namn intyga, att den del av skjutfältet som är värdefullast ur hembygdssynpunkt redan ligger inom det nuvarande skjutfältets gränser. I sanningens intresse vill jag också säga ifrån att militären har tagit största möjliga hänsyn till just denna berömda natur och praktiskt taget skonat den. Den utvidgning som nu föreslås går inte heller i den riktningen att man skall införliva större områden, värdefulla ur hembygdssynpunkt, utan utvidgningen skall göras norrut, vilket dock medför mindre olägenhet ur naturskyddssynpunkt.

Man har vidare talat om risker att fältet skulle bli sönderskjutet. Det är uppenbart att varken jag eller någon annan kan med bestämdhet yttra sig om hur det kan bli i framtiden. Jag hade emellertid tillfälle att under fältmanövern i sydöstra Skåne sistlidna höst följa övningarnas sist dag och vill erkänna, att det för mig var en stor överraskning att finna fältet praktiskt taget oskadat. Det var ett sammanhäng-

Markförvärv för armén

ande hedlandskap, och hade jag inte själv sett det med egna ögon skulle jag inte ha trott att det var så väl bevarat. Huruvida de nya stora stridsvagnarna kommer att vålla någon större skada på fältet vill jag inte yttra mig om, men jag har i alla fall sett bevis på att den ansvariga militären har försökt göra sitt bästa för att skydda fältet.

Jag vill också vitsorda, att det är synnerligen viktigt med ett gott samarbete mellan den civila befolkningen och militären i framtiden. Jag har frågat de människor, som haft mest att göra med militären, hur denna uppträtt under de år som gått, och jag har fått det beskedet, att ingen berättigad anmärkning kan framställas. Jag tycker detta är värdefullt, och jag är övertygad om att samarbetet skall kunna fortsätta även i framtiden, inte minst på grund av de stora ansträngningar som chefen för I Milo, generalmajor Tamm, gjort då han gång på gång försökt att komma till tals med civilbefolkningen. För min del tycker jag, att han åtminstone sista gången blev ganska ohövligt bemött. Jag tror i alla fall att när lidelserna lagt sig litet, skall man finna det med sin fördel förenligt att försöka få ett gott samarbete mellan den bofasta befolkningen och militären. Jag tror också att det kommer att gå.

Det är heller ingen hemlighet, att man från militärens sida är villig att vid veckosluten så mycket som möjligt upphöra med skjutningarna för att ge den bofasta befolkningen möjlighet till bad och annan rekreation. Talet om att detta förhindras under veckan kan vi ändå ta med en nypa salt, ty den bofasta befolkningen har, såvitt jag kan bedöma, inte tid med att bada varje dag. Vid veckosluten vill man däremot gärna ut till kusten, och då är det också meningen, att militären skall låta folk vistas där.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att när vi nu för landets försvar måste

ha detta skjutfält och det måste förläggas någonstans, är det dock, såvitt jag kunnat bedöma av tillgängliga handlingar, på detta område man gör den minsta skadan, både när det gäller att ta i anspråk mark och när det gäller människorna själva. Jag har prövat denna fråga noggrant — vägt för- och nackdelar mot varandra — och som ansvarig ledamot av denna kammare kan jag inte komma till något annat resultat än att utskottets förslag bör bifallas.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Även om jag har en annan uppfattning än herr Nilsson i Bästekille, behöver det ju inte tydas som om jag inte sätter tilltro till de uppgifter, som lämnats av försvarsmministern beträffande svårigheterna att anskaffa mark för ett skjutfält på annan plats i vårt land. Jag vill emellertid tillägga, att jag har mycket svårt att förstå att man inte, även om ett annat skjutfält ej skulle fylla *alla* fordringar, skulle kunna anskaffa mark på annat håll.

Jag finner det minst sagt beklagligt, att statsutskottet ställt sig avvisande till det krav, som rests från så många håll i denna fråga. Vi har väckt en motion som går ut på att riksdagen, under uttalande av att det redan befintliga skjutfältet i Ravlunda snarast avvecklas, måtte avslå förslaget om utvidgning av skjutfältet. Denna motion avstyrkes emellertid av utskottet.

Jag tror att vi utan vidare kan påstå, att vår motion står helt i samklang med en mycket utbredd opinion i frågan. Denna opinion var med rätta upprörd över att den av alla erkänt vackra trakten skall förvandlas till ett skjutfält. Ortsbefolkningen skall tvingas flytta från sina gamla hem och traktens skönhetsvärden i större eller mindre utsträckning förstöras. Det är ju känt, att 400 konstnärer, författare och kulturvårdare har höjt sina röster mot

Markförvärv för armén

vandaliseringen och förenat sig med ortsbefolkningen i kravet på att området räddas undan förstörelsen. Jag anser det vara förnuftets röster som här rests mot generalernas krav. Tyvärr har nu också statsutskottet sällat sig till de krafter, som nonchalerat förnuftet och beträder generalernas linje i frågan.

Vandaliseringen skall nu bli än större. Ytterligare 700 hektar skall läggas under militär eldgivning, med dess risker för befolkningen och förstörelse av oersättliga skönhetsvärden. Det vackra Ravlunda, som försvarsministern själv ansett vara så vackert att han skulle vilja måla det, skall bli ett Gravlunda — det är den bittra sanningen. Knäbäcks fiskeläge, omtyckt av hela Skånes befolkning och ett kärt mål för konstnärer och naturälskare, kommer säkerligen att bli sönderskjutet och ödelagt. Ett härligt fritidsområde förvandlas därmed till en sandöken.

Till detta kommer, att samhällena Vittemölla och Kivik kan bli isolerade från sjösidan och fiskarena bli avstängda från sin näring under den tid skjutövningar pågår. Vissa tider kan upp till fyrtioalet båtar ligga och fiska nattetid i Hanöbukten, som gränisar till övningsfältet.

Någon betryggande säkerhet för befolkningen i intilliggande samhällen vid skarpskjutning och bombfällning — sådan skall ju också förekomma, såvitt jag kan förstå — kan knappast skapas. Övningsfältet kommer att ligga intill både järnväg och landsväg. Själv har jag från min militärtid, då jag tjänstgjorde på ett artilleriskjutfält, erfarenhet av vilka risker som befolkningen i närheten av skjutfältet var utsatt för — det inträffade också olyckshändelser. Ännu större måste riskerna vara i vår tid, med de långskjutande eldvapen som numera kommer till användning.

Uppenbart är också att den planerade skjutstationen vid Maglehem kom-

mer att förorsaka stora obehag för invånarna i samhället på grund av att någon ljudvall inte existerar.

Det borde vara nog med den förstörelse som redan drabbat den vackra trakten. Platsens jättebokar har söndersmulats av kanonelden, de gamla korsvirkeshusen har raserats och många andra kulturvärden har utplånats. Det är på grund av denna redan inträffade förstörelse som vi inte kan sätta så stor tro till försäkringarna om att kulturvärdena skall behandlas skonsamt. Hur kan det över huvud taget talas om skonsamhet med dessa värden, då man förvandlar en trakt till ett militärt skjutfält? Ett skjutfält är ju ett skjutfält. Befintliga kulturvärden kan inte i längden bevaras på ett skjutfält, särskilt med den utveckling av stridsmedlen som man nu måste räkna med. Dessa värden måste tvärtom undan för undan försvinna, vilket också klart och tydligt bevisas av den förstörelse som redan skett.

Vi anser att de militära anspråken, som såvitt framgår av tillgängliga uppgifter inte ens blir tillgodosedda genom utvidgningen av skjutfältet, måste vika för förnuftets krav. Jag tycker att det skulle hedra riksdagen, om den biföll de motioner som har ett sådant syftemål.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna nr 536 i denna kammare och nr 430 i första kammaren.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Tillåt mig först, herr talman, säga, att jag med mycket stort intresse lyssnat till det anförande som här hållits av herr Nilsson i Bästekille. Jag kan inte minnas att jag tidigare under min riksdagstid har hört en bygdens son så entusiastiskt och oreserverat gå in för ett förslag som medför en betydande markexpropriation i hans hemtrakt. Jag vill emellertid gärna betyga att herr Nilsson i Bästekille har min odelade respekt för den osjälvisk-

Markförvärv för armén

het och frihet från lokalpatriotism som han i detta anförande visat.

Jag skall också gärna erkänna — jag talar nu bara för mig själv — att när vi inom avdelningen uppväktades av deputationer från den berörda kommunen och fick lyssna till deras allvarliga bekymmer och bevakande böner om att vi skulle försöka hitta på en annan lösning, så kände jag mig betydligt mera rörd och ömsint än som tydligen är fallet med herr Nilsson i Bästekille, som dock bor i trakten. Jag tror också, att det var ungefär likadant med de övriga inom avdelningen. Alla hyser i likhet med försvarsministern, varma känslor för denna bygd och det vackra hedlandet där, och vi hoppas alla att det skall gå lika bra hädanefter som det uppenbarligen gjort hittills att förena naturskyddsintressen med militära intressen.

Jag föreställer mig sålunda att vi alla på första avdelningen har, när vi enhälligt tillstyrkt förslaget om utvidgning av skjutfältet, resonerat som så, att nöden har ingen lag. Armén måste ha ett skjutfält för sina centurionstridsvagnar, och det område, som det här gäller, är det enda lämpliga som ligger inom räckhåll. Men jag vill understryka att det inte varit med någon entusiasm som vi tillstyrkt förslaget.

Det har inte varit för att säga detta, utan av en annan anledning som jag fogat en blank reservation till denna punkt i utskottsutlåtandet. Jag har inte något annat yrkande än utskottet när det gäller det konkreta förslaget, men jag har velat begagna denna blanka reservation för att understryka ett önskemål. Jag vet att försvarsministern har blicken öppen därför, men jag tycker att han dock på denna punkt bör få riksdagens uttryckliga stöd. Jag tänker på det önskemålet att man i så god tid, som möjligt bör försöka leta fram något så när centralt belägna markområden, som passar för skjutfält av en helt annan storleksordning än det här

ifrågavarande — utvecklingen kommer säkerligen att relativt snart tvinga fram sådana skjutfält. Det är omöjligt för ett riksdagsutskott att ge några direkta anvisningar om sådana områden, och det vill säkert inte heller departementet ha. Men det bör betonas, att vi här i Sverige måste — såsom har kunnat ske i det mycket mer tätbefolkade England — i tid reservera vissa områden av en helt annan storleksordning än hittills för skjutfält, där samövningar kan äga rum med pjäser och materiel av det slag som den fortsatta utvecklingen kommer att föra med sig, men vilkas storlek och verkningsgrad vi nu bara kan ana.

Det är tråkigt — det måste man säga — att det såsom i detta fall inte kan träffas frivilliga överenskommelser med någon av markägarna, utan att man skall vara tvungen att expropriera marken. Även ur den synpunkten vore det ett intresse för kronan att kunna få till stånd en planering på längre sikt. Vi talade nyss om en tioårsplanering, och låt oss säga att man gjorde en sådan även när det gäller markområden som kan lämpa sig för skjutfält. Då skulle vi kanske kunna slippa de inte minst för statsutskottet ganska påfrestande förhandlingarna och resonemangen med berörda kommuner.

I det fall det här gäller har det inte funnits någon annan utväg än den som Kungl. Maj:t valt, men det är nödvändigt att det sker en långtidsplanering av bättre och effektivare slag än hittills när det gäller att i fortsättningen skaffa de markområden som behövs för arméns skjutfält.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med herr Ståhl gärna vitsorda, att ortsbefolkningen har uttryckt bekymmer, men vi i utskottet har varit i den belägenheten att vi vetat, att arméstaben har gjort ingående undersökningar för att få fram annan mark men att detta icke

Markförvärv för armén

har varit möjligt, vare sig i Skåne eller i angränsande landskap. Man får alltså här finna sig i det oundvikliga och gå med på denna utvidgning. Det är den enda lösning, som för närvarande går att åstadkomma.

När jag satt här och hörde på herr Senander, tyckte jag nog, att han överdrev åtskilligt i sina beskrivningar av skadegörelsen på skjutfältet, i varje fall av den som förekommit hittills. Gentemot hans påstående visar dock erfarenheten — det har Skånes naturskyddsörening framhållit — att skadorna på skjutfältet har varit mycket mindre än man från början räknade med. Det finns hopp om att det med den aktsamhet, som här faktiskt ställts i utsikt, skall kunna bli möjligt att begränsa skadorna även i framtiden.

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag skulle i all vänlighet vilja säga till herr Ståhl att han skall låta bli att lägga in mer i mitt anförande än jag sade. Han skall inte stå här i kammaren och förklara, att jag med stor entusiasm har uttalat mig för att man skall få förvandla stora markområden i min hembygd till skjutfält. Jag har tvärtom i hela mitt första anförande klagat, att jag har full förståelse för det missnöje, som råder på hemmaplan. Efter att ha studerat alla akter i målet med dess både för- och nackdelar har jag kommit till precis samma resultat som herr Ståhl, när han behandlade frågan i utskottet, nämligen att vi inte kan finna någon bättre plats för en utbyggnad av skjutfältet. Jag vet inte, om herr Ståhl menar, att jag såsom representant för min hembygd skulle ha demonstrerat och sagt, att jag inte ville vara med om detta, för att hjälpa dem som har en annan uppfattning. Jag tycker för min del, att

man, sedan man grundligt gått igenom frågan, ärligt skall deklarerat sin uppfattning och stå för den. Jag kan också säga, att jag kanske vet litet mera om denna fråga än herr Ståhl har möjligheter till. Vill han ha ett privatsamtal med mig, skall han få reda på en hel del saker och ting, som jag är förhindrad att säga från denna plats.

Sedan kom herr Ståhl till den slutsatsen, att jag var entusiastisk för skjutfältplanerna, eftersom jag stod på samma linje som han. Emellertid sade ju herr Ståhl själv, att nöden har ingen lag. Man kan ha olika språkbruk, men jag trodde, att det var genom en saklig prövning, som vi kommit till samma synpunkter.

Herr Ståhl beklagar vidare, att det inte kunde bli någon frivillig uppgörelse med jordägarna. Jag är den förste att instämma med honom. Han vet emellertid, vem som är den störste jordägaren, och han vet också, att denne från början sagt ifrån, att det här inte skulle bli någon frivillig uppgörelse. Det bör också sägas klart och tydligt ifrån i detta sammanhang. I ett sådant läge har det inte funnits någon annan väg att gå än den som man gått. Jag har sagt till folket i de berörda kommunerna, att jag tror att det vore lyckligare, om de försökte att ta det hela litet lugnare och säga ifrån — inte att det inte intresserade dem så mycket, ty den saken är klar — men att de ville diskutera vissa detaljer. Det vore bättre än att följa den störste jordägaren, som ansett att man skulle gå en annan väg.

Jag har velat säga detta för att inte kammaren skall få den uppfattningen, att herr Ståhl har rätt när han tror, att jag står här och med glatt hjärta tycker det hela vara en välsignad sak för min hembygd. Det gör jag inte. Skall man bedöma saken under ansvar kan man emellertid inte komma till någon annan uppfattning än den jag gett uttryck åt.

Stadsägan nr 375 A m. m. i Nora

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 536; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9

Överlåtelse av kronojord

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 4***Stadsägan nr 375 A m. m. i Nora**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr BERGGREN (fp):

Herr talman! Som kammarens ledamöter torde erinra sig, cirkulerade i pressen i samband med detta ärende en hel del uppgifter om opinionsyttringar från Nora stads invånare, fullmäktigeavsägelser m. m. med anledning av här ifrågavarande områdes tilltänkta användning. Jag skall inte för min del emot utskottets förslag ställa något som helst yrkande, men jag vill tillåta mig att i någon mån fästa kammaren uppmärksamhet på detta spörsmål.

I april år 1942 dagtecknades ett kontrakt mellan Nora stad som säljare och kungl. arméförvaltningen som köpare, vari överläts ett ungefär 33 hektar stort område från Hagby gård mot en köpsumma av 63 000 kronor. Vid denna tidpunkt befann sig vårt land i ett allvarligt och orosfyllt läge, och det gällde

att åstadkomma en god och lämpligt fördelad försvarsberedskap. Säkerligen var det i känslan av detta som Nora stads då ansvariga för en så låg försäljningssumma åt de militära myndigheterna överlät berörda område, vilket direkt skar av ägorna till nämnda egendom och ur olika synpunkter gjorde denna ekonomiskt mindre bärig. Staden förband sig dessutom att ordna med utbyggnad av vatten-, avlopps- och elledningar till området. Stadens kostnad härför översteg till viss del den försäljningssumma som staden erhöll. Staden gjorde givetvis detta utan ersättning med tanke på de fördelar som en permanent förläggning för framtiden skulle innebära för densamma, detta så mycket hellre som tydligen en förstoring av det förband, som skulle förläggas där, hade ställts i utsikt. Att så verkligen var förhållandet ger den överdimensionering av panncentralen och även av matinrättningen, som skedde vid planläggningen, ett visst belägg för.

Förbandet invigdes 1945 men var då icke fullt färdigbyggt. Strax därpå tillkom den s. k. Nothinska försvarsutredningen, som blev upptakten till, inte tillbyggnad av en ny och modern förläggning med goda utrymmen för utveckling, utan en indragning. Vilket som kom först, beslutet om indragningen eller färdigställandet av de sista etapperna i byggnadsplanen, känner jag icke till, men tidpunkterna torde nära nog sammanfalla. Inte de fyra eller fem miljoner kronor som anläggningen hade kostat, inte protesterna från Nora stad och inte heller de erinringar som militärområdesbefälhavaren har gjort, hade någon verkan.

Vid 1951 års riksdag framlades en proposition om indragning, och riksdagen beslutade också att militärområdet skulle läggas ned. I motiveringen för detta föregavs, att förbandet var en oekonomisk enhet och att en viss besparing genom nedläggningen kunde åstadkommas. Meningarna härom inom

de militära kretsarna var, som jag nyss erinrade, tydligen delade. Det vill synas som om det fanns vissa skäl att ur ekonomisk synpunkt ifrågasätta det lyckliga med en indragning. Indragningen medförde givetvis ekonomiska konsekvenser av mindre behaglig art för staden. Ett 75-tal där fast anställda och bofasta personer fick successivt flyttas därifrån. Att indragningen för den militära budgeten verkligen har resulterat i någon som helst fördel, torde vara svårt att ge belägg för. Som bekant var T 2 i Skövde huvudförband för detachementet i Nora, där två kompanier fick sin utbildning, dels ett T 2:s eget kompani och dels ett kompani bestående av sjukvårdare från infanteriförband. Efter indragningen flyttade det ena till I 3 i Örebro, där T 2 håller befäl, vilka enligt uppgift ligger i Örebro på traktamente. Detta måste givetvis innebära icke oväsentliga merkostnader. Det andra kompaniet har placerats på olika trängförband, främst T 3 i Sollefteå. Detta i sin tur medför längre avstånd från hemorten för detta kompanis folk, som blev inmönstrade med tanke på sin hemort.

Av anläggningen i Nora har efter indragningen tydligen ändå förelegat behov. Den har i stor utsträckning använts för repetitionsövningar och för olika utbildningskurser och skolor, bl. a. för utbildning av läkare och kommissarier. Tidvis har större kontingenter varit förlagda där än under den tid T 2 hade fast förläggning där.

T 2 har alltså nu utbildningen fördelad på ett flertal platser. Enligt uppgift avser man att inom det nog så begränsade området i Skövde bygga till i icke oväsentlig utsträckning.

Försvaret intar i vår samfällda budget, som vi alla känner till, en dominerande plats. För att kunna bibringa vårt folk den uppfattningen, att dessa utgifter är riktigt avvägda och nödvändiga för vår trygghet och säkerhet, synes det framför allt vara synnerligen

Jordbruksregleringen

påkallat, att planläggningen i ekonomiskt hänseende blir sådan att inte riksdagen och allmänheten får den uppfattningen, att pengarna rullar i onödan.

Jag sade redan i inledningen, att jag inte skulle komma att ställa något yrkande. De synpunkter, som tidigare i dag har framkommit, har gett vid handen, att man hyser olika uppfattningar om effektiviteten i våra militära anordningar. Jag vill inte komma med någon skarpare kritik mot statsrådet. Jag föreställer mig, att även om han har det högsta ansvaret, finns det så många detaljer som han omöjligt kan överblicka. Men i detta fall är planeringen möjligen inte fullt genomarbetad utan kan ge anledning till vissa reflexioner.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Jordbruksregleringen

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 31 mars 1955 avlåten till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 180, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

I. medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen;

Jordbruksregleringen

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt anginge försäljning för inhemsk förbrukning, fastställa priser på brödsäd och oljevaxter av 1956 års skörd i enlighet med i propositionen angivna grunder;

III. å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 169 000 000 kronor;

b) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor;

c) till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 1 100 000 kronor;

IV. medge, att det å riksstaten för budgetåret 1954/55 anvisade reservationsanslaget till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet måtte få under budgetåret 1955/56 användas för täckande av förluster, som hos Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening, och statens jordbruksnämnd uppkomme vid försäljning och nedskrivning av beredskapslager av brödsäd och mjöl;

V. bemyndiga Kungl. Maj:t att av anslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1954/55 till vissa kvarnar m. fl. utbetala ersättning för prisfall på brödsäd i enlighet med i propositionen angivna grunder;

VI. besluta, att spannmålskreditfonden skulle avvecklas med utgången av budgetåret 1954/55;

VII. antaga, såvitt nu vore i fråga, vid propositionen fogade förslag till

a) förordning angående förbud mot viss användning av denaturerad spannmål;

b) förordning om upphävande av förordningen den 29 maj 1933 (nr 234) angående användande av svensk havre vid gryn- och mjöltillverkning m. m.;

c) förordning angående upphävande

av förordningen den 24 maj 1934 (nr 172) om skatt å kli;

d) förordning angående slaktdjursavgift.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat bl. a. följande motioner:

I: 520 av herrar *Ohlon* och *Sundelin* samt II: 644, likalydande, av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

a) att bygdekvarnarna från och med nästa regleringsår skulle befrias från förmålningsavgift vid s. k. löneförmålnings;

b) dels att importavgift på spannmål och oljekraftfoder respektive avgift på inom landet tillverkat oljekraftfoder icke borde utnyttjas till att höja detaljpriset på oljekraftfoder över 43 kronor per deciton, ej heller för importerad foderspannmål över 40 kronor per deciton;

dels att Kungl. Maj:t måtte av clearingkassan för fettråvaror disponera högst 7 miljoner kronor för att sänka avräkningspriset på svenskt oljekraftfoder, i den mån den nu använda standardiserade blandningen av oljekraftfoder ej därigenom kunde nedbringas under 43 kronor per deciton;

dels slutligen att jordbruksregleringen i övrigt med beaktande av vad i motionerna anförts måtte handhas så, att en otillfredsställande prisutveckling för svensk foderspannmål motverkades;

c) att fraktbidragen för fodersändningar till vissa delar av norra Sverige måtte utgå med oförändrade belopp under nästa regleringsår;

d) att regleringsavgifterna på margarindråvaror måtte sänkas med belopp, som möjliggjorde en sänkning av margarinet i fabrikationsledet med 35 öre; samt

e) att Kungl. Maj:t vid tillämpning av gällande förordning om användning av svenskt oljefrö icke måtte fastställa kostnadshöjande bestämmelser rörande

Jordbruksregleringen

margarintillverkningen, vilka icke vore erforderliga för fullgörande av det statliga stödet till den inhemska oljväxtodlingen;

I: 521 av herr *Persson, Helmer, m. fl.* samt II: 648, likalydande, av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställts att

dels riksdagen, med godkännande i övrigt av överenskommelsen om pris-sättningen på jordbrukets produkter under regleringsåret 1 september 1955—31 augusti 1956 måtte besluta

a) att ej godtaga den överenskomna höjningen med 2 kronor per deciton av de tidigare fastställda sänkta priserna för vete och råg;

b) att till överenskommelsen foga ett uttalande av innebörd, att de kostnadsökningar respektive inkomstminskningar, som sammantagna läte sig inrymmas i den s. k. 4-procentregeln, ej finge föranleda prishöjningar; samt

c) att i enlighet därmed ej godtaga punkten 7 i den del, som uttryckts i bisatsen »oavsett 4-procentregeln»;

dels riksdagen måtte besluta

a) att utöver det i propositionen nr 180 angivna nettobeloppet för statens kostnader för prisregleringar på livsmedelsområdet ett ytterligare belopp av 90 miljoner kronor skulle ställas till förfogande, avsett att intill den 31 december 1955 täcka överenskomna inkomsthöjningar på 270,5 miljoner kronor medelst subventioner;

b) att det belopp, som i propositionen förutsetts till extra mjölkpristillägg i norra Sverige, måtte höjas från 31 miljoner kronor till 62 miljoner kronor i syfte att under regleringsåret 1955/56 möjliggöra en fördubbling av de utgående extra mjölkpristilläggen;

I: 522 av herr *Franzén m. fl.* samt II: 647, likalydande, av herr *Svensson i Stenkyrka m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte uttala att frågan om fördelningen av prishöjningen på standardiserad konsumtionsmjölk mellan de olika mejerierna skulle få avgöras

av Svenska mejeriernas riksförening på sätt, som befunnas lämpligt, utan hinder av vad i propositionen nr 180 och jordbruksnämndens skrivelse i detta avseende uttalats.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte medge Kungl. Maj:ts att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer utskottet angivit i utlåtandet samt således

1) beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 521 och II: 648, såvitt nu vore i fråga, samt motionerna I: 523 och II: 642, godkänna vad utskottet anfört;

2) i fråga om brödsädsregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 520 och II: 644, I: 521 och II: 648 samt I: 524 och II: 646, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) i vad angår regleringen av fodersäd och andra fodermedel, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 520 och II: 644, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

4) i fråga om potatisregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

5) beträffande oljväxtregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

6) i vad angår fettvarureglerningen, såvitt nu vore i fråga, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag i förevarande del å motionerna I: 520 och II: 644 godkänna vad utskottet anfört;

7) i fråga om stödet åt lin- och hampodlingen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

8) i vad angår äggregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

Jordbruksregleringen

9) beträffande köttvaruregleringen m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

10) i fråga om regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 513 och II: 635 samt I: 521 och II: 648 — samtliga nämnda motioner såvitt nu vore i fråga — samt motionerna I: 522 och II: 647, godkänna vad utskottet anfört;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt angår försäljning för inhemsk förbrukning, fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1956 års skörd i enlighet med förut angivna grunder;

C. att riksdagen måtte å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 513 och II: 635 samt I: 521 och II: 648, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 169 000 000 kronor;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 14 000 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 520 och II: 644, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. ett reservationsanslag av 1 100 000 kronor;

D. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, medge att det å riksstaten för budgetåret 1954/55 anvisade reservationsanslaget till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet måtte under budgetåret 1955/56 få användas för täckande av förluster, som hos Svensk spannmålshandel, ekonomisk förening,

och statens jordbruksnämnd uppkomme vid försäljning och nedskrivning av beredskapslager av brödsäd och mjöl;

E. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att av anslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1954/55 till vissa i det föregående nämnda kvarnar m. fl. utbetala ersättning för prisfall på brödsäd i enlighet med förut angivna grunder;

F. att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t att av förut angivna besparingar under reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1954/55 använda ett belopp av högst 2 500 000 kronor för att inom Norrbottens och Västerbottens län ytterligare mildra verkningarna av 1954 års skördeskador i enlighet med vad utskottet förordat;

G. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, besluta att spannmålskreditfonden skulle avvecklas med utgången av budgetåret 1954/55;

H. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, antaga de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning angående förbud mot viss användning av denaturerad spannmål;

2) förordning om upphävande av förordningen den 29 maj 1933 (nr 234) angående användande av svensk havre vid gryn- och mjöltillverkning m. m.;

3) förordning angående upphävande av förordningen den 24 maj 1934 (nr 172) om skatt å kli; samt

4) förordning angående slaktdjursavgift;

I. att motionerna I: 519 och II: 645 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande vad Kungl. Maj:t i propositionen nr 180 föreslagit riksdagen i fråga om förordningen angående reglering av införseln av fettråvaror och fettvaror m. m. jämte i ämnet väckt

Jordbruksregleringen

motion m. m. anmälde utskottet, att utskottet senare under riksdagen komme att avgiva utlåtande.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nord, Hansson, Svensson* i Ljungskile, *Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett, att utskottet bort under punkten A 2) hemställa att riksdagen måtte, i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 520 och II: 644, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 521 och II: 648, såvitt nu vore i fråga, samt I: 524 och II: 646, godkänna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Nord, Hansson, Svensson* i Ljungskile, *Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett, att utskottet under punkten A 3) bort föreslå riksdagen att vad anginge regleringen av fodersäd och andra fodermedel, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 520 och II: 644, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) av herr *Lage Svedberg*, utan angivet yrkande;

4) av herrar *Nord, Hansson, Svensson* i Ljungskile, *Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett, att utskottet under punkten A 6) bort hemställa att riksdagen i vad anginge fettvaruregleringen, såvitt nu vore i fråga, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall i förevarande del till motionerna I: 520 och II: 644 ville godkänna vad utskottet anfört;

5) av herrar *Tjällgren, Lage Svedberg, Nord, Sundberg, Bror Nilsson, Pettersson* i Dahl, *Svensson* i Ljungskile och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett att viss del av utskottets yttrande beträffande regleringen av handeln med mjölk- och mejeriprodukter bort erhålla av reservanterna föreslagen lydelse;

6) av herrar *Eskilsson* och *Hwggblom*, vilka ansett att utskottet under punkten F bort föreslå riksdagen att

medgiva Kungl. Maj:t att använda förut angivna besparingar under reservationsanslaget till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för budgetåret 1954/55 för att inom Norrbottens och Västerbottens län ytterligare mildra verkningarna av 1954 års skördekadaver i enlighet med vad reservanterna angivit;

7) av herrar *Bror Nilsson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet under punkten A 10) bort hemställa att riksdagen, i fråga om regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 522 och II: 647 ävensom med avslag å motionerna I: 513 och II: 635 samt I: 521 och II: 648 — sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga — måtte godkänna vad reservanterna anfört;

8) av fru *Lindskog*, utan angivet yrkande;

9) av herrar *Nord, Hansson, Svensson* i Ljungskile, *Rimås* och *Nilsson* i Lönsboda, vilka ansett, att utskottet bort hemställa under punkten C 3) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 520 och II: 644, såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. bevilja ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Förmodligen är det väl sista gången som vi här i riksdagen har anledning att ta ståndpunkt till en uppgörelse om jordbrukspriserna på grundval av det system som vi nu haft under några år. Jordbruksprisutredningens förslag lämnades ju vid årsskiftet och en proposition till värriksdagen väntas, ehuru den ännu inte har kommit. Jag förmodar att den kommer att behandlas under riksdagens höstsession. Under sådana förhållanden finns det enligt

Jordbruksregleringen

min mening inte så stor anledning att alltför djupt gå in i ett principiellt resonemang om eventuella motsättningar. Men vi måste ju ta ståndpunkt till de förslag som nu föreligger för det kommande regleringsåret. Från min synpunkt är det ytterligare en sak som gör, att jag har mindre anledning än kanske ibland tidigare att gå in på några vidlyftiga resonemang. Anledningen är att den fördelning av prishöjningarna som jordbruksministern föreslår är bättre än den varit under de närmast föregående åren.

På s. 35 i den kungl. propositionen, där det finns en uppställning över hur de 290 miljoner kronor som upptas i prishöjningar fördelas, finner man, att omkring ca 260 av dessa 290 miljoner är lagda på de animaliska produkterna. Om man beaktar, att den pluspost på brödsäden på 19,1 miljoner som finns i denna tabell är en rent formell historia, så blir emellertid övervikten till de animaliska produkternas fördel ännu större. Jordbruksministern föreslog nämligen förra hösten en sänkning av brödsädspriserna med ca 5 kronor per deciton. Sedan har han dock begränsat sänkningen till 3 kronor per deciton, och utifrån detta prisläge — som aldrig har tillämpats — blir det en höjning av 2 öre. Med utgångspunkt från det prisläge som fastställdes föregående år — och som faktiskt tillämpats — blir det en prissänkning med 3 öre. Reellt sett skulle det alltså ha kunnat vara en minuspost på 29 miljoner i stället för en pluspost på 19 miljoner. Nu är denna tabell uppgjord med de utgångspunkter som man brukar ha, men jag har i alla fall velat erinra om detta. Jag anser det således vara en obestriddlig fördel för majoriteten av de svenska jordbrukarna, att man nu börjar lägga prishöjningarna mera på de animaliska produkterna.

Vid förra årets riksdag föreslog vi från folkpartiets sida att man borde försöka att minska brödsädespriset med 4 kronor per deciton. Nu har slutresultatet av jordbruksministerns förslag blivit — som jag redan nämnt — en minskning med 3 kronor per deciton. Om man beaktar förändringarna i omkostnader och priser i övrigt, inser man, att detta jordbruksministerns förslag ligger reellt sett snarare under än över vårt förslag från föregående år. Begripligt nog har vi då ingen anledning att rikta någon anmärkning mot detta. Vad som i fortsättningen kan komma att hända på detta område beror ju på utvecklingen. Denna kan vi inte nu överblicka, och vi har heller ingen anledning att spekulera över den.

Vi har alltså inte i år haft någon anledning att framföra något ändringsförslag vad gäller avsnittet om brödsädesregleringen — med ett undantag. Vi vidhåller nämligen vår tidigare uttalande uppfattning, att man borde befria bygdekvarnarna från förmålningsavgift vid löneförmalning. Jag skall inte här upprepa de tidigare framförda argumenten för detta förslag. Jag erinrar om att det finns en motion även från bondeförbundshåll som anser, att en sådan befrielse är önskvärd. Man har dock inte anslutit sig till reservationen.

När det gäller det avsnitt i Kungl. Maj:ts proposition och i utskottsutlåtandet, där regleringen av priset på fodersäd och andra fodermedel behandlas, har vi däremot fortfarande en del önskemål att anmäla. Redan år 1951, när man gav sig in på den starka höjningen av kraftfoderpriset, uttalade vi vår betänksamhet emot denna prissättning. Man angav då att de nya prisrelationerna var önskvärda för att man skulle få en bättre produktionsinriktning. Man ville tränga tillbaka mjölkproduktionen och gärna släppa fram mera brödsädesodling. Resultatet hitintills har ju blivit, att vi har brist på kött, tidvis brist på fläsk och i vissa områden även brist på mjölk. Därför förefaller det mig uppenbart att man har gått för långt, tagit för hårda tag i prissystemet och därigenom fått fram en effekt som inte är önskvärd.

Jordbruksregleringen

Under den sist gångna vintern har ju olägenheterna av de höga foderpriserna framträtt med ännu större styrka än tidigare, och det är därför knappast nödvändigt att hålla några långa utläggningar om den saken. Fakta talar själva med sådan styrka, att det väl inte är så värst många jordbrukare i det här landet som inte har perspektivet klart. Det har väl för övrigt också vem som helst eljest, som intresserar sig för dessa frågor.

Nu är emellertid läget sådant, att det är svårare att åstadkomma rättelse, än det vid vissa tidigare tillfällen har varit, detta därför att de internationella priserna är så höga. Prisläget är högt trots att importavgifterna på de flesta fodermedel tagits bort.

Vi har i en reservation, som har avgivits i anslutning till en motion, rekommenderat tre saker.

Det första är att man inte, därest de internationella priserna skulle falla, skall återinföra importavgifter i vidare mån än som kan vara nödvändigt för att man skall få medel för exportbidrag för ägg. Det hade varit önskvärt att man hade kunnat lösa frågan om denna medelsanskaffning utan att den skulle behöva sammankopplas med importavgifter i sådana lägen, där foderpriset är högre än önskvärt, men det är kanske inte så lätt att göra det under det år som nu kommer och på grundval av de uppgörelser som har träffats. Därför har vi stannat för att riksdagen borde rekommendera regleringsorganen och jordbruksministern att ta ut så mycket i exportavgifter, som är nödvändigt för exportbidragen för ägg, men inte mera, så länge prisnivån ligger över 43 kronor per deciton för oljekakor och 40 kronor per deciton för importerad fodersäd.

Det andra som vi har rekommenderat i samma reservation är att jordbruksministern skall få ta i anspråk 7 miljoner kronor ur clearingkassan för fett råvaror för att sätta ned avräkningspriset på det rapsmjöl och de liknande

produkter som ingår i de svenska oljekaksblandningarna. Det skulle med normal förbrukning och med nuvarande blandningsförhållanden kunna ge ett 3 kronor lägre pris på oljekaksblandningarna, oavsett om de internationella priserna inte faller.

Nu säger man att vi inte bör återinföra subventioner, att vi bör ha fria priser osv. Men vi har ju regleringsavgift på detta rapsmjöl, så att det inte får falla till den fria marknadens nivå, när denna ligger lågt. Därför är nog talet om att vi har och skall ha fria priser tämligen haltande, och för övrigt är ju detta det sista år som vi har den gamla grunden för uppgörelse, enligt vad vi har anledning att tro. Därför tror jag det finns anledning att utan alltför hårda principresonemang försöka lirka sig fram till rimliga förhållanden även på fodermarknaden. För övrigt skulle ju ett genomförande av detta förslag ge de svenska jordbrukarna 7 miljoner kronor i lägre foderpris under detta år.

Den tredje sak som enligt vår mening bör beaktas är hur brödsädesregleringen återverkar på priset på fodersäd. Formellt är priset på svensk fodersäd fritt, och man åberopar gärna detta. I realiteten finns det emellertid ett mycket starkt samband mellan priset på brödsäd och priset på fodersäd. Rent principiellt är det ju så, att om man bara sätter tillräckligt högt pris på brödsäden, odlar tillräckligt mycket och avlastar överskottet genom exportbidrag, skapar man därmed den strama marknad på fodersäd, som man enligt min mening inte borde ha men som en del tycker är önskvärd, trots att marknaden formellt är fri. Det sätt på vilket man utnyttjar exportbidragen och den höjd dessa bidrag ges påverkar ju också fodermarknaden. Det är såvitt jag kan förstå ställt utom varje tvivel att man kan handskas med brödsädesregleringen på ett sådant sätt, att det skapas en stramare fodermarknad än

Jordbruksregleringen

som i och för sig vore nödvändigt, och det är detta man enligt vår mening skall försöka undvika. I vår reservation finns alltså ett förslag, att riksdagen skulle anmoda jordbruksministern att, i kraft av den allmänna fullmakt han varje år erhåller, beakta denna sak.

Dessa tre åtgärder tror vi skulle kunna användas vid ett försök att leta sig fram till ett lägre pris på fodermarknaden. Sedan finns det en fjärde sak av mera fristående natur.

Under åtskilliga år har det lämnats fraktbidrag för fodersäd till Norrland och även vissa områden i Svealand. Jordbruksministern föreslår i år att dessa fraktbidrag skall minskas för Västerbottens och Norrbottens län och helt och hållet tas bort för de övriga områdena. De pengar, som här har använts för fraktbidrag, skulle i stället ges till de norrländska hushållnings-sällskapen för deras upplysningsverksamhet. Vi reserverar har inte velat ta någon hård principiell ståndpunkt i detta fall. Det är möjligt att det kan finnas önskvärt att så småningom göra ett sådant utbyte, ehuru man ställer sig en smula frågande om egentligen dessa anslagskrav skall tillgodoses i samband med jordbruksregleringen, om de inte skall föras fram under nionde huvudtiteln och anslag beviljas i vanlig ordning. Detta är nu en liten principfråga som jag inte skall gå närmare in på här, ty det som varit för oss avgörande är, att det inte är önskvärt att göra denna omplacering just nu, i ett läge då foderpriserna är mycket höga, skördeutsiktorna för övrigt är dåliga och förhållandena på fodermarknaden i Norrland varit svåra. Vi har därför föreslagit att statsbidragen till Norrland under nästa regleringsår skall utgå precis som förut, och sedan får man diskutera denna sak i ett senare läge, då man har kommit fram till bättre prisrelationer på fodermarknaden. En av jordbruksutskottets socialdemokrater, herr Lage Svedberg i första kam-

maren, röstade med oss reserverar på denna punkt och har en blank reservation i anslutning till den.

Vad fettvaruregleringen beträffar så har vi från folkpartiets sida tidigare fört fram önskmålet om en sänkning av margarinpriset. Det är naturligtvis intet argument att nu anföra, att det skulle ha gått mycket bättre än någon kunde tro, om man hade satt ned detta pris förra året, ty det beror ju på händelser som inträffat senare. Faktum är emellertid att de, som från jordbrukets synpunkter är betänksamma mot en sänkning av margarinpriset, har mindre anledning att oroa sig just nu än tidigare, ty mjölkproduktionen har minskat och vi har för närvarande inte möjlighet att fylla de exportkontingenter som våra handelsförhandlare har lyckats tillvinna oss i fråga om smör. Under första kvartalet i år uppgick smörexporten till 1,2 miljoner kronor mot 14,9 miljoner kronor under första kvartalet i fjol. Smörexporten har alltså under första kvartalet i år sjunkit till $\frac{1}{10}$ av vad den var under samma tid i fjol. Det är ju inte heller ur jordbrukets synpunkt önskvärt, att våra handelsförhandlare reser omkring och försöker pressa sig till exportkontingenter, som vi sedan knappast kan ge någonting på.

Det är också en annan sak som har inträffat sedan förra året då vi diskuterade ett motsvarande förslag, och det är att jordbruksprisutredningen har uttalat sig för att man bör försöka komma fram till ett lägre margarinpris. Jordbruksprisutredningen räknade ju med cirka 50 öre i sänkning och menade, att detta för jordbrukets del skulle kunna kompenseras med en höjning av konsumtionsmjölkpriset. Nu har man redan höjt konsumtionsmjölkpriset med åtta öre. Att just nu göra någonting mera i det fallet kan knappast vara välbetänkt. Vad som i ett senare skede kan behöva ske får prövas då.

Naturligtvis är det inte i första hand

Jordbruksregleringen

ett önskemål från jordbrukets sida att sänka priset på margarin. Det är ett önskemål från konsumentens sida, och det är ett såvitt jag förstår i allra högsta grad befogat önskemål. Det är ju så att den billigare varan vad gäller matfett kan de sämst ställda konsumenterna, som har den lägsta inkomsten eller den största försörjningsbördan, inte genom fritt val komma ifrån, eftersom de hamnat där redan förut och inte har någon ersättningsvara eller någon billigare vara. Därför är det i och för sig inte önskvärt att man beskattar ett sådant livsmedel, men vi har ju accepterat det faktum, att man tills vidare inte kan komma ifrån en viss beskattning här för att minska prisspänningen. Vad vi menar är, att man skall försöka att inte göra den skatten högre än vad som är strängt nödvändigt, att man skall försöka att försiktigt leta sig fram till en prisanpassning i detta avseende. Detta har jordbruksministern och jordbruksutskottet sagt nej till. Jag tror det var oklokt, herr jordbruksminister, även från jordbrukets synpunkt. Det finns väl ingenting som i så hög grad förstör de psykologiska grundvalarna för en jordbruksuppgörelse för närvarande som just dessa frågor. Jag tror att om man gör en sammanvägning av alla synpunkter här, kommer man till det resultatet, att folkpartiets mycket försiktiga förslag är väl motiverat.

Jag vet nu inte om jordbruksministern menar, att man skall kunna hålla en margarinskatt av denna höjd för en längre tid framåt. Jag tror för min del inte det är möjligt. Men om det inte är möjligt, är det ju bättre att i tid börja med en försiktig prisanpassning och inte ta sådana jättehopp rätt vad det är, som den nuvarande regleringen är specialiserad på att göra i vissa situationer. Sedan man har hållit en ståndpunkt utan några nyanser eller någon vilja att resonera, skuttar man rätt vad det är i väg ett långt stycke åt ett annat håll,

och det tror jag inte är någon fördel i detta sammanhang, lika litet som i något annat.

Vi har en annan liten anmärkning beträffande fettvaruregleringen. Det gäller bestämmelserna om att använda svenska råvaror i margarintillverkningen. Vi har ingenting att anmärka mot oljeväxtregleringen och den garanti, som där lämnas de svenska oljeväxtodlarna. Jag tror att vi i det fallet har kommit fram till någorlunda rimliga prisrelationer. Men vi menar att det är oriktigt att använda svensk vara i sådana prislägen, då man kan sälja den svenska rapsolja dyrare än man behöver betala för importerad valolja. Det kan egentligen inte finnas någon anledning, inte ens då det gäller jordbruksregleringen, att förlora mera pengar än som är ofrånkomligt. Vårt handelspolitiska läge är inte så bra, att vi har anledning att förlora pengar i onödan, och därför menar vi, att man inte bör binda regleringsbestämmelserna på ett sådant sätt att man använder en dyrare råvara än nödvändigt. När den här saken diskuterades i fjol var prisläget sådant att vi skulle ha tjänat åtskilliga miljoner. Jag vet inte hur det är för dagen, det kanske upplyses senare i debatten. Det lilla jag har hört tyder närmast på att det just nu är mindre att tjäna. Det är möjligt att det är fel. Men det har inte med principen att göra, och vi vet inte hurdana prisrelationerna blir före den 31 augusti 1956. Rent principiellt måste det enligt vår mening vara riktigt att man köper av en billigare vara, om man kan göra vinst på den affären. Det är som sagt ingenting som behöver beröra de svenska oljeväxtodlarna. Antingen blir det billigare margarin eller mera inkomster till statskassan, om man följer vår linje.

Så några ord om regleringen av priserna på mjölk och mejeriprodukter. Vi har tidigare i många sammanhang påyrkat en sammanslagning av produ-

Jordbruksregleringen

cent- och leveransbidraget och över huvud taget en rationellare och för det mindre jordbruket effektivare ordning på detta område. Nu har det talats om att vi skall få en utredning om det mindre jordbrukets inkomstförhållanden, och vi har därför avstått från att framställa några konkreta förslag i år.

I fråga om mjölkens fetthalt har jordbruksministern i år gått med på den friare ordning som vi tidigare har påyrkat. Det är en bland åtskilliga andra punkter där vi har anledning att vara nöjda med att herr statsrådet kommer efter, även om det kanske går saktare än vi anser nödvändigt.

Det har emellertid kommit upp ett annat litet problem, som kanske inte är så litet för den landsända det gäller, nämligen bidraget till Norr- och Västerbotten. Här föreligger ett par motioner om ökade anslag till Norrbottens och Västerbottens län med anledning av de skördekatastrofer som där har inträffat. Utskottet enade sig från början om en viss skrivning, och det var väl ungefär den skrivning som finns i herrar Eskilssons och Hæggbloms reservation, men när utlåtandet sedan skulle justeras förelåg två nya förslag till skrivning, ett av herr Pettersson i Dahl och ett av herr Jonsson i Fjäle. Båda förslagen innebar att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t fullmakt att använda 2,5 miljoner kronor av reserverade medel, som under innevarande år sparats på mjölkprisbidraget, eftersom mjölmängden har minskat. Så till vida blir alltså utskottets skrivning och den reservation jag syftar på lika, men utskottets förslag innehåller en principiell deklaration, att denna fråga inte bör sammanblandas med jordbruksregleringen. Man anser att de 2,5 miljonerna borde lämnas till lantbruksnämnderna och, såvitt jag förstår, fördelas efter särskild ansökan. Den reservation som herr Tjällgren m. fl. har avgivit innebär däremot, att dessa medel skulle få lämnas som förstärkning av mjölklikvi-

derna, varvid tidigare års mjölmängder skulle läggas till grund för fördelningen i stället för innevarande års minskade mjölmängd.

Principfrågan tror jag att man med fördel kan spara till dess utredningen om hur skördeskador i allmänhet skall behandlas blir färdig. Det finns knappast anledning att i detta sammanhang binda sig för någon principståndpunkt. I fråga om det praktiska förfarandet kan det visserligen sägas, att det inte är så alldeles tillfredsställande att ge bidragen i proportion till levererad mjölmängd, men om man tar hänsyn till mjölkleveranserna under ett par tidigare år, kommer man ifrån skördeskadornas verkningar. Dessutom gäller det ju en landsända, där jordbrukets säljbara avkastning nästan helt består av mjölk, och jag anser det därför knappast önskvärt att för dessa 2,5 miljoner sätta i gång ett ansökningsförfarande med individuell prövning. På denna punkt föreligger en reservation, om vilken samtliga bondeförbundare, de två socialdemokrater som representerar de nordligaste bygderna och tre folkpartister har förenat sig.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten vid att reservation nr 9, som gäller anslagsäskandet, är en ren följd av vårt ställningstagande till fraktbidraget. Om man inte tar pengarna från fraktbidraget, måste det bli ett mindre anslag under punkt 3. Reservation nr 9 är alltså en konsekvensreservation.

Därmed har jag kort motiverat de reservationer som jag vill yrka bifall till. Jag vill emellertid, herr talman, gärna säga ett par ord även om en motion angående mjölkproblemet på längre sikt som jag har väckt tillsammans med en kamrat. Det gäller motionen nr 519 i första kammaren och 645 i andra kammaren. Ursprungligen hade jag avsett att föra fram dessa tankar i en motion i början av årets riksdag, men så kom småbruksutredningen överens om att

Jordbruksregleringen

ta upp problemet, och tankegångarna i förslaget finns även i dess material.

På lång sikt måste problemet om mjölkens avsättning angripas från andra utgångspunkter än vi gör nu. Det är nämligen på det sättet, att de olika beståndsdelarna i mjölken har fått en mycket underlig inbördes värdering. Av de 12 å 13 procent torrs substans, som finns i mjölken, är $3\frac{1}{2}$ procent fett och de andra 8 å 9 procenten är fettfri torrs substans. Denna fettfria torrs substans är rent kalorimässigt värd lika mycket som fett. Näringsfysiologiskt är den värd mycket mera. Trots detta värderas fetten ungefär fem gånger så högt som äggvitamin, sockret och alla de vitaminer som finns i den fettfria torrs substansen. Jag tycker det är orättvist mot korna att begära att de skall tävla med oljeväxterna bara med den del av sin produktion som man övervärderar, medan den andra hälften är i så hög grad undervärderad.

När man ser på förhållandena i världen i stort är det ju äggvitebristen som är det mest framträdande. Sedan 1937 har jordens befolkning ökat med 350 miljoner människor. Den ökar med 25 å 30 miljoner om året. Större delen av denna befolkning har ju en mycket låg standard, och en mycket stor del lider direkt brist på äggvita.

Mot denna bakgrund bör det vara rimligt att man försöker angripa den svenska mjölkhushållningens avsättningsproblem från de utgångspunkterna, att man försöker skapa en marknad för den fettfria substansen bland de folk som så väl behöver just dessa varor. Därmed skulle man få in det hela i ett sammanhang som verkligen passar samman med vårt tal om att hjälpa underutvecklade länder.

Nu är jag naturligtvis medveten om — och det är vi allesamma som sysslar med dessa problem — att detta är en anpassningsfråga på långt sikt. Här är det psykologiska, lantbruksekonomiska

ka, kommersiella och i någon mån industriella problem att lösa, men egentligen är dessa problem inte större än de vi har löst i andra sammanhang de sista 25 åren. Att det tager tid att lösa dem och skapa en anpassning är ju alls ingen motivering för att man inte utan dröjsmål skall börja.

Nu har jordbruksutskottet i anslutning till småbruksutredningen och i anslutning till denna motion strukit under önskvärldheten av att en utredning kommer till stånd. Jag säger detta därför att jag tror, att det i alla möjliga sammanhang är önskvärt att ge den här frågan en puff.

Jag hoppas att herr statsrådet, som har en nyckelställning här, verkligen tar upp saken och försöker göra någonting av den. Jag skall inte uttala mig om huruvida detta bör stoppas in i en allmän småbruksutredning eller om det bör vara en utredning för sig själv. Jag skulle tro att det sista vore riktigast, men det är ju ett övervägande som tillkommer departementschefen.

Herr talman! Med detta skall jag be att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 2, 4, 5 och 9.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! När herr Svensson i Ljungskile, som har sitt namn knutet till nästan alla reservationer under detta utskottsutlåtande och som alltså kommer att bli den störste arbetsgivaren, när vi kommer fram till voteringen, har deklarerat att han för sin del inte anser läget vara sådant, att vi behöver göra debatten särskilt lång genom att här vädra några principiella meningsskiljaktigheter, så har jag för min del all anledning att ställa mig på hans linje.

Situationen är ju den, att vad utskottet nu föreslår kammarkaren att godkänna är den prisöverenskommelse, som i vanlig ordning har träffats mellan jordbrukets förhandlingsdelegerade och

Jordbruksregleringen

jordbruksnämnden. Det är bara på en enda liten punkt, när det gäller stöd åt mjölkproduktionen i övre Norrland, som utskottet har givit jordbruket mera än som fanns i denna överenskommelse. Det är väl då ingen vidare anledning att här vädra något av den olust som nog denna prisöverenskommelse skapat ute bland jordbrukarna.

De som har velat se sakligt på förhållandet har alltid måst medge, att anledningen till att man inte är så belåten från jordbrukarnas sida i år, inte är att söka vare sig hos förhandlingsdelegerade eller den motpart som stått emot dem i jordbruksnämnden, utan situationen har, höll jag på att säga, fullt naturligt utvecklats så som skett med det prisregleringssystem, vilket vi väl nu tillämpar för sista gången. Det skapades i en situation, då vi hade höga världsmarknadspriser och då faktiskt prisregleringen i många fall skyddade konsumenterna här i landet från att dessa världsmarknadspriser skulle slå igenom. Så länge den situationen förelåg kunde staten som avtalslutande part garantera jordbrukarna ett absolut bestämt pris på produkterna. När man importerade t. ex. fläsk, kött och dylikt till priser, som låg över dem som man garanterat det svenska jordbruket, behövde staten inte göra något annat än att sälja dessa importerade varor med förlust till de priser som man kommit överens om. Så kunde staten garantera att priset gällde.

Men när vi kommit i den situation som inträtt nu på 1950-talet, att prisregleringen behövs för att skydda jordbruket mot låga världsmarknadspriser, så har staten inte samma maktmedel. Då skall staten skydda oss mot import till lägre priser. Men när samtidigt den svenska produktionen går utöver de mängder som behövs för vår självförsörjning, kan staten självfallet inte garantera jordbruket några priser på utlandsmarknaden. Därför har överenskommelsen i år stannat vid att staten har deklarerat sin villighet att unna

jordbruket vad som är marknadsmässigt möjligt att genomföra plus de förut utgående subventionerna till mjölkhus-hållningen.

Att detta inte är lika förmånligt för jordbruket som de tidigare överenskommelserna har varit, är inte något som vi kan lasta vare sig underhandlarna eller den avtalslutande parten för. Jag har för min del från denna plats upprepade gånger, när denna reglerings fördelar och nackdelar förts på tal, sagt, att denna situation kommer att inträffa och att vi då måste arbeta med en marknadsmässig prisbildning samt att då de utförsäljningar, som jordbrukets försäljningsorganisationer kan göra, blir av en tilltagande betydelse år efter år.

Sedan har jag ingen anledning att göra annat än att anmäla den avvikande mening, som jag och mina meningsfränder har beträffande de förslag som folkpartiet presenterat i sina reservationer. Jag skall ta upp dem i den ordning herr Svensson i Ljungskile har presenterat dem och som också förekommer i utskottsutlåtandet.

Det gäller alltså först borttagandet av förmalningsavgifterna vid de s. k. lönekvarnarna. Det skulle betyda, att de spannmålsproducerande jordbrukarna inte bidrar till att för den spannmål som de förbrukar i sitt eget hushåll erlagga de förmalningsavgifter, som man behöver för att klara spannmålsexporten. Jag måste säga att jag, som själv är i den situationen, att jag är spannmålsodlare och även så gammalmodig, att jag alltjämt låter mala min säd och använder den till bröd, tycker att det inte är tilltalande att veta, att mitt mjöl blir billigare än andras. Jag får säga, att om vi går till småbruket, och det är särskilt detta man ömmar för, kan det väl inte för dem, som bara odlar så mycket, att de inte har mer spannmål än de själva förtär, vara någon särskild glädje att veta, att de får sitt mjöl billigare, medan de småbrukare, som inte är i den förmånliga situationen att de kan

Jordbruksregleringen

odla egen spannmål till sitt eget bröd, skall betala denna förmalningsavgift, när de köper mjöl från kvarnarna. Av den anledningen har jag inte heller i år kunnat biträda detta folkpartiförslag som nu väckts för tredje gången.

Vad sedan kraftfoderavgifterna beträffar är det klart att jag med viss tillfredsställelse konstaterar, att folkpartiförslaget under utskottsbehandlingen har undergått en mycket betydande förändring. Det presenterades som ett förslag, som utan vidare skulle ta bort alla kraftfoderavgifter för oljekraftfoder, när priset var över 43 öre och för fodersäd när priset var över 40 öre, men så påpekades det under utskottsbehandlingen, att i så fall betydde det, att man reducerade det äggpris, som småbrukarna och andra äggproducenter skulle få. Nu har folkpartiet accepterat detta och är inte med om att kraftfoderavgifterna tas bort i högre grad än att äggproduktionen får det stöd till export som den behöver enligt prisöverenskommelsen. Under sådana förhållanden får jag säga att då får folkpartimotionen och reservationen inte den ringaste praktiska betydelse, ty de enda avgifter, som nu uttages och som inom överskådlig tid kan tänkas bli uttagna, är de som går till att hjälpa exporten.

Emellertid kan jag få göra det lilla avsteget från att inte här blanda in principiella problem, att jag inte kan neka mig att citera vad herr Ohlin i maj månad förra året sade, när han presenterade folkpartiets program och yttrade sig just om denna detalj. Han talade då om att man skulle gå med på ett system med clearingbidrag av måttlig höjd. Såvida inte oöverstigliga praktiska skäl hindrade detta, borde dessa bidrag direkt eller indirekt finansieras av vederbörande produktionsgren själv. Då tycker jag nog det är riktigt att, i den mån äggproduktionen behöver stöd, bör den finansieras av de kraftfoderköp, som äggproducenterna gör, och i den mån smörexporten behöver stöd,

bör den finansieras av de kraftfoderköp som mjölkproducenterna gör. I det långa loppet är väl detta en riktig linje, och som den är inskriven i folkpartiets framtidsprogram, hoppas jag, att det är sista gången vi behöver få detta förslag på kammarens bord, sedan kammaren, alldeles säkert, avvisat det i dag.

Vad sedan gäller detta förbilligande av kraftfoderpriserna genom att ta en del miljoner från clearingkassan, tycker jag nog att det också är en sak som är av rätt liten praktisk betydelse. Det är inte dagens situation det gäller utan nästa regleringsårs situation, och vi vet ingenting om hurdana priserna på fodersädsmarknaden då är. Men här är vi i den situationen, att vi med en kraftfoderimport av äggviterika kraftfodermedel har fått en produktion av mjölk och ägg, som ligger över vad vi behöver för landets egen försörjning, och vars avsättning vållar oss ganska stora svårigheter. Det finns väl då ingen anledning att genom ett bidrag av här ifrågasvarande art förbilliga en sådan överproduktion.

Det har varit mycket givande att i det sammanhanget läsa vad herr Ohlin yttrade i maj månad förra året, och jag finner i protokollet bland annat följande: »Staten bör å andra sidan inte befrämja överskottsproduktion av sådant slag, som endast med svårighet och till otillfredsställande priser kan vinna avsättning i utlandet.» Accepterande den synpunkten, som ju hör ett fritt näringslivs förhållanden till, har jag icke haft någon anledning att ställa mig bakom förslaget att ta pengar ur clearingkassan för ett förbilligande av kraftfodermedlen. När vi har en överproduktion i landet, vilken endast med stor svårighet och till otillfredsställande priser kan avsättas på utlandsmarknaden, finner jag det inte motiverat att vidtaga sådana extra åtgärder som här föreslås.

Så några ord om margarinpriset. Där återkommer folkpartiet med sitt förslag

Jordbruksregleringen

från i föl om att priset på margarin skall göras 35 öre billigare. Det är klart att den fördyring av margarinet som nu sker inför öppen ridå, på grund av att allmänheten får veta vad margarinets råvaror kostar och kan jämföra det med vad margarinet kostar ute i handeln, innebär en börda för konsumenterna. Vi skall emellertid vara på det klara med att det är det gränsskydd vi i dagens situation behöver för att hålla vår nuvarande kött- och mjölkproduktion uppe. Det finns säkerligen anledning att i det fallet räkna med att detta gränsskydd såväl i dagens situation som i framtiden kan bli det värdefullaste skyddet för nötboskapsskötseln. Jag misstänker att vi i den kritik mot gränsskyddets utformning som lett till margarinprisets höjning, har en återklang av tidigare skedens kritik mot allt vad spannmålstullar heter. Man kan dra fullständiga paralleller mellan det spannmålsfördyrande brödet för barnrika familjer och detta gränsskydd som fördyrare av matfettet för samma familjer.

Men mjölkproduktionen spelar inte bara en stor roll för jordbrukarna som producenter. Vår livsföring här i landet är sådan, att mjölkprodukterna och köttet spelar en avgörande roll ur beredskapssynpunkt, om vi i tider av avspärrning skall ha en tillräcklig försörjning. Jag tror därför att det inte är alldeles omöjligt att konsumenterna, som med nuvarande levnadsvanor har ett mycket stort intresse av en tryggad tillgång på såväl mjölk som kött och ost, är villiga att betala det gränsskydd, som ett vidmakthållande av ifrågavarande produktion kräver.

Genom ett vidmakthållande av nötboskapsskötseln i tillräckligt stor utsträckning vinner vi dessutom den fördelen att vi för livsmedelsproduktion inte bara är hänvisade till de odlade markerna utan också kan få ett betydande tillskott från betesmarker och

vildmarker. I svåra tider är detta helt säkert av mycket stor betydelse.

Herr Svensson i Ljungskile har erinrat om att det i dagens situation inte spelar så stor roll, om vi har ett lägre margarinpris och därför inte kan sälja så mycket smör, ty under första kvartalet i år har vi sålt förhållandevis litet smör på export. Ja, men vi diskuterar inte dagens situation här utan situationen nästa år, och vi vet i dag ingenting om huruvida situationen under första kvartalet i år, med förra årets skörderubbningar inom stora delar av landet och med mycket höga priser på importerade fodermedel, kommer att kvarstå nästa år. Jag tror därför att det är ur alla synpunkter klokt att räkna med att den svenska mjölkproduktionen i normala tider behöver det stöd, som det föreslagna margarinpriset betyder.

Folkpartiet har i sin reservation varit mycket omtänksamt, när det gällt att redovisa att staten ur fettclearingkassan skulle få kompensation för det inkomstbortfall, som en prissänkning på margarinråvarorna skulle föra med sig. Däremot saknar jag i reservationen en anvisning på att jordbruket skulle få någon kompensation för det inkomstbortfall, som en minskad smörkonsumtion och en ökad smörexport skulle föra med sig. Den frågan kunde diskuteras förra året, när vi räknade med möjligheten att kunna höja mjölkpriset, och den har diskuterats av jordbruksprisutredningen med tanke på att ordna en kompensation genom mjölkpris-höjningar, men det har vi i dagens situation ingen möjlighet att göra.

Så bara några ord om den sista fråga, som jag här skall beröra, nämligen stödet åt övre Norrland. Utskottet har förordat att 2½ miljoner kronor skall ställas till regeringens förfogande för en förbättring av inkomsterna för de mjölkproducerande jordbrukarna där uppe. Där har den ganska egenartade situationen uppstått att utskottet när

Jordbruksregleringen

det fattade definitivt beslut var fullständigt enigt, men att det ändå på riksdagens bord nu ligger ett utlåtande med en majoritetens inställning och två reservationer. Herr Svensson i Ljungkile har redovisat att vad som svarar mot vad utskottet en gång beslöt är det som ligger bakom den reservation herr Eskilsson och jag avgivit. Vi vill till Kungl. Maj:ts förfogande ställa medel av de besparingar, som kan beräknas uppstå av mjölkpristilläggen, och vi vill att Kungl. Maj:t skall få överväga hur dessa medel skall få användas. Vi ville inte, när utskottet fattade sitt principbeslut, binda Kungl. Maj:t vid en viss summa, ty vi visste ju inte hur stor summa som behövdes. Vi hade fått uträknat att vad motionärernas förslag skulle innebära var ungefär 9 miljoner kronor. En sådan summa var vi på det klara med inte gärna kunde ställas till förfogande. Men vi visste, att de besparingar som kommer att uppstå ligger ungefär mellan 13 och 14 miljoner kronor. Av dessa är 6 miljoner använda, så att medel finns till förfogande om riksdagen skulle vilja ge Kungl. Maj:t bemyndigande att stödja mjölkproducenterna i övre Norrland. När vi sedan skulle göra skrivningen presenterades från två håll ett förslag, enligt vilket medelsanvisningen skulle fixeras till 2,5 miljoner kronor. Jag har försport att förslaget skulle framkommit på grund av någon beställning från jordbruksministerns sida, ty han ville gärna att riksdagen skulle sätta ett exakt belopp. Någon sådan beställning har han givetvis inte gått till oppositionspartierna med. Jag kan inte annat än konstatera, att den beställningen är sämre än det ursprungliga förslaget jordbruksutskottet fattat. Jag har kännedom om att man inom jordbrukets organisationer gjort sina beräkningar om hur man rimligen skulle komma till rätta med fördelningsproblemet; de 2,5 miljoner kronor utskottet vill ge räcker inte fullt för att täcka

den plan som man gjort upp. Under sådana förhållanden tycker jag nog att riksdagen gör klokt i att utan begränsning anvisa Kungl. Maj:t de medel, som behövs för att klara denna sak.

Vidare föreligger den skillnaden mellan utskottsutlåtandet och vår reservation, att vi vill att detta skall vara en förhandlingsfråga mellan statsmakterna och jordbrukets organisationer. Vi vill det därför att denna fråga om prisstöd åt jordbrukarna i övre Norrland varit föremål för överläggningar inom jordbrukets förhandlingsorganisation. Vi tycker inte att det är riktigt, att riksdagen helt enkelt låser fast hur frågan skall avgöras, nämligen enligt utskottsutlåtandet genom att lantbruksnämnderna skall fördela bidraget på samma sätt som de fördelat denna skördeskadehjälp, som vi anvisade i höstas och nu på nyåret. Jag tycker nog att man skulle komma till ett bättre resultat om man låte mejeriorganisationen kopplas in. Nu har första kammaren godkänt den reservation som avgivits av herr Tjällgren och som jag givetvis anser väsentligt fördelaktigare ur de sist behandlade synpunkterna än utskottsutlåtandet, men då jag en gång har lyckats få jordbruksutskottet att stödja ett sådant beslut som återfinnes i herr Eskilssons och min reservation, och som är avgjort förmånligare eller kan bli förmånligare för jordbrukarna i övre Norrland, om jordbruksministern använder den fullmakt han får utan begränsning, så ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Hæggbom har anfört att han tror, att småbrukare och andra som skulle komma att förmåla husbehovssäd vid bygdekvarnarna skulle känna sig stå i någon moralisk skuld till sina yrkesbröder om de inte får betala en förmalningsavgift. Jag vill

Jordbruksregleringen

bara säga som jag förut sagt i detta sammanhang, att man inte kan skipa formell och reell rättvisa genom jordbruksregleringen på varje enskild punkt för sig. Vad man måste eftersträva är att de olika åtgärdernas sammanlagda verkningar blir så rättvisa som möjligt. Gör man det tror jag att de svenska jordbrukarna och andra skall kunna äta sitt bröd med gott samvete även om de inte betalat någon förmalningsavgift. Ty den sammanlagda verkan av jordbruksregleringen har sannerligen inte premierat dem.

När det sedan gäller foderavgifterna kanstaterar jag med glädje, att herr Hægglom tror på folkpartiets program, dess aktualitet och dess framtida betydelse. Herr Hægglom tror alltså inte på herr Hjalmarsons karakteristik från förra årets riksdag, att det skulle vara en Nattens drottning. Men herr Hægglom har ju själv läst upp de förbehåll, som fanns när det gällde foderavgifterna, nämligen att det skulle kunna finnas speciella svårigheter att ta hänsyn till. Jag får säga, att om det är så att hela den svenska fodermarknadens prisläge skall höjas för att få en eller annan miljon till exportbidrag på ägg, har vi nog anledning se till om vi inte kan komma fram till en för animalieproduktionen fördelaktigare ordning på den punkten.

Vidare talas det så mycket om överproduktionen av de animaliska produkterna och att man inte skall främja den. Men vi har ju haft en relativt mycket större överproduktion på spannmål och ett relativt mycket större exportbidrag på spannmål. Att man sedan i vissa delar konstruerar så förnämliga instrument, att man kan ge nästan hur stora exportbidrag som helst, gör ju inte det hela mera tilltalande i sak. Varför skall det vara så känsligt med de animaliska produkterna?

Herr Hægglom tror, att vad som förekommer i debatten om margarinet är bara något slags efterklang till den

gamla tulldebatten. Jag får säga, att nog fullföljer herr Hægglom för sin del högerlinjen i den gamla tulldebatten på ett fullt klart sätt även i detta sammanhang. Om svensk liberalism fullföljer sina traditioner, är det ju inget fel på det.

Man säger beträffande margarinet, att man skulle minska mjölkpriset. Det skulle vara rätt intressant att göra en kalkyl över vad det kan betyda för en ordinär småbrukare här i landet. Men det underliga är, att så fort man kommer in på det billigare fodret är det inte alls fråga om mjölkpriset, produktionskostnaderna och nettot. Jag tycker nog att resonemanget blir litet ensidigt.

Herr Hægglom efterlyser kompensations, och våra förslag i fråga om fodermedlen ger ju en viss sådan. 3 kronor på kraftfoderblandningarna skulle ju göra en del — där är 7 miljoner, som jordbruket skulle kunna få. Vad ett försiktigare handhavande av importavgifterna kan betyda vet man ju inte. Herr Hægglom underströk flera gånger på andra punkter, att hur saker och ting verkar nästa år vet man inte. Nej, och man vet inte heller hur foderavgifterna kan verka nästa år, därför att det internationella prisläget är okänt.

I fråga om övre Norrland har jag ingen anledning att polemisera mot herr Hægglom. Jag vill bara stryka under att första kammaren redan tagit den reservation, som herr Tjällgren m. fl. avgivit, och jag hoppas att andra kammaren gör sammalunda.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl ingen anledning att ta upp något käbbel på dessa punkter.

Vad beträffar min inställning till att man gör produktionsmedlen billigare för att producera ett överskott, som man sedan får sälja till låga priser och med ganska stora svårigheter på utlandsmarknaden, tycker jag det inte

Jordbruksregleringen

har mycket med vår brödsädesreglering att göra. Ingen har föreslagit, att man skulle gynna den regleringen genom att göra konstgödselmedlen billigare. Det skulle väl i så fall vara en parallell till det förslag herr Svensson i Ljungskile har lagt fram rörande fodermedlen.

Jag ber att få erinra om att redan när folkpartiprogrammet presenterades i fjol kunde det från vår sida och även från socialdemokratisk sida konstateras, att där fanns mycket, om vilket inga åsiktsskiljaktigheter varit rådande sedan år 1947. Därför tror jag, att om det ligger så till som jag här citerat, så innebär det inte på något sätt en förändring från min sida, och jag har nog framhållit samma saker tidigare för herr Svensson i Ljungskile. Nu verkar det i alla fall som om han kommit så långt, att han gått ifrån sitt förslag i motionen och närmat sig vår linje, och då skall vi väl inte gräva en större klyfta oss emellan än som i verkligheten förefinnes.

Herr PETERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile börjar sitt anförande med att säga, att det nu är sista gången som vi tar ställning till jordbruksprisuppgörelsen på detta sätt. Det skulle alltså vara sista gången som kalkylen fungerar såsom bakgrund. I jordbruksutskottet sade herr Svensson i Ljungskile, att kalkylen egentligen är en enda stor skrothög och att det är skönt att slippa ifrån den. Vi får bara hoppas, att det som kommer blir bättre än det som har varit.

Man kan kanske inte vara alldeles tvärsäker därpå, jag vågar inte alls vara så bestämd som herr Svensson i Ljungskile. Jag tror tvärtom att den kalkyl vi haft, trots att den endast tjänat som ledning, varit någonting bra att bygga prisregleringen på.

Herr Hægglom sade, att en allmän olust präglar dagens läge. Jag var inne

i första kammaren för en stund sedan, och där sade hans partivän Eskilsson något liknande. Han sade, att denna gång är ingen nöjd, och han menade kanske, att det då kunde vara tämligen bra.

Denna besvärliga vår har ju komplicerat läget, och det är nog alldeles riktigt, att en allmän olust råder i jordbrukarkretsar. Vi får kanske tillägga, att i betraktande av de löneuppgörelser som rent allmänt träffats och den justering uppåt av löneläget, som dessa inneburit, så har, ärade kammarledamöter, jordbruket kommit bra mycket på efterkälken. I varje fall finns det ingen möjlighet till jämförelser med en hel del av de grupper, som nu fått högre uppgörelse.

I den uppgörelse som träffats heter det att jordbruket fått kompensation på vissa punkter, men det uppstår i varje fall en brist på ett par hundra miljoner kronor. Nu tror jag nog, mot bakgrunden av vad som skett och de besvärligheter som denna vår fört med sig, bl. a. på grund av allt regnet, att det är tämligen onödigt att nu bekymra sig, som man tidigare gjort, över det stora överskottet och de svårigheter på exportmarknaden som man förut haft. Det kan råka bli så, att de som tidigare har jämrat sig mycket skulle bli glada, om det blir möjlighet att täcka det inhemska behovet. Kanske vore det rent av mycket tacknämligt om det bleve ett litet överskott att exportera, men det tror jag inte att vi för närvarande kan hoppas på.

Beträffande reservationerna från folkpartiet har herr Hægglom gått igenom dem allihop. Jag tror att kammaren är överens med mig om att det är onödigt att ytterligare beröra dem. Jag har inte heller tänkt göra det, fränsett ett par saker mera i marginalen och apropå herr Waldemar Svenssons argumentering. Han bygger resonemanget på att vi borde ha billigare fodermedel, och man anser att brödsädespriserna

Jordbruksregleringen

varit för höga. Han vill ha fram en metodik, varigenom foderpriserna blir billigare. Det är klart att man kan säga som herr Svensson i Ljungskile, att om man odlar tillräckligt mycket brödsäd och betalar exportpremier, blir det en stramare fodermarknad. Men tror verkligen herr Svensson att vi, med de nuvarande brödsädespriserna och de små möjligheterna för närvarande att så vårvete, skulle kunna öka vår ganska ringa brödsädesareal så att det kunde bli någonting att exportera? Jag tror att resultatet snarare blir det motsatta.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Svensson i Ljungskile. Om han finge sin vilja fram och fodersäden blev billigare, tror herr Svensson att detta skulle gagna det mindre jordbruket och därmed animalieproduktionen? Den huvudsakliga delen av stödet i år lämnas ju åt animalieproduktionen. Vem kommer i så fall att köpa denna billigare fodersäd? Blir det det mindre jordbruket? Vad har man för erfarenhet härvidlag? Jo, att i varje fall köper inte småbrukarbygderna så mycket, men däremot köps ganska mycket i de brödsädsodlande delarna av vårt land, i södra Sverige, i Östergötland och i vissa delar av Västergötland. Det är främst dessa trakter som köpt fodermedel, det vet herr Svensson mycket väl.

Inte tror jag att herr Svensson i Ljungskile vill gå in för någon sorts reglering av fodermedelsförsäljningen, så att vi skulle besluta vilka som får köpa billiga fodermedel. Råder det frihet på området blir det ungefär som hittills, och om det anses förmånligt odlar man brödsäd och oljeväxter men köper kraftfoder i stället till sina kreatur. Det blir inte det mindre jordbruket som får nytta av detta, utan det större jordbruket. Jag tror att folktopareservationen är en bumerang som alltså snarast kommer att skada det mindre jordbruket. Med detta vill jag inte alls påstå att inte fodersäden och kraftfodret är dyra, men jag tror att det är mycket an-

geläget att jordbrukarna i allmänhet i stället för att köpa mycket kraftfoder försöker att basera på det inhemska fodret, som de själva kan producera.

Jag skulle också ett ögonblick vilja beröra spänningen mellan margarinpriset och smörpriset. Den är herr Svensson i Ljungskile inte alls rädd för, han menar till och med att skillnaden kunde vara ändå större. Hans motivering därvidlag är att det skulle vara förmånligt för oss att exportera smör. Han anser att det är tämligen meningslöst att vi försöker förhandla med andra stater om kvantiteter och priser, om vi inte har något att sälja. På detta område är det emellertid andra omständigheter som spelar in. En fråga i det sammanhanget är: Lönar det sig att producera mjölk, lönar det sig att ha kor, att producera smör o. s. v.? Blir detta tillräckligt lönsamt tror jag nog att jordbrukarna är så pass lyhörda, att de inser den saken, och då blir det också producerat både mjölk och smör, och kanske det också blir en del att exportera.

I folktopareservationen förekommer i detta sammanhang ett enligt min mening ganska intressant påpekande. Man framhåller att det på grund av lägre produktionskostnader under sommaren skulle vara riktigt att då tillämpa ett lägre smörpris men ha ett högre pris på vintern med dess drygare omkostnader. I reservationen talar man om en anpassning till friare marknadsförhållanden. Ja, kan det bli anpassning till friare marknadsförhållanden genom att man har två olika smörpriser, ett på vintern och ett på sommaren? I så fall blir det ju ytterligare en reglering som vi skulle införa. Är det detta folktoparet vill ha? I så fall kommer vi in i en ny reglering. Hur skall det kunna gå ihop att ha billigare margarin och billigare smör och på samma gång hjälpa det mindre jordbruket? Det får herr Svensson i Ljungskile försöka klara ut.

Beträffande alla dessa priser är ju en överenskommelse träffad med jordbru-

Jordbruksregleringen

kets förhandlingsdelegation. Det är representanter för RLF och Lantbruksförbundet som har kommit överens med jordbruksnämnden. Detta är då inte så mycket att resonera om. Det gagnar inte mycket att stå här och säga, att det råder olust och att vi inte är riktigt tillfredsställda, o. s. v. Vi befinner oss helt enkelt i ett sådant läge att vi får ta det som det är.

Det är bara, herr talman, ett par reservationer till, som jag skulle vilja beröra, till att börja med reservationen nr 5 angående »Regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter». Herr Hæggbloom sade, att det var rätt märkvärdigt, att ett enigt jordbruksutskott först hade fattat ett beslut och sedan vid justeringen ändrat det. Det är riktigt, att vi var eniga om det preliminära beslutet och ansåg, att det var angeläget, att Norrland på grund av dålig skörd och utslaktning av djur fick större kompensation än man fått tidigare. Det hade också väckts motioner om en höjning av mjölkpriset i Norrbotten med 4 öre och i Västerbotten med 2 öre. Herr Hæggbloom sade, att detta sammanlagt skulle gå upp till 9 miljoner kronor. Här har han kanske räknat litet för fort. Enligt uppgifterna om den mjölmängd, som fanns, skulle, om motionen bifallits, detta resultera i en kostnadsökning på litet över 5 miljoner kronor. Vad vi nu stannat för går på ungefär halva detta belopp. Om man fattar ett preliminärt beslut i ett utskott är man väl för övrigt oförhindrad att när man justerar och fattar definitivt beslut ändra detta, i fall någonting kommit emellan. Det är vad som har skett i detta fall, herr Hæggbloom.

Det finns olika förslag om hur det ökade stödet till övre Norrland skall utdelas. Utskottets förslag innebär att det skall ske genom jordbruksnämnderna. Enligt reservation nr 5 borde det ske genom mejerierna. Jag var inne och hörde på debatten i första kammaren, där herr Sundberg talade. Han är

också med bland reservanterna och är dessutom ledamot av lantbruksnämnden i Norrbotten. Herr Sundberg sade, att lantbruksnämnden vill slippa detta besvär och framhöll tydligt och klart, att det som riksdagen beslutade i början av riksdagen om ytterligare ersättning för skördeskador i Norrbotten är lantbruksnämnden ännu inte färdig med, och det kan hända, att den inte blir färdig förrän fram emot nästa nyår. Han menade, att skulle nämnden få detta som ytterligare påbröd, visste den knappast när den skulle bli färdig. Han bad faktiskt att få slippa. Såvitt jag har mig bekant är den allmänna meningen uppe i Norrland, att det vore enklare och bättre, om det hela gick genom mejerioorganisationen. Herr Sundberg meddelade också, att producentföreningen där uppe var villig att ta på sig besväret att sköta fördelningen. Om norrlänningarna har slaktat sina kreatur finns det möjligheter att man, när pengarna skall fördelas, gör fördelningen retroaktiv enligt tidigare mjölkleveranser och på det sättet skapar rättvisa åt dem som fått nedslakta sina djur.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall i denna del till reservation nr 5. Första kammaren har bifallit denna reservation med ungefär dubbelt så många röster som de, som avgavs för utskottets förslag.

Sedan är det bara en liten detalj jag skall beröra i reservation nr 7. Beträffande den höjning av k-mjölkpriset med 5 öre, som nu har verkställts och som i september skall ökas med 3 öre till — höjningen blir alltså sammanlagt 8 öre — är systemet det, att man skall gynna konsumtionsorterna — i detta fall stockholmsområdet — medan produktmejeriområdena inte skall få så mycket. Utskottet har skrivit angående de 3 ören, som skall delas i september, att detta är jordbrukets interna angelägenhet. Jag vet inte, hur långt denna fördelning nu har avancerat. Kanhända är den redan färdig, så att man står här

Jordbruksregleringen

och diskuterar den alldeles i onödan. Vad denna lilla reservation innebär är emellertid att man, när de 3 örena skall delas den 1 september, också skall beakta produktmjölkmejeriernas intressen. Om man skall diskutera själva omkostnadsökningen och vad som gör kostnaderna så dryga, får jag säga, att jag inte alls förstår, att dessa skall vara större här uppe i stockholmstrakten än t. ex. nere i södra Sverige. Vad är det egentligen som skulle vara dyrare i stockholmstrakten? Är det mejerimaskinerna eller fraktkostnaderna eller lönerna till mejeripersonalen? Såvitt jag vet är dessa kostnader precis lika stora överallt. Innebörden i det hela är att man tänker sig att det skulle produceras litet mera mjölk i stockholmstrakten, om priserna bleve litet högre. Men finns det någon som tror att en enda ko ytterligare kommer att få leva, om mjölkpriset höjs med 0,2 eller 0,3 öre? Jag kan inte se att en sådan prishöjning har någon som helst betydelse i detta sammanhang.

Det har låtit så vackert att mjölkpriset har stigit med åtta öre, men i själva verket finns det ett allmänt missnöje bland mjölkproducenterna, ty de har inte fått något med av denna prishöjning, utan det hela har gått till lönehöjningar och ökade omkostnader för mejerierna. Det är riktigare att säga, att genom denna höjning av k-mjölkpriset har kanske inte mjölkprisnedsättningen för producenterna blivit så stor som den annars skulle ha blivit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med undantag av de punkter, som beröres i reservationerna nr 5 och 7, till vilka jag likaledes yrkar bifall.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr Pettersson i Dahl frågade litet retoriskt, om jag trodde att det skulle bli för mycket vårsäd med det väder som vi haft i år. Jag vill svara att om

vädret i fortsättningen är likadant, blir det nog inte för mycket vare sig brödsäd eller fodersäd. Däremot finns det alla utsikter att priserna kommer att bli höga, inte minst priset på fodersäd.

Herr Pettersson i Dahl frågade, vem som kommer att köpa fodersäden, om vi nu sätter ned priset. Innan jag svarar, vill jag konstatera att herr Pettersson i Dahl, om jag fattade honom rätt, slutade sitt resonemang i denna del med att säga, att han inte ville förneka att fodret var för dyrt. Men då är vi ju överens; om fodret är för dyrt, bör man väl se till att det blir billigare. Vad vidare beträffar herr Petterssons fråga skulle jag vilja svara, att fodersäden väl kommer att köpas av dem som behöver den. Hemma i Bohuslän köper småbrukarna en hel del foder och jag förmodar att man gör det också i Halland, liksom överallt annorstädes där småbrukarna för sin arbetsinkomst är beroende av animalieproduktionen. Så enkelt är det. Med nuvarande höga arbetslöner har det mindre jordbruket rätt stora möjligheter att konkurrera med storjordbruket inom den del av animalieproduktionsvolymen, där småbrukarna kan utnyttja sin egen arbetskraft.

Jag tror alltså inte att det är så farligt att sätta ned priset på fodersäd. Men det är klart att det här som alltid annars i detta sammanhang gäller att finna den rätta avvägningen.

Både herr Hægglom och herr Pettersson i Dahl talade på sådant sätt om margarinpriset, att man måste få det intrycket att de ville att den nuvarande höjningen av margarinskatten skall behållas för den framtid som nu kan överblickas. Det skulle vara praktiskt, om socialdemokraternas talesman, herr Jonsson i Strömsund, här ville ge oss besked om, hur man på socialdemokratiskt håll ser på denna sak. Om man där har samma inställning till frågan om margarinskatten som herr Hægglom

Jordbruksregleringen

blom och herr Pettersson i Dahl här givit uttryck åt, så kan ju jordbruksprisutredningens förslag på denna punkt avskrivnas redan nu, och det skulle väl förenkla arbetet för jordbruksministern.

Herr PETERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Varenda gång vi diskutera prisuppgörelsen för jordbruket har herr Svensson i Ljungskile pläderat för att det mindre jordbruket skulle få tillgång till billigt kraftfoder. Men samtidigt har man från herr Svenssons och folkpartiets sida alltid talat om att det är de större jordbrukarna, spannmålsproducenterna och andra, som har tjänat de stora pengarna. Då måste väl slutsatsen bli, herr Svensson i Ljungskile, att man får lov att införa någon sorts reglering, så att också de mindre jordbrukarna får köpa det billigare kraftfodret och inte bara de större jordbrukarna. Statistiken visar tydligt och klart att det är jordbrukarna i de spannmålsproducerande bygderna, alltså storjordbrukarna, som har köpt det mesta kraftfodret och som alltså kommer att tillgodogöra sig det lägre priset.

Såsom jag sade i mitt första anförande anser jag att de svenska jordbrukarna bör inrikta sig på att själva producera den fodersäd de behöver, vare sig det skall vara ett oljerikt foder eller ett ensilagefoder.

Det är riktigt att jag — och jag skulle tro de flesta jordbrukare — anser att spänningen mellan margarinpriset och smörpriset inte får vara för stor. Men detta är inte bara en skattefråga, utan det kan, herr Svensson i Ljungskile, också bli en livsfråga för det svenska jordbruket, enkannerligen småbruket.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! När det gäller prissättningen på jordbruksprodukter finns det

så många gemensamma utgångspunkter för producenter och konsumenter, att det i långa stycken torde vara möjligt att komma fram till resultat som tillgodoser båda gruppernas intressen. Men å andra sidan kan man inte blunda för att det finns områden, där producenternas och konsumenternas intressen går åt skilda håll. Det är dock inte till fördel för någondera gruppen att dessa tvistefrågor förstoras och att en lösning i ena eller andra riktningen beskrives såsom karakteristisk för en konsumentrespektive producentvänlig politik. De gemensamma utgångspunkterna är så pass värdefulla, att det bör vara en angelägen uppgift att utifrån dessa finna utvägar som på allt flera områden tillgodoser bägge gruppernas rättmätiga krav. Som ett speciellt konsumentintresse kan man peka på önskan, att få en produktion som täcker den inhemska konsumtionen men inte belastar statskassan med subventioner för över-skottsexport. I det långa loppet bör även detta vara ett producentintresse och jordbruksrationaliseringen bör i stället för att vara en tvistefråga kunna bli ett gemensamt intresse för båda grupperna.

Det är en speciell sak, som jag vid behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande nr 25 ville fästa uppmärksamheten på. Utskottet har ingenting att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag om att föreskrifterna angående högsta fetthalt i konsumtionsmjölk skall upphävas. Utskottet har också särskilt understrukit departementschefens önskan, att det inte skall ske någon försämring i allmänhetens möjligheter att köpa treprocentig mjölk, även sedan mjölk med högre fetthalt fritt får säljas. I detta vill jag instämma.

Men när det gäller frågan om försäljningen i löst mått eller i standardförpackning direkt från mejeriet, då finns det flera olika önskemål från konsumenthåll, önskemål som jag anser befogade. Det finns stora grupper, för

Jordbruksregleringen

vilka den kostnadsökning som standardförpackningen medför är en ganska betungande sak. Den som köper en liter mjölk per dag kanske anser det bekvämast att få köpa den i glasflaska eller Tetra-Pakförpackning, men för en stor familj som köper fyra eller fem liter om dagen är det nödvändigt att få köpa mjölken i löst mått, inte minst ur ekonomisk synpunkt. Glasflaskan kostar i dag 30 öre i butiken. Dessa pengar får man igen om man återlämnar flaskan i fullgott skick. Risken för sönderslagning är dock stor för alla parter som har att handskas med flaskorna — kanske störst för konsumenterna, som inte har tillgång till de flaskställ som mejerierna och butikerna har. Man kan också undra, hur en konsument skall bete sig, när han skall bära hem fem flaskor på en gång. Bör han kanske gå två gånger för att hämta denna kvantitet? Detta är dock inte så värst rationellt, om vederbörande har t. ex. tio minuters väg till butiken.

Man har även prövat med Tetra-Pakförpackning, som bara kan användas en gång. Enligt en undersökning som gjorts vid handelshögskolan i Göteborg beträffande kostnaderna för de olika förpackningsmetoderna kommer Tetrapak i nu existerande förpackningsform att göra mjölken fem öre dyrare per liter än om man säljer den i glasflaskor. Jag vet att man framhåller de hygieniska fördelarna av direktförpackning, och jag underkänner inte alls strävan att tillhandahålla en vara på mest hygieniskt sätt. Jag ifrågasätter dock, om man inte kan förutsätta en tillräckligt god kontroll även på lösmjölksförsäljningen med de möjligheter som våra hälsovårdsmyndigheter har. För närvarande säljs omkring 73 procent av all konsumtionsmjölk i löst mått, och detta trots att storstäderna i stor utsträckning har övergått till flaskmjölken. Jag har inte hört att några hälsovådliga erfarenheter har spårats av denna distribution i lös form. En

fördyring av distributionen är dock en allvarlig sak när det gäller en så betydelsefull vara som mjölk. Mjölken utgör ändå, i pengar räknat, 10 procent av landets totala livsmedelskonsumtion.

Jag kan inte underlåta att peka på dessa omständigheter, därför att jag vet, att ivriga diskussioner pågår inom de olika mejeriföreningarna om distributionsformerna för mjölken. Vid en presskonferens som ett mejeriförbund anordnade har man framhållit, att det är nödvändigt ur producenternas intresse att se till, att alla möjligheter att uppnå en hög avsättning på mejerivarorna tillvaratas. Skall man uppnå detta är det emellertid också nödvändigt att på olika sätt tillgodose konsumenternas önskemål. Jag vill därför livligt understryka departementschefens uttalande, att konsumenterna skall få lika god tillgång som hittills på den treprocentiga mjölken. För landsortens vidkommande är det också ett stort intresse att denna mjölk finns tillgänglig utan den fördyring som direktförpackning medför.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än utskottet, men jag har velat framhålla dessa önskemål, därför att jag vet, att de hyses av stora konsumentgrupper. Det är berättigade önskemål, som jag anser, att Mejeriernas riksförbund bör beakta. Jag skulle vilja vädja till jordbruksministern, att han, i den mån han får kontakt med frågan, medverkar till att hänsyn tas till konsumenternas intressen i detta fall.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Det har ju denna vår varit ett rätt lamt intresse omkring förhandlingarna om jordbrukspriserna. Det har även märkts här i dag att det var länge sedan vi på denna punkt hade en så matt diskussion i den svenska riksdagen. Nu har denna debatt också pågått så pass länge, att det är fullt förklarligt, om intresset snart befinner sig på nollpunkten. Jag hoppas

Jordbruksregleringen

därför att jag skall kunna koncentrera mig så mycket som möjligt i det jag här kommer att säga beträffande utskotts-majoritetens ståndpunkt.

Jag vill i alla fall börja med att säga, att vi nog är rätt många som är tillfredsställda med vetenskapen om att det blir en proposition om nya metoder för prissättningen på jordbrukets produkter. Vi kan räkna med att det i dag är sista gången vi i riksdagen fattar beslut om dessa åtgärder med utgångspunkt från en upprättad prognoskalkyl, beräknade kostnader och inkomster för det totala svenska jordbruket. Jag hoppas att vi i framtiden skall få räkna med ett friare prissättningssystem. Det är klart att totalkalkylen haft sina förtjänster, och den har med all säkerhet varit bättre än det rykte den haft under senare år. Det är ju dock ett faktum, som många gånger framförts, att några av de största punkterna på kostnadssidan är svåra att beräkna. Detta gäller framför allt arbetskostnaderna, där det även detta år uppstått oenighet om hur stor avgången av arbetskraft från jordbruket kan beräknas till. Sådana poster som maskinkostnader och räntekostnader får också anses osäkra och diskutabla. Vi rör oss inom denna kalkyl med så pass många antaganden, att det inte är tillfredsställande att på grundval av dessa antaganden söka exakt finna täckning på inkomstsidan genom prissättning eller anslag.

Den principiella grunden för detta system — att jordbruket skall ha täckning för sina kostnader samt även bli delaktigt av den reallöneförbättring som kan ernås för samtliga grupper — är det givetvis ingenting att invända emot. Svårigheten att på ett rättvist sätt klara detta liksom målsättningen i 1947 års beslut att bereda de i jordbruket sysselsatta en med jämförliga grupper likvärdig standard ligger ju framför allt i det svenska jordbrukets struktur. De små brukningsdelarna är naturligtvis dominerande, men vid sidan

av dessa finns dock ett antal jordbruk med sådan storlek och belägenhet, att de väl kan genomföra den tekniska rationaliseringen. Varje åtgärd till prismässig förbättring medför i regel de största förbättringarna för innehavarna av dessa jordbruk. Dessa innehavare har nog för länge sedan uppnått en med jämförliga grupper likvärdig standard. I synnerhet blev väl detta ett faktum när prishöjningar skedde på de vegetabiliska produkterna. Sådana prishöjningar har dock tidigare varit nödvändiga med hänsyn till landets försörjningsläge. För att nu uppnå större likhet i inkomsthänseende mellan olika grupper av jordbrukare behövdes onekligen en sänkning av priserna på brödsäd och oljeväxter och en höjning av mjölkpriset. Av handelspolitiska och försörjningspolitiska skäl vet vi dock, att en sådan åtgärd för närvarande är otänkbar. Man kan dock med tillfredsställelse konstatera, att de prisstegringar som skett i årets prisuppgörelse gäller animaliska produkter och därför kommer det mindre jordbruket till godo.

Från socialdemokratiskt håll har vi också velat hävda, att de förhandlingar som förts och den överenskommelse som träffats på detta område bör respekteras liksom fallet är när det gäller arbetsmarknadens parter. Riksdagens behandling av ärendet blir därför delvis av rätt formell art. Det är givet, att riksdagen bör kunna göra önskvärda korrigeringar, men förhandlingsresultatets stora linjer bör väl ändå få gälla. När vi nu från vår sida accepterar uppgörelsen utan någon sådan korrigering beror detta dels på att de överenskomna prishöjningarna kommer det mindre jordbruket till godo, dels på att jordbruket icke rest några oskäliga krav vid årets förhandlingar.

De socialdemokratiska utskottsledamöterna — från andra kammaren för övrigt bara konsumenter — står därför bakom detta utlåtande. Det bör dock

Jordbruksregleringen

framhållas, att det i detta land som bekant finns många små inkomsttagare, för vilka varje stegring av livsmedelspriserna blir kännbar därför att så stor del av deras inkomst åtgår till mat. Den kraftiga höjningen av priset på konsumtionsmjölk som nu sker är därför betänklig inte minst därför att den i så hög grad drabbar barnfamiljerna. Priset på konsumtionsmjölk är ändå jämförelsevis lågt, och svårigheterna att inom rimliga avstånd och till rimliga transportkostnader få fram denna mjölk till de stora konsumtionsorterna börjar bli så stora, att det även får anses vara ett konsumentintresse att trygga tillgången av en viktig och outhärlig vara.

Jag skall i detta sammanhang be att få säga några ord om de synpunkter som fru Lindskog nyss framlade på konsumtionsmjölken. Att vi inom utskottet inte gärna vill vara med om att utfärda några direktiv för handeln på detta område beror delvis på att vi har en känsla av att man inom handeln mer och mer går in för färdiga förpackningar. Allt fler och fler kunder önskar en sådan ordning. Dessutom anser vi det vara ganska orimligt att den svenska riksdagen skall börja dra upp direktiv i sådana detaljer. Sådant får väl ändå klaras av affärerna och kunderna på de lokala platserna.

Vi är från vår sida väl medvetna om att många småbrukare, som bedriver en ensidig produktion med uteslutande mjölk som försäljningsartikel, anser att mjölkpriset borde vara väsentligt högre än det är. Vi förstår detta särskilt när det gäller Norrland, ty de naturliga betingelserna för en allsidig produktion där är rätt små. Det är kanske förklarligt att detta krav nu kommit från övre Norrland, som dessutom drabbats av omfattande skördeskador. Riksdagen har tidigare sökt lindra följderna av dessa skador genom att anvisa medel för stödlån och direkta bidrag. Det är givet att dessa bidrag ändå har blivit

otillräckliga. Därför föreligger en motion av herr Larsson i Hedenäset, där det yrkas på ett mjölkpristillägg på 4 öre per liter för Norrbottens län och 2 öre per liter för Västerbottens län såsom kompensation för dessa skördeskador. Vi har i utskottet inte kunnat vara med om detta, ty vi tror inte att skördeskadorna så exakt följer några länsgränser. Det blir dessutom inte rättvist att avhjälpa skördeskadorna genom att öka priset på en vara, som den har minst av som haft de största skördeskadorna och den har mest av som kommit lindrigast undan.

Man har tidigare här redogjort för utskottets förslag, vilket innebär att Kungl. Maj:t för innevarande år får taga i anspråk högst 2,5 miljoner kronor av den besparing, som uppstått på ur prisregleringsanslaget utgående statliga mjölkpristillägg, att användas för Norrbotten och Västerbotten. Vi har från utskottsmajoritetens sida också ansett att detta stöd skall utgå efter samma grunder som under senare år tillämpats beträffande statliga stödåtgärder vid skördeskador, nämligen fördelas av lantbruksnämnderna som direkta bidrag.

Jag hör nu att första kammaren har tagit reservationen av herr Tjällgren m. fl., som ju innebär att mejeriföreningarna skall anförtros uppgiften att dela ut dessa bidrag. Det är möjligt att det blir samma beslut i andra kammaren. Om så skulle bli fallet vill jag bara uttala den förhoppningen, att mejeriföreningarna delar ut bidragen retroaktivt på grundval av ett normalårs mjölkleveranser, ty det skulle bli mycket orättvist om utdelningen baserades på de minskade leveranser som nu blivit följderna av skördeskadorna. För min del är jag nog benägen att vidhålla utskottsmajoritetens yrkande, och jag skulle inte heller ha något emot att det segrade i andra kammaren, ty jag anser att utskottets förslag ändå innebär den bästa garantien för att stödet kom-

Jordbruksregleringen

mer till största nytta för dem, som har drabbats hårdast och mest behöver hjälpen.

Rent personligt skulle jag i samband med detta vilja uttala förhoppningen, att den pågående skördeskadutredningen skall kunna finna vägar för att försäkringsformen i fortsättningen skall bli användbar för att klara dessa skador, som vi gång på gång får ta ställning till.

Jag skall även säga några få ord om reservationen nr 7, som herr Pettersson i Dahl nyss yrkat bifall till. Jag skall nöja mig med att framhålla, att vi anser just denna fråga vara en intern sak för jordbrukets förhandlare att avgöra. Utskottsmajoriteten har fullt förtroende för att förhandlarna skall lösa denna fråga, och jag tycker nog att reservanterna, herr Pettersson i Dahl och ledamoten av första kammaren, herr Bror Nilsson, borde kunna ha samma förtroende för de interna förhandlingarnas möjligheter härvidlag.

Med hänsyn till skördeskadorna har vi varit med om att Norrbotten och Västerbotten skall få behålla fraktbidragen för fodermedel även nästa regleringsår, ehuru de försvinner för Norrland i övrigt. Det är klart att en del i det övriga Norrland kanske blir missnöjda över att bidragen försvinner, och det missnöjet utnyttjas av folkpartiet som har en reservation på den punkten. Jag tror dock att missnöjet kommer att bli rätt fort övergående. Norrland är inte sämre som jordbruksland än att självförsörjning med fodersäd är möjlig. Man medverkar inte till att uppnå en sådan genom att subventionera tillförseln av fodersäd från södra Sverige. Genom slopandet av detta bidrag har dessutom medel ställts till förfogande för de berörda hushållningssällskapen, medel, vilka möjliggör en ökad upplysningsverksamhet som på lång sikt bör ge mer av värde för dessa bygder än fraktbidragen ger.

I samma reservation, nr 2 av herr

Nord m. fl., anmärkes också på ett alltför högt foderpris. Jag skall inte upprepa vad som här sagts av andra talare utan vill ge min anslutning till vad som anförts i synnerhet av herr Hæggbloom men även av herr Pettersson i Dahl. Därutöver vill jag bara säga, att vi ju eftersträvar en fri prisbildning och att det väl då inte kan vara lämpligt att nu genomföra nya omfattande regleringsåtgärder för att få ner priserna just på fodermedel.

Jag skall heller inte säga något om bygdekvarnarna och förmalningsersättningen för förmalningsspannmål. Jag tycker nog herr Hæggbloom gav uttryck för en alldeles sund och naturlig reaktion då han sade: Inte skall jordbrukarna själva undandraga sig en avgift, som alla andra får bära och som kommit till för jordbrukarnas bästa! När vi redan tagit ställning till denna fråga flera år i följd, kunde det nog ha varit onödigt med en reservation på den punkten.

Sedan har vi också reservationen beträffande fettvaruregleringen, där det föreslås en sänkning av margarinpriset med 35 öre per kg. Herr Svensson i Ljungskile bad mig svara för socialdemokraternas inställning i detta fall. Jag vill hänvisa till de socialdemokrater, som var med i prisutredningskommittén och där tagit ställning till frågan. Jag tror mig kunna säga, att fettvaruregleringen inte är någon helig sak för oss. Den bör kunna ändras, och jag skulle t. o. m. kunna tro, att det kanske är möjligt att finna en annan och mindre otymplig utväg än denna reglering för att klara de frågor som den är avsedd för. Samtidigt är jag nog av den uppfattningen, att läget bjuder att man fortfarande är försiktig när det gäller ändring av prisrelationerna mellan smör och margarin. Ett lägre margarinpris vore givetvis värdefullt för stora konsumentgrupper, men något småbrukarintresse kan det inte vara så länge mjölkproduktionen är småbru-

Jordbruksregleringen

kets dominerande produktion och en stor del av mjölken används för tillverkning av smör, där risken för överproduktion ännu inte kan anses vara helt eliminerad.

Bara en sak till innan jag slutar detta anförande. Jag skulle vilja understryka vad som anförs i några motioner. Dessa motioner är märkvärdigt nog väckta av herr Waldemar Svensson och herr Spetz, men det är väl inget hinder för att sanningar kan komma även från detta håll. Det gäller synpunkter, som tidigare framförts av den s. k. småbrukarutredningen, angående nödvändigheten att vidta åtgärder för att på lång sikt lösa den svenska mjölkproduktionens avsättningsproblem och därmed också de svenska småböndernas försörjningsproblem. Även jag skulle tro, att vi här står inför ett av de största framtidsbekymren för vårt lands jordbruk. Mjölken förblir med all säkerhet det svenska jordbrukets största produkt, men mjölkfettet blir allt mindre konkurrenskraftigt och allt mindre begärligt. Därför måste det göras försök att på bättre sätt än nu tillvarataga mjölkens många andra, kanske näringsfysiologiskt viktigare beståndsdelar. Dessa synpunkter är emellertid redan underställda jordbruksministerns prövning, och vi har därför från utskottsmajoritetens sida ansett oss kunna utgå ifrån att de blir beaktade utan någon särskild skrivning från utskottets eller riksdagens sida.

Jag vill sammanfatta vad jag nu har sagt på följande sätt. I fortsättningen bör det bli en friare prissättningsmetod, där hemmapriset bättre anpassas efter de internationella priserna, dock med hänsynstagande till 1947 års beslut. Det förslag som nu föreligger är resultatet av en uppgörelse, som har träffats mellan parterna efter förhandlingar och som riksdagen endast om särskilda skäl föreligger bör ändra på. I enlighet med tidigare uttalade önskemål från riksdagens sida har i upp-

görelsen animalieproduktionen och därmed det mindre jordbruket tillgodosetts. Det samlade svenska jordbruket har visat återhållsamhet i sina krav, vilket från konsumenthåll bör erkännas, och det är därför, herr talman, ingen svårighet för mig att här i alla punkter yrka bifall till utskottets förslag, vilket är detsamma som att yrka bifall till den kungl. propositionen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Tillämpningen av 1947 års riksdagsbeslut angående riktlinjerna för den jordbrukspolitik som skall föras i detta land håller på att mer och mer gå mot sin avslutning. Man har gjort en utredning för att komma fram till nya riktlinjer, och det är min förhoppning att denna utredning skall resultera i ett förslag, som snart skall kunna presenteras för riksdagen i form av en proposition.

Det är ganska märkligt att man i år, när man i fråga om priserna för jordbruksprodukter för det konsumtionsår, som skall komma, behandlar ett förslag, vilket bygger på det gamla system, som har varit så oerhört kritiserat, möter ett utskottsforstag, där utskottet egentligen är enigt på de flesta betydelsefulla punkter och där det endast i vissa detaljer har framkommit avvikande meningar. Det skulle följaktligen inte vara så stor anledning för mig att ta till orda i denna sak. Det har dock anförts en del synpunkter, som jag inte kan underlåta att något beröra. Dessa synpunkter kommer speciellt från två håll.

Från det ena hållet har man utnyttjat de skördeksador, som uppkom under förra året. Det är det kommunistiska partiet, som talar om hur mycket man vill ge småbruket, och man delar ut mycket och rundligt. Det är inte så konstigt, ty man säger att medlen skall tas ut genom statssubventioner, och

Jordbruksregleringen

man skär, som det heter i det gamla ordspråket, breda remmar ur andras läder.

Jag har sett det så, att det förslag, som härstammar från kommunisterna, i hög grad är upplagt på vad det kan betyda för kommande valrörelse, om man är så där generös. Jag tror att kommunisternas förslag inte har något starkare sammanhang med verkligheten och att riksdagen inte gärna kan fatta beslut i enlighet med det förslaget.

En annan sak, som har varit uppe de två—tre sista åren, kommer fram även i år i den första av reservationerna från folkpartiet, där man återigen talar om befrielse för bygdekvarnarna från förmalningsavgift. Jag tycker nog, att man ifrån det hållet upprepar den saken alldeles för ofta. Vi vet väl alla, varför förmalningsavgiften har kommit till. Hade det varit så, att man i riksdagen vore av den mening, att vi nu skulle lagstifta så, att vi skulle ålägga de och de kvarnarna att uppbära förmalningsavgift, medan de andra skulle befrias, då hade det legat något i det förslag, som här är framfört av folkpartiet, men nu är det ju så — och jag har sagt det varje år sedan systemet infördes — att detta system bygger på en frivillig överenskommelse, där storkvarnarnas ägare har sagt, att de skall uppbära denna avgift under förutsättning att alla skall ha att betala densamma. Under sådana förhållanden tycker jag det är märkligt, att man försöker vädja till den kategori, som strängt taget har nytta av förmalningsavgiften, nämligen jordbrukarna, att de skall undandra sig att betala denna avgift. Jag har svårt att förstå sammanhanget i detta fall. Det kan väl ändå inte vara en så oerhört tung börda, att man behöver ta innehavarna av bygdekvarnarna till hjälp för att mobilisera upp ett motstånd. När man har fått ta ut avgifter på mjölk, på kött och fläsk och även på spannmål, tycker jag för min del, att man skulle kunna göra det även i detta fall. Jag tror inte, att bördan är så tryckande, men jag har fattat

saken så, att också folkpartiet siktat på valdagen. Här skapar man i bygdekvarnarnas innehavare något mer än 100 duktiga agitatorer, som söker blåsa upp denna fråga.

Jag tror för min del, att det inte finns någon egentlig anledning att processa om förmalningsavgiften. Om den i dagens läge inte fyller någon uppgift, har den dock fyllt en så viktig uppgift — och kommer väl att göra det i framtiden, om vi får normalt skördeväder — att vi jordbrukare inte bör kritisera den utan sätta värde på den.

Det är folkpartiet, som står för de flesta reservationerna till detta utlåtande. Jag har i likhet med någon föregående talare svårt att förstå, att vi i ett läge, där vi brottas med överskottsproblem, skulle underlätta och förbilliga importen av de fodermedel, som skapar överproduktionen. Så länge vi står inför risk för överproduktion menar jag, att den svenske jordbrukaren har stora möjligheter att täcka sitt foderbehov ur inhemsk produktion. Jag medger, att problemet ligger litet anorlunda till för den, som har en liten areal och måste köpa kompletteringsfoder, men det skulle väl ändå vara märkligt, om vi sökte förbilliga importerade livsmedel för att åstadkomma en produktion, som vi sedan i viss utsträckning får sälja med förlust. Jag har lika svårt i dag som tidigare att förstå, att dylika synpunkter förs fram.

Jag har full förståelse för de jordbrukare i de nordligaste delarna av vårt land som menar, att ett förbilligande av frakterna på fodermedel skulle medföra en konkurrens, som försvårade deras möjligheter att få hyggligt utbyte. Jag kan inte tänka mig annat än att Norrlands jordbrukare tack vare den förädlingsverksamhet, som syftar till att skapa härdiga sorter, har stora möjligheter att inom egna landamärens åstadkomma en produktion, som i betydligt större utsträckning än tidigare kan tillgodose dem med det foder de

Jordbruksregleringen

behöver. Följaktligen menar jag, att det förslag, som har framlagts i propositionen och som har godtagits av utskottsmajoriteten, är av sådant slag, att det inte bara bör kunna godkännas av riksdagen utan också bör kunna hälsas med tillfredsställelse av jordbrukarna i de trakter, där man tidigare har fått dessa fraktbidrag.

När pengarna läggs i hushållnings-sällskapens händer och används för upplysning, kan jag inte tänka mig annat än att de kommer att förvaltas väl och vara till gagn för de jordbrukare, som får detta i utbyte. Det är fullt förståeligt med tanke på de svårigheter man brottas med i Västerbotten och Norbotten, att man där bibehåller denna anordning med fraktbidrag minst ett år framåt. Jag kan inte uttala mig om huruvida man i dessa trakter kan fylla sitt foderbehov genom hemmaproduktionen, men jag förmodar att fraktbidraget bör kunna bortfalla, när man på det hållet anser sig kunna klara sig med egen produktion.

Folkpartiet upprepar här det gamla talet om att man skulle gagna småbruket i detta land genom att sänka margarinpriset. I år har man stannat vid det — tidigare har man ju sagt att även en sänkning av smörpriset skulle vara till gagn för småbruket. Jag har svårt att förstå det resonemanget, och med hänsyn till de inkomster, som löntagarna i detta land har fått, tycker jag, att man bör kunna bära ett oförändrat pris på margarin och i varje fall upprätthålla den spänning, som nu råder mellan smör- och margarinpris. Om spänningen minskas, kommer det givetvis att ha menlig inverkan på möjligheterna att sälja smöret, och då får de, som är beroende av mjölk- och smörproduktion ett sämre utbyte. Följaktligen kan jag inte tänka mig att man här, om man har intresse för jordbruket och vill ge jordbrukarna en berättigad ersättning för deras arbetsinsats, kan lägga sin röst för den reservation nummer 4, som

är framförd av herr Nord m. fl. Det kan väl inte vara tu tal om att det förslag, som här är framlagt, är mera avsett att vara till gagn för konsumenterna. Sedan kan ju var och en göra sina reflexioner, om vilka intressen det parti företräder, som här lägger fram denna reservation.

När det gäller reglering av handeln med mjölk och mejeriprodukter, är det inte så mycket att säga. Då denna proposition skrevs, hade vi nyss tagit ställning till de skördeeskador, som uppstått inom vissa delar av vårt land. Man förordade stöd åt Norrland, men man kunde vid det tillfället inte riktigt beräkna hur detta skulle utfalla. Det har senare kommit upplysningar om att dessa svårigheter är större än man hade beräknat, och det har då motionsvägen kommit upp förslag om att man skulle tillgodose dessa jordbrukare på ett bättre sätt än vad som föreslagits i propositionen. Utskottet hade därför, som herr Hægglblom sade, enat sig om att föra fram tanken, att man av de besparade medlen skulle överföra en del till Västerbottens och Norrbottens län för att hjälpa upp ekonomin hos dem, som drabbats av skördeeskadorna. Det förslaget var alldeles säkert väl menat och bra. Det låg något av klander, fattade jag, från herr Hægglbloms sida i att beloppet sedan har begränsats. Jag tror dock att saken är av så pass allvarlig karaktär, att riksdagen inte enbart bör uttala att det skall utgå ett extra stöd till dessa län, utan även hur mycket det skall vara. Det har utskottet gjort, och jag hoppas att riksdagen kommer att följa det förslaget.

Sedan har man haft olika mening om hur det skall ordnas. Jag vill uttala den förhoppningen att riksdagen, när den tar ställning till denna fråga, ger möjligheter till ett så smidigt förfaringsätt som möjligt och inte binder detta så, att det inte blir möjligt att hjälpa på många som möjligt, som har råkat ut för skördeeskador och kan ha

Jordbruksregleringen

berättigade anspråk på att få hjälp. Jag tror att Kungl. Maj:t efter förhandlingar mellan jordbruksnämnden, jordbrukets förhandlingsdelegation och olika organ skall kunna åstadkomma möjligheter till snabb hjälp, som blir av den storleksordning, att det visar, att man har förståelse för behovet av hjälp.

På tal om dessa frågor har fru Lindskog uttalat en förhoppning om att man från jordbruksdepartementets sida skulle föreskriva att mjölken försäljs i vissa förpackningar. Jag tror, att det skulle föra alldeles för långt, om man från jordbruksdepartementet eller riksdagen föreskrev, hur försäljningen av mjölk skall ske. Det får väl ändå de organ, som marknadsför varan bestämma, och det skulle vara olyckligt om statsmakterna gav sig in på att ge en pekpinne om hur det skall förfaras med den saken.

Herr Waldemar Svensson tog upp en mycket intressant fråga när han sade, att det bör företas en utredning om hur man skall förfara med mjölkproduktionen på lång sikt, så att det ges möjligheter för jordbrukarna att räkna med en skälig ersättning för denna produktion. Ja, det är säkerligen ett av våra allra största problem på jordbrukets område, men jag är inte säker på att det kan lösas enbart genom en statlig utredning. Det är nog sant, som här har sagts, att smörfettet endast är en viss del av den näring, som finns i mjölken, och att det finns så mycket annat i denna, som också har näringsvärde och borde kunna värdesättas på ett annat sätt. Då syftar man på äggvitan, men svårigheten ligger i att kunna få ett bestämt värde på äggviteenheten. För smörfettsenheten har man ett visst värde, som växlar för olika länder men som kan användas vid internationella jämförelser. Jag vet, att forskare i olika delar av världen och inom vårt land är inne på detta problem, och det är min förhoppning att man skall kunna komma fram till re-

sultat i fråga om äggviteenheten. Denna skall då kunna ingå som ett moment när det gäller att värdesätta mjölken. När man har kommit dit eller kanske dessförinnan, så snart man kan få aldrig så litet resultat från det hållet, är det på tiden, att man från statsmakternas sida genom en utredning undersöker, vilka möjligheter som finns att utnyttja detta i den svenska mjölkproduktionen. Följaktligen är vi fullt överens rent principiellt sätt, och för min del är jag beredd att, så snart jag anser det vara till gagn, tillsätta en utredning, som tar upp detta problem.

Herr Svensson i Ljungskile föreslog, att vårt land skulle uppta produktion av torrmjök för att hjälpa underutvecklade länder. Givetvis bör vi ha förståelse för de stackars människor, som får svälta, men om vi skänker bort torrmjök eller säljer sådan till lågt pris, kan detta i dagens läge inte leda till någon förbättring för det svenska jordbruket.

Därmed har jag berört det mesta, som sagts här. När det gäller dessa problem, tycker jag nog, att man varit mycket välvillig från jordbruksutskottets sida.

Det är bara dessa randanmärkingar, herr talman, som jag har velat göra.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon av de punkter där vi har olika meningar. Jag vill bara i förbigående erinra om att när herr statsrådet klandrar folkpartiet för vår inställning till förmalningsavgiften vore det rimligt att ta med även de bondeförbundare, som har samma uppfattning som folkpartiet. Detta bara sagt i förbigående.

Vad som gjorde att jag begärde republik — låt inte professor Ohlins konver-

Jordbruksregleringen

sation med statsrådet distrahera — var statsrådets sista uttalande om äggvitan i mjölken. Det förefaller som om herr Norup anser, att metoderna för precisionsmätning av äggvitan skulle vara en av de mera väsentliga sakerna i detta sammanhang. Det anser jag det inte vara. Jag tror att man, om äggvitan kunde säljas till ett pris som motsvarar dess värde, skulle kunna betala efter mjölkens torrs substans utan att komma särskilt långt vilse. Men det viktiga här är att över huvud taget skapa en marknad för den fettfria substansen. Det är denna äggvita som majoriteten av världens befolkning har otillräckligt av och behöver. Det är en stor fråga, därför att det såväl psykologiskt som kommersiellt och handelspolitiskt på många olika sätt är ett långsiktigt anpassningsproblem, men jag tror inte att frågan om mjölkens mer preciserade värdering spelar någon väsentlig roll i sammanhanget. Jag skulle nog vilja vädja till statsrådet att titta närmare på denna sak och överväga frågan ytterligare.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Som redan omnämnts i debatten har jag tillåtit mig att väcka en motion i den föreliggande frågan. När så skett har det — det är jag angelägen att understryka — på intet sätt varit för att torpedera den överenskommelse, som ligger till grund för propositionen och nu för utskottets utlåtande. Det har emellertid synt mig angeläget att man beaktar vissa missförhållanden, vilkas fulla innebörd blivit kända först efter tiden för jordbruksunderhandlingarna.

Jag skall, herr talman, ej försöka att presentera någon fullständig redovisning av fjolårets skördeskador, som drabbade framför allt jordbrukarna i övre Norrland. Låt mig dock konstatera, att de var synnerligen omfattande och drabbade näringsutövare, som re-

dan tidigare hade att brottas med en svag ekonomi. Dessa svårigheter har ytterligare accentuerats av den myckna snön under den gångna vintern. Denna har på ett kännbart sätt försvårat och i en del fall omöjliggjort de skogsdrivningar, som var avsedda att ge det erforderliga tillskottet till småbrukarfamiljernas försörjning. Sedan gör även den sena våren, som vi alla får bevittna, att de sedan tidigare knappa lagren av foder åt kreaturen blir ännu mera otillräckliga i och med att tiden för kreaturens betesutsläppning ser ut att bli betydligt senare än normalt.

Sammanlagt gör dessa förhållanden, att läget ter sig synnerligen bekymmersamt för många jordbrukare. Härtill kommer att de stora utslaktningarna och den knappa fodertillgången resulterat i en stor minskning av mjölkleveranserna. För Norrbottens län kan sålunda konstateras, att invägningen vid länets mejerier under första kvartalet 1955 var 23,8 procent eller nära en fjärdedel lägre än under motsvarande tid 1954. I och för sig medför ju detta ett betydande inkomstbortfall för jordbrukarna. Därtill får emellertid läggas det förhållandet, att mejeridriften såsom sådan liksom mjölkens infraktning till stor del är fasta kostnader, som ej påverkas av sjunkande mjölmängder. Den minskade mjölkinvägningen resulterar då i att mejerikostnaderna kommer att uppgå till högre belopp per liter räknat. För Norrbottens vidkommande har det beräknats, att en minskad mjölkinvägning av 20 procent jämfört med produktionsåret 1953/54 kommer att medföra ökade mejerikostnader med icke mindre än 3,4 öre per liter. Detta belopp är större än vad den beslutade höjningen av konsumtionsmjölkens utförsäljningspris kan beräknas tillföra mjölkproducenterna i länet, och följaktligen skulle slutresultatet bli, att jordbrukarna även får vidkännas en sänkning av avräkningspriset på mjölken. Ett sådant förhållande har ur olika

Jordbruksregleringen

synpunkter synts mig vara så otillfredsställande, att jag vågat rikta riksdagens uppmärksamhet på problemet.

Jag finner angeläget framhålla, att vad det här gäller icke är ett intresse enbart för jordbrukarna i de berörda bygderna. För Norrbottens läns vidkommande är verkligheten den, att de minskningar av kreaturstammen, som skett under senare tid, och den tendens mot en fortsättning i denna riktning, som på många håll gör sig märkbar, kan befaras inom en kanske inte alltför avlägsen framtid komma att äventyra försörjningen av konsumtionsmjölk till olika konsumtionsorter. Detta gäller icke minst i fråga om malmfälten.

Med största tillfredsställelse kan konstateras, att jordbruksutskottet vid sin behandling av frågan insett dess stora betydelse. Även om utskottet inte funnit det möjligt att beträda den väg som av mig ifrågasatts, måste det dock noteras, att utskottet intagit en positiv ståndpunkt och framlägger förslag ägnade att på ett väsentligt sätt tillgodose motionens syfte. Det är visserligen riktigt att jag tänkt mig ett högre belopp än vad utskottet föreslår. Jag är allt fortfarande av den uppfattningen att det i motionen begärda beloppet säkerligen skulle vara behövt. Ändock är det väl så, att man många gånger får finna sig tillfreds, även om man inte erhåller allt man anser önskvärt. Jag kan så mycket mera göra detta uttalande som det även förutsattes att därest under nästkommande regleringsår behov av dylika ytterligare åtgärder anses föreligga dessa då får bli föremål för nästa års riksdags prövning.

Herr talman! I fråga om skrivningen har utskottet icke varit enigt. Innan jag uppehåller mig vid de olika förslagen härvidlag, som utskottsmajoriteten och de olika reservanterna lämnat, har jag funnit det angeläget att klart markera min uppskattning av den välvilliga inställning som utskottet efter

allt att döma varit enigt om att intaga till frågan. Det synes mig att detta är så väsentligt att det bör klart markeras.

Om jag sedan får uppehålla mig vid de olika förslagen i fråga om skrivningen, så skulle jag först kunna göra den definitionen av den knappa utskottsmajoritetens förslag, att det väl får tolkas som en fingervisning att det belopp som här ställes i utsikt skall — liksom fallet varit med tidigare anvisade medel — genom lantbruksnämnderna fördelas som behovsprövade bidrag. Jag ber att — utan att fördenskull markera ett definitivt ställningstagande i fråga om medlens fördelning — få vidröra vad herr Pettersson i Dahl här nämnde om hur vi för närvarande har det i Norrbotten.

Lantbruksnämnden i länet har för utdelning av behovsprövade bidrag fått sig anvisat ett belopp av drygt 2,5 miljoner kronor. Arbetet med fördelningen av detta belopp påbörjades så snart beslut i frågan förelåg. Det beräknas dock att det dröjer fram till september månad, innan detta arbete är färdigt. Arbetet kan givetvis icke utföras utan betydande kostnader, och det betyder även, att lantbruksnämnden i länet får eftersätta en hel del av sina ordinarie arbetsuppgifter. Det kommer sålunda att ha dröjt ungefär ett år från det skördekadorna uppstod innan dessa bidrag är utdelade. Bör riksdagen då — utan att ha undersökt om bättre utvägar för medlens fördelning står till buds — utan vidare ålägga lantbruksnämnderna att göra om denna procedur? För mig framstår det som synnerligen tveksamt, huruvida så bör ske.

Till utskottsutlåtandet finnes även fogat en reservation, avgiven av herrar Eskilsson och Hæggbom. Vad som är karakteristiskt för denna reservation är för det första, att den — i motsats till utskottsutlåtandet och reservationen av herr Tjällgren m. fl. — icke anger något belopp för den hjälp som här skall beredas övre Norrlands jord-

Jordbruksregleringen

brukare. Den andas härvidlag — om jag tillåtes den formuleringen — att allt ställes i utsikt men ingenting utlovas. Värdet av en sådan skrivning lämnar jag därhän.

För det andra är det emellertid en annan sak i denna reservation som gör, att jag inte utifrån mina utgångspunkter kan biträda densamma, nämligen den direkta fingervisning som ges, när det i reservationen säges: »Ej heller finner utskottet det vara en lämplig utväg att genom höjda mjölkpristillägg i fortsättningen ge en kompensation, som ej kommer dem till godo, som på grund av skördebortfall lidit svårast förluster, genom att de tvingats till utslaktning av mjölkkor.» Det synes mig som om en sådan fingervisning till Kungl. Maj:t inte vore befogad.

Utskottets talesman, herr Jonsson i Strömsund, sade att han inte trodde att skördeskadorna följer några länsgränser. Men vi diskuterar väl inte här endast skördeskadorna och deras reglering utan också, och kanske främst, skadornas följdverkningar. Detta har erkänts från flera håll. Följdverkningarna har bl. a. tagit sig uttryck i risk för ett sänkt mjölkpris. Låt mig redogöra något för vad detta betyder för Norrbottens län. Där är mejeriorganisationen en fusion, som sköter mejeridriften inom länet. Detta innebär att minskningarna i avräkningspriset drabbar mjölkleverantörerna lika hårt, oavsett om mjölken levereras inom ett mejeriområde med 7 eller 35 procents mjölkminskning. De följdverkningar det här är fråga om, nämligen ökade mejerikostnader, drabbar inte alls de jordbrukare, som nödgas slakta ut sina mjölkkor. De drabbas av det lägre avräkningspriset först den gång de på nytt rustar upp sin kreatursbesättning och börjar leverera mjölk, men de bör då erhålla hjälp på samma sätt som övriga, om detta är möjligt.

Jag avvaktar med intresse vad herr Östlund, som har antecknat sig på ta-

larlistan efter mig, kommer att anföra på den punkten.

I anledning av utskottsmajoritetens skrivning och den avgivna högerreservationen har jag tidigare ifrågasatt lämpligheten av att riksdagen fastläser sättet för dessa medels fördelning. Det synes mig som om det vore lämpligt, att riksdagen i denna vårsessionens sena timme överlämnar till Kungl. Maj:t att, efter de undersökningar som kan vara påkallade, besluta om den saken. Genom ett sådant arrangemang blir det möjligt att höra jordbrukets organisationer, innan den definitiva utformningen sker. Då finns det möjligheter att få en så långt möjligt rättvis fördelning av medlen och en snabb verkan av det beslut, som skall fattas här i dag.

Herr talman! Det anförda synes mig tala för den reservation, som avgivits av herr Tjällgren m. fl., och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr EKDAHL (s):

Herr talman! Jag skulle så gott som hela vägen kunna instämma med min partikamrat herr Jonsson i Strömsund i hans motivering för utskottets ståndpunktstagande i fråga om jordbruksregleringen. Att jag har begärt ordet beror emellertid på att jag på en punkt inte är ense med min jämtländske partikamrat, nämligen beträffande det speciella bidraget för ytterligare lindring utav följdverkningarna av skördeskadorna i Norr- och Västerbotten. Det kanske inte kan vara ur vägen att även en röst söderifrån understryker de synpunkter, som herr Larsson i Hedenäset och andra representanter för övre Norrland anlagt på detta problem.

Herr Jonsson i Strömsund hade en motivering för utskottsmajoritetens ståndpunkt som kan verka mycket bestickande. Det förefaller alltid mycket tilltalande med en argumentation för största möjliga individuella rättvisa.

Jordbruksregleringen

Nu har redan herr Larsson i Hedenäset här i kammaren liksom herrar Sundberg i Bredåker och Svedberg i Burträsk i första kammaren påvisat, hur hopplöst det är för lantbruksnämnderna där uppe att fortsätta med det system, som har tillämpats beträffande tidigare bidrag av nu ifrågavarande slag. Jag skall tillåta mig komplettera vad mina kamrater från övre Norrland anfört med att påpeka, att den skepsis lantbruksnämnderna visat, då det gäller att fortsätta på den inslagna vägen, delas även och icke minst av hushållningssällskapet i Luleå.

När herr Jonsson i Strömsund rekommenderar utskottsmajoritetens förslag såsom uttryck för en mera utpräglad rättvisa, anser jag mig, med den kännedom vi nu har fått om omöjligheten att inom rimlig tid tillämpa detta system, kunna påstå, att det skulle leda till sådana väntetider, att de, som skulle hjälpas, finge mycket svårt att känna sig rättvist behandlade.

När jag med dessa korta ord rekommenderar kammaren att ta reservation nr 5, är det därför att jag tror, att det skulle vara lika illa om man här uttalade sig för vare sig herr Jonssons i Strömsund linje med ansökningar och individuell prövning via lantbruksnämnderna såsom grundläggande för utdelning av denna skördeskadehjälp, som om man uteslutande gick in för systemet med mjölkbidrag.

Herr Jonsson i Strömsund har i tankarna en liten reservutgång inför möjligheten att andra kammaren förenar sig med första kammaren i dess redan fattade beslut; man bör i så fall ställa hjälpen i relation inte till de mjölkbidrag som vid tiden för beslutets fattande utgår utan, om jag fattade herr Jonsson i Strömsund rätt, till ett representativt medeltal för vad man skulle kunna kalla de normala mjölkleveranserna. Det är klart att detta kan vara en utmärkt väg. Men det bästa torde ändå utan tvivel vara att vi fat-

tar beslut i enlighet med reservationen nr 5. Då kan Kungl. Maj:t gå olika vägar i den utsträckning det finns olika vägar att välja mellan.

Herr talman! Med det anförda har jag velat motivera ett yrkande från min sida om bifall till reservationen nr 5.

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Då vi föregående år diskuterade prisöverenskommelsen inom jordbruket framfördes från många håll kritik mot densamma, då den ansågs ge jordbrukarna för mycket, trots att vi det året gjorde avsteg från tidigare års principer att jordbrukarna själva skulle få tillgodogöra sig samma inkomstförbättring som lantarbetarna. När vi nu har möjlighet att någorlunda överblicka resultatet kan man konstatera, att utgifterna blivit större delvis på grund av det ogynnsamma bärgningsvärdet men också att inkomsterna blivit mindre, detta delvis beroende på kvalitetsförsämring, även den orsakad av de dåliga bärgningsförhållandena.

Då vi i dag framför oss har årets prisöverenskommelse kan vi konstatera, att den rent kalkylmässigt ej ger full täckning, även om man skulle acceptera det ur jordbrukssynpunkt sämsta tänkbara alternativet vid beräkning av arbetsvolymen. Man har ansett, att det ur marknadsmässiga synpunkter inte varit möjligt att erhålla full täckning.

Underligt förefaller därför ur jordbrukets synpunkt resonemanget från högsta ort, att den ekonomiska kris vi befinner oss i beror på att människorna själva beviljat sig större inkomster. Ur jordbrukarnas synpunkt torde det motsatta förhållandet vara för handen, då de uppenbarligen har att räkna med minskade inkomster — detta bortsett från dagens ogynnsamma väderleksförhållanden i landet. I flera hänseenden har de att motse sänkta priser på flera

Jordbruksregleringen

av sina produkter, exempelvis brödsäd och oljeväxter. Å andra sidan har de prisförhöjningar som föreslagits fördelats på ett ojämnt sätt.

För jordbruk inom överskottsområdena anser man att det hade varit riktigare att inkomstförbättringen å konsumtionsmjölk fördelats på all invägd mjölk. Redan i dagens situation kan mejerier med stor konsumtionsmjölkförsäljning redovisa bättre avräkningspriser till sina medlemmar, och detta kommer ytterligare att markeras efter prisförändringarna den 1 april och 1 september. Konsumtionsmjölkpriset skall slutligen ökas med 8 öre, varav, sedan handeln fått 10 procent, jordbruket får behålla 7,2 öre. Enligt en beräkning efter den första höjningen den 1 april med 5 öre innebär detta på 1954 års invägningsciffror under månaderna april—augusti och efter de nya reglerna för clearing för mjölk och grädde, men innan höjningen å ost och grädde trädde i kraft, att jordbruket tillföres en prisförbättring av 0,99 öre per kg all invägd mjölk. Från dessa siffror måste sedan dragas kostnader för stegrade arbetslöner och fördyrade transportkostnader. För exempelvis Skaraborgs län innebär det emellertid endast en förbättring med 0,74 öre, och går jag till mitt eget mejeriområde med en konsumtionsmjölkförsäljning av endast några procent, innebär förbättringen knappast 0,70 öre. Om man sedan jämför siffrorna sedan man tagit bort prisutjämningsbidraget å 0,64 öre, beroende på clearing, får man på grund av egen konsumtionsmjölkförsäljning en förbättring per liter invägd mjölk i exempelvis sydöstra Skåne 0,06 öre och i Skaraborgs län 0,12 öre mot exempelvis Mjölcentralens 0,64 öre och i Dalarna och Norrbottens län 0,98 öre, allt beräknat på 1954 års siffror.

I utskottets utlåtande accepteras principen att nästa höjning ej heller helt skall clearas. Följaktligen kommer prisspanningen mellan mejerier med stor

konsumtionsförsäljning och rena produktmejerier att ytterligare accentueras. Inom överskottsområdena har vi svårt att förstå att detta är riktigt, framför allt som inom andra produktionsområden förhållandet är detsamma såsom t. ex. beträffande brödsädespriserna genom prissortssystemet. Jag har den uppfattningen, att sedan genom förhandlingar ramen har fastställts bör det åvila jordbrukets egna organisationer att utan fingervisning från myndigheterna fördela prisförbättringarna jordbrukarna emellan. Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter, därför att kritiken på denna punkt synes mig berättigad.

I en reservation av herrar Eskilsson och Hægglom har föreslagits förbättrade möjligheter för att inom organisationernas ram kunna ge ytterligare hjälp åt jordbruket i Norrbotten och Västerbotten och därigenom avhjälpa sviterna av föregående års missväxt. Den av herrar Eskilsson och Hægglom föreslagna formen för denna hjälp torde enligt min mening vara den lämpligaste, då man där inte begränsat ramen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande med den ändring däri, som föreslås i reservationen nr 6 av herrar Eskilsson och Hægglom.

Herr ÖSTLUND (h):

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet sade i sitt anförande, att skördeskadorna i övre Norrland, i de två nordligaste länen, varit mycket större än vad man tidigare räknat med, och jag kan livligt instämma i detta.

Detta har också tagit sig uttryck i ett ganska utpräglat missnöje bland berörda jordbrukare. Jag tror att man kan säga, att det sällan har rått så allmänt missnöje över en jordbruksuppställning som med den senaste, vilket säkerligen ytterst bottnar i det svaga skördeutfallet för ifrågavarande jordbrukare under fjolåret.

Jordbruksregleringen

Herr talman! Jag begärde ordet för att anföra några synpunkter i anslutning till vad utskottet skrivit beträffande åtgärderna i syfte att ytterligare kompensera jordbrukarna för det inkomstbortfall, som skörde-skadorna medfört inom de två nordligaste länen. Man synes inom utskottet vara enig om att ytterligare stödåtgärder bör vidtagas. Däremot råder det något delade meningar om på vilket sätt inkomstbortfallet skall kompenseras.

Utskottets majoritet har ansett att ytterligare hjälpåtgärder icke bör sammankopplas med de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område utan bör, såsom fallet varit i fråga om statliga stödåtgärder vid skörde-skador under de senaste åren, behandlas i särskild ordning. Såvitt jag kan förstå skulle då bidrag utgå i form av behovsprövade bidrag genom lantbruksnämnderna. I de till utskottets utlåtande fogade reservationerna synes man däremot ha den uppfattningen, att ytterligare kompensation bör utgå i form av ett pristillägg på mjölken. Detta har tydligast framhållits i den reservation som fogats till utlåtandet av herrar Häggblom och Eskilsson, där det heter:

»Utskottet vill dock framhålla lämpligheten av att då medel tages av besparingar å anslag till mjölkpristillägg, användningen bör begränsas till täckande av inkomstbortfall inom mjölkproduktionen och att därför bidragens fördelning bör ske genom mejerierna och att hänsyn därvid bör tagas till de nuvarande mjölkleveransernas storlek i förhållande till vad som tidigare under visst antal år varit normal leverans.»

Detta uttalande är också i full överensstämmelse med de framställningar som gjorts från såväl mejeriorganisationerna som RLF. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en samarbetskommitté för de norrländska mejeriorganisationerna redan under november månad föregående år såväl i skrivelse som genom uppvakning av jord-

bruksministern gjort framställning om att största möjliga kompensation för lidna skörde-skador borde utgå i form av pristillägg på mjölken, men tyvärr har stödåtgärderna hitintills utgått endast i form av stödlån och behovsprövade bidrag.

Alla jordbrukare har därför icke blivit kompenserade för det stora inkomstbortfall som uppstått genom skörde-skadorna. Härtill kommer att mejerierna fått sina omkostnader ökade på grund av den starkt minskade mjölkinvägningen vid mejerierna. Man har beräknat att denna mjölkminskning uppgått till omkring 24 procent hos Norrbottens producentförening, till 15 procent hos Lappmarkens och Skellefteortens mejeriförening och till 10 procent hos Västerbottens södra mejeriförening.

På grund av denna starkt minskade mjölkinvägnings har transportkostnaderna väsentligt fördyrats. Mjolktransportörerna har krävt full kompensation för det inkomstbortfall som de av samma anledning förorsakats. Mycket har gjorts för att förekomma ökade transportkostnader. Man har sammanslagit körlinjer, där så varit möjligt, man har minskat antalet kördagar, etc. Men likväl torde fraktkostnaderna komma att stiga med 10 å 15 procent. Detta har självfallet medfört mycket lägre avräkningspriser för samtliga leverantörer.

Jag vill erinra om att mjölken intar en dominerande ställning i inkomsthänseende för det norrländska jordbruket och att därför det tillägg, som här skall göras, bör utgå också på mjölken. Gentemot ett sådant resonemang kan visserligen anföras att bidragen icke tillföres dem som lidit mest av skörde-skadorna, eftersom deras mjölkleveranser minskat särskilt kraftigt under regleringsåret 1954/55, men genom de redan utbetalade behovsprövade bidragen på totalt 6 miljoner kronor har denna kategori av jordbrukarna inom Norrland erhållit ett särskilt stöd. Slutligen

Jordbruksregleringen

torde det vara av stort värde för framtiden att mejerierna genom de föreslagna åtgärderna stödes, så att de kan avräkna ett normalt pris för mjölk och jordbrukarna därigenom stimuleras att snabbt återuppta sin mjölkproduktion.

Såsom utskottet framhållit kan kostnaderna för detta pristillägg tagas från de besparingar, som under innevarande regleringsår — på grund av minskad mjölkinvägning — kommer att uppstå på den del av prisregleringsanslaget som avsatts för mjölkpristillägg. I fråga om beloppets storlek har utskottets majoritet såväl som en del reservanter ansett, att den borde begränsas till 2,5 miljoner kronor. Enligt de beräkningar som gjorts av jordbrukets organisationer liksom av en del myndigheter torde detta belopp icke vara tillräckligt. Jag vill erinra om att det finns pengar att kunna öka detta anslag ytterligare något. Herr Larsson i Hedenäset påpekade att man i denna reservation icke angivit något belopp. Det har man där inte velat göra, medan man däremot i reservationen nr 5 begränsat summan till 2,5 miljoner. Vi har nämligen ansett att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att efter förhandlingar med jordbrukets organisationer besluta om en något högre kompensation.

Jag anser därför i likhet med reservanterna herrar Hæggbloom och Eskilsson att riksdagen icke bör begränsa anslagsbeloppet till någon viss summa, utan att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att inom den beviljade anslagsramen och efter förhandlingar med jordbrukets organisationer vidta de åtgärder som kan visa sig påkallade. Jag kommer därför fram till att bästa lösningen är att riksdagen beslutar i enlighet med den reservation, som av herrar Eskilsson och Hæggbloom fogats till utskottets utlåtande och till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall. Skulle denna reservation komma att utslås — vilket är troligt, då första kammaren redan har beslutat i enlighet med reservatio-

nen nr 5 — kommer jag att rösta för sistnämnda reservation.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Östlund sade några ord till mig, men såvitt jag kunde fatta var det inte något svar på den fråga jag ställde. Jag nödgas därför erinra om den. Herr Östlund talade ju för en höjning av mjölkpriset, men i den reservation han i första hand tillstyrkte avvisas den tanken.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Jag skall endast beröra en fråga i det komplex som föreligger, nämligen margarinpriset.

När vi i förhandlingsdelegationen diskuterat dessa problem, har vi utgått från att relationerna mellan priserna på smör och margarin skulle bli oförändrade. Denna mening har också biträtts av konsumenternas representanter i jordbruksnämnden, och jag tror nog vi kan erkänna, att herrar Bonow och Meidner så mycket sysslat med dessa frågor, att de kan anses vara synnerligen väl hemmastadda både med de problem, som hör samman med jordbrukspolitikerna, och med konsumenternas intressen i allmänhet.

Denna fråga är kanske allvarligare än vad vi är böjda för att tro, ty utvecklingen på området står ju inte stilla utan går ganska hastigt framåt. När jag för fem år sedan här i riksdagen deltog i en debatt, som rörde frågan huruvida man skulle vidtaga åtgärder från riksdagens sida med innebörden, att de större jordbruken skulle komma att minska sin mjölkproduktion, så hävdade jag, att man just i Mälardalen, där vi har de stora konsumtionsorterna, hade en sådan fördelning av jorden på de olika brukarna, som gjorde att man

Jordbruksregleringen

med stor sannolikhet kunde gå över till kreaturslösa jordbruk och ställa de stora konsumtionsorterna inför en bristsituation när det gällde landets viktigaste livsmedel, nämligen mjölken.

Hur har då utvecklingen gått? Utan att riksdagen vid det tillfället vidtog några åtgärder har vi fått en minskning av mjölmängden i ifrågavarande område på 20 å 25 procent under dessa fem år, och konsumenternas representanter går i dag med på att konsumtionsmjölkpriset höjs med 8 öre samt uttalar, inte som ett krav men som en bestämd önskan, att så mycket som möjligt av dessa pengar skall få behållas av jordbrukarna kring dessa stora konsumtionsorter, just för att konsumenterna inte skall bli ställda inför det läget, att det uppstår brist på mjölk.

Detta visar, att vi ju i dag kan diskutera hur mycket vi vill, huruvida vi har en överskottssituation eller en underskottssituation. Det är ändå på det sättet, att man kan inte räkna med hur stor procent av den totala mjölmängden i landet som går till konsumtion, utan man måste göra klart för sig, att vi under vintermånaderna, när den producerade mjölmängden per dag är endast hälften mot under sommarmånaderna, har en konsumtion av mjölk, som är t. o. m. något större än om sommarna, när barnen inte går i skolan. Vi måste alltså ha en produktion i landet av mjölk, som även när den är lägst kan täcka behovet, och detta gör att siffrorna blir missvisande, om man endast ser dem totalt och utan att beakta de angivna förhållandena.

Jag har talat om det område i landet, där man har det högsta mjölkpriset, om vi bortser från norrlandslänen, som av andra orsaker har ett särskilt tillägg på mjölken. Men om en ung lantbrukare i dag inom de områden av vårt land, där man inte har förmånen av att kunna sälja stora mängder konsumtionsmjölk utan har ingen eller mycket litet konsumtionsmjölk, sätter

sig ned och gör ett överslag över vad han har att räkna med för ekonomiska faktorer för en lönande mjölkproduktion, så skall han finna följande:

För det första har man sagt, att konsumtionsmjölkpriset i så stor utsträckning som möjligt skall bibehållas på platser omkring konsumtionsorterna. För det andra har man sagt, att smörpriset inte får bli högre, för det tredje att margarinpriset skall sänkas, för det fjärde att subventionerna skall tas bort och för det femte att man har att räkna med ytterligare höjda arbetslöner. I den situationen skall en ung lantbrukare besluta sig för att göra stora investeringar i en kreatursbesättning och ekonomibyggnader för att producera mjölk. Tror någon verkligen att det finns en bonde, som är så oförståndig att han handlar på det sättet?

Ser vi på relationerna i dag i prishänseende mellan den treprocentiga konsumtionsmjölken och vad man kan utvinna av den treprocentiga mjölken i smörvärde skall vi finna, att vi för konsumtionsmjölken i medeltal i landet får ett pris på 45,8 öre. Ifrån detta går 6 öre i handelsmarginal och 1,5 öre till prisutjämning för mjölken i allmänhet. Då har vi kvar 38,3 öre. Räknar vi om den treprocentiga mjölken i smörvärde får vi 22 öre per liter, och därtill kommer ett skummjölksvärde av 6 öre, således tillsammans 28 öre. Här råder en prisspanning mellan smörvärdet i mjölken och konsumtionsmjölkens värde på 10 öre, vad det gäller landet i allmänhet, och 15 öre, vad det gäller Stockholm. Därav måste man väl förstå, att jordbruken i de delar av landet, där man måste lita till smörvärdet, ser med oro på att man går in för att behålla det överpris på konsumtionsmjölk, som för dagen förekommer. Kräver man emellertid en utjämning på detta område, betyder det helt enkelt, att man ställer storstäderna i en situation med brist på mjölk. Den saken är klar.

På detta sätt kan man resonera från

Jordbruksregleringen

och till om det är en överskottssituation eller en underskottssituation, som vi befinner oss i. Jag tycker nog, att vi kan vara överens om att vi befinner oss i ett nytt läge, då det gäller att välja hur vi skall handla för framtiden. Frågan blir ändå om vi skall välja att i vårt land med det klimat och de allmänna försörjningssynpunkter, som vi har, ha ett mycket högt konsumtionsmjölkpris som med nuvarande smörpris skall finansiera produktionskostnaden. Jag är inte beredd — inte minst med tanke på de barnrika familjerna — att acceptera en sådan utgångspunkt för den framtida prissättningen.

Om vi kommer in i ett friare prisförhållande med hänsyn till en ny jordbrukspolitik får vi lov att räkna med att vi kanske får ett lägre smörpris och därmed också ett lägre margarinpris. Följaktligen måste konsumtionsmjölkpriset bli det enda, med vilket vi har möjlighet att finansiera en mjölkproduktion i landet, som kan göra oss självförsörjande. Detta betyder också, att vi har anledning tänka över hur det hela inverkar på vårt beredskapsläge för framtiden. Hur ter sig utvecklingen på detta område, kan den leda till överproduktion?

Låt mig göra några reflexioner angående småbruket i skogsbygderna. Vi har 75 procent av våra småbruk förlagda till dessa. Det är fullt förstäligt, om dessa småbrukare har varit försiktiga i sin bedömning av möjligheterna att få ökade inkomster från skogen, detta med tanke på skogsbrukets dåliga lönsamhet tidigare och den dåliga ersättning som utgått för arbetet i skogarna. Men jag skulle tro, att man i dag är på det klara med att det förbättrade prisläget på våra skogsprodukter kommer i stort sett att bestå.

Det har redan med all tydlighet visat sig att arbetskraften i skogarna är för liten. Den som hörde landshövding Lindbergs anförande under lantbruksveckan fick en stark känsla av hur oer-

hört allvarligt läget är i detta avseende, och likadant är det när man talar med andra som på ett ansvarsfullt sätt bedömer dessa förhållanden; de ger klart uttryck för den uppfattningen, att frågan om arbetskraften i skogarna är ett av vårt lands största problem för närvarande. Folk söker sig bort från arbetet i skogarna, och detta gör att vi inte kan på ett riktigt sätt ta till vara vårt lands största nationaltillgång. Det vore allt skäl i världen att man från riksdagens sida vidtog åtgärder för att söka stoppa denna folkvandring från skogarna, innan det är för sent. Har människorna en gång lämnat det hårda arbetet i skogarna, vänder de inte gärna tillbaka dit.

Det har också visat sig att skogsbolagen alltmer återgår till hästtransporter i skogarna, eftersom traktorerna förstör för mycket skog. Inom jordbruksutskottet har vi haft den saken uppe, inte minst i samband med frågan om Strömsholm.

Det kommer sålunda att bli ändrade ekonomiska förutsättningar mot tidigare för småbruket i skogsbygderna. Om dessa småbrukare skall kunna genom mjölkproduktion få ut lika stor dagsinkomst som genom arbete i skogarna, räcker det nog inte med ett mjölkpris som är dubbelt så högt som det nuvarande. Detta gör att man inte kan räkna med att utvecklingen kommer att gå i den riktning som den hittills gjort. Dessa jordbrukare måste helt enkelt välja mellan att ta skogsarbete eller att hålla på med en mjölkproduktion som inte lönar sig för dem.

Och vad slättbygderna beträffar håller vi ju på att rationalisera bort småbruket och att skapa jordbruk av en storleksordning som just lämpar sig för kreaturslös drift.

Det är svårt att avgöra hurudan utvecklingen på mjölkproduktionens område kommer att bli, men sådant som läget nu är har vi all anledning att — utan att anlägga några politiska aspek-

Jordbruksregleringen

ter — ta upp denna allvarliga fråga till övervägande här i riksdagen och göra klart för oss, om vi skall låta utvecklingen löpa, vart den nu bär hän, eller om vi skall hjälpas åt att åstadkomma den avvägning av priserna mellan konsumtionsmjölk, smör och margarin, som efter vad jag förstär måste ske, om det inte skall uppstå obotliga skador. Det finns fortfarande möjlighet att göra en sådan avvägning, men det tjänar ingenting till att göra den, sedan det redan blivit för sent.

Jag tror därför att vi med allvar och eftertanke bör diskutera problemet om smörpris och margarinaccis och över huvud taget bedöma dessa frågor på ett sätt som främjar en utveckling till gagn för både konsumenterna och det svenska jordbruket.

Häruti instämde herr *Vigelsbo* (bf).

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Det är framför allt i två punkter vår motion i denna fråga på ett avgörande sätt skiljer sig från den uppfattning, som hävdas av regeringen och utskottet. För det första vill vi, att de prisreglerande åtgärderna skall utformas så, att de bättre än hittills blir ett stöd åt småbönderna. Detta anser vi, att man delvis — till ett belopp av cirka 20 miljoner kronor — kan finansiera genom att pruta ned de frikostiga anslagen till spannmålsodlarna, alltså i huvudsak till storjordbrukare, som har det bäst ställt.

För det andra önskar vi, att det stöd, som i övrigt skall ges åt jordbruket, icke skall få drabba konsumenterna på det sätt regeringen förutsätter, alltså genom höjda livsmedelspriser, utan motvägas genom subventioner. Det sistnämnda är enligt vår uppfattning särskilt berättigat med hänsyn till de löften som faktiskt har givits vid den senaste avtalsrörelsen, när löntagarna förespeglades att det inte skulle bli några prishöjningar, om de höll sig till den

ram för lönesättningen, som angivits av regeringen.

Nu har jordbruksministern i ett anförande i dessa frågor sagt, att vi i den kommunistiska motionen gör förslag utan hänsyn till var man skall ta pengarna. Det är inte riktigt. Om jordbruksministern har intresse för fakta i denna sak, måste han väl i alla fall medge, att vårt förslag bland annat innebär en sådan anordning, att det skulle ske en överflyttning av cirka 20 miljoner kronor från storjordbruket till de små jordbrukarna.

Sedan har bland andra herr Hægglom påvisat, att i det s. k. inbesparade mjölkpristillägget finns många miljoner, som man också skulle kunna använda till stöd åt småbrukarna. Vi trodde för övrigt, att vi befann oss i gott sällskap även ur bondeförbundssynpunkt. Faktum är nämligen, att väsentliga delar av vår motion stämmer exakt överens med den uppfattning, som statsrådet Norups partivänner i Norrland — kanske företrädesvis i Norrbotten — allmänt har givit till känna och som också kommit till uttryck vid uppvaktningar inför regeringen.

Herr Norup vill väl inte påstå att alla dessa är ute som valmakare, när de riktar så hård kritik mot herr Norups politik? Det skulle vara intressant att veta, vilket resultat som man enligt herr Norups mening skulle åstadkomma genom detta.

I fråga om stödet åt jordbruket vill jordbruksutskottet nu animera riksdagen att göra ett uttalande om att jordbrukspolitiken skall gå ut på att åstadkomma »minsta möjliga inkomstförskjutning mellan olika grupper av jordbrukare». Detta är ju ett klart och cyniskt uttryck för den storbondepolitik som präglar såväl regeringsförslaget som utskottets utlåtande. Vi anser tvärtom att det finns mycket starka skäl för att söka åstadkomma en betydande inkomstförskjutning mellan olika grupper

Jordbruksregleringen

inom jordbruket till förmån för småjordbrukarna.

På ett alldeles särskilt sätt har dessa olika meningar i jordbrukspolitiken kommit till uttryck i diskussionerna om ersättning för skördeeskador åt småjordbrukarna i Norrland. Det var redan under sensommaren 1954 tydligt att jordbruket i Norrland hade drabbats av en katastrof — jordbruksminister Norup använde själv det uttrycket efter en inspektion på ort och ställe. Från tre av partierna i riksdagen framfördes också under höstriktsdagen motioner om en väsentligt bättre provisorisk hjälp åt dessa jordbrukare än den som regeringen föreslagit. De stödlån, som regeringen kom med, var nämligen för det första alldeles otillräckliga, och för det andra är ju inte lån hjälp i egentlig mening. Stödlån är inte bättre hjälp än banklån — staten tar ju också dryg ränta. Men det blev inte vid detta tillfälle någonting av med en sådan hjälp som motionärerna föreslagit. Motiveringen för den enligt min mening häpnadsväckande nonchalans, som man sålunda visade, var att vi i början av innevarande år skulle få ta ställning till ett regeringsförslag om definitiv hjälp åt dessa småjordbrukare som hade drabbats av skördeeskador.

Det visade sig emellertid, att även detta förslag i allt väsentligt var av samma innebörd som provisoriet. Anslaget till kontanta bidrag var så lågt, att det på sin höjd blev drygt en hundralapp genomsnittligt åt jordbrukare som var och en förlorat tusentals kronor. Redan då hade nedslaktningen och minskningen av mjölkinvägningen ytterligare bestyrkt, att det verkligen handlade om en katastrof för dessa småbönder.

Jag framhöll därför under remissdebatten i år, att det inte kunde finnas mer än en förklaring till denna cyniska politik, den nämligen att regeringen och jordbruksutskottet nu var ute för att avsiktligt utrota en betydande del

av småjordbruket i Norrland. Sådana avsikter antyddes som bekant redan i samband med 1947 års beslut om jordbrukspolitiken och har sedan framhävts ytterligare vid flera tillfällen men framför allt av jordbruksprisutredningen.

Vid behandlingen vid årets början av frågan om ersättning för skördeeskadorna hade också den förändringen inträtt, att det i år bara fanns kommunistiska motioner. Bondeförbundets och folkpartiets motionärer hade krupit till korset och var nu av samma mening som utskottet.

Sådant är läget i huvudsak även nu. Det finns visserligen en bondeförbundsmotion med förslag om en höjning av det särskilda mjölkpristillägget med en mindre summa, men inte ens denna lilla gest vill utskottet vara med på. Såväl utskottet som reservanterna föreslår i stället, att man skall bevilja regeringen fullmakt att senare pröva denna sak. I övrigt skall Norrlands bönder vänta till nästa år på att ett eventuellt förslag i denna fråga skall komma, så att vi äntligen, två år efter det att skadorna inträffat, kan ta ställning till deras framställningar om ersättning. På fyra år har jordbrukarna i Norrland haft tre missväxtår, varav ett med fullständigt katastrofala följder. De har som enda hjälp — om jag undantar de löjligt små belopp som en del jordbrukare fått eller skall få i kontanta bidrag — fått lån som nu ytterligare betungar dem och gör deras arbete ännu mindre lönande. Nedslaktningen fortsätter stadigt och därmed också inkomstminskningen.

Nu drar det dessutom ihop till nya svårigheter av det slag herr Larsson i Hedenäset talade om. Ännu i senare hälften av maj är sjöarna tillfrusna och snön ligger kvar i skogarna, så att vissa skogsbolag har inställt drivningar under motivering, att de inte vill betala snötillägg för sommarhuggning.

Men i denna situation kommer rege-

Jordbruksregleringen

ringen och utskottet nu med ett nytt dråpslag — jag kan inte kalla det annat — mot småbönderna. De skall inte heller i samband med prisregleringen få nämnvärd ersättning för skördeskadorna utan avspisas med att denna sak eventuellt skall behandlas av nästa års riksdag. Gentemot detta står vårt förslag, att det särskilda mjölkpristillägget skall höjas från beräknade 31 miljoner till 62 miljoner kronor. Detta skulle innebära, att en jordbrukare med 10 000 liters mjölkinvägning skulle få en inkomstökning på 900 kronor per år. Det borde få betraktas såsom minimum av statliga åtgärder med hänsyn till de svåra prövningar som Norrlands jordbrukare blivit utsatta för.

Jag vill med hänvisning till detta be att få yrka bifall till motion nr 648 i denna kammare.

Herr BÖRJESSON (bf):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av motionen i denna kammare nr 642 som berör de nya förhållandena för jordbruket som uppkommit genom räntehöjningen. Det kan ju sägas att denna fråga faller utanför diskussionen om jordbrukets prisfrågor, som behandlas i den förelagda propositionen, men den har den största betydelse för jordbrukets lönsamhet.

Man bör komma ihåg hur svårt det kan bli genom räntehöjning för skuldsatta jordbrukare och småföretagare. Var och en bör kunna tänka sig, att när en omkostnadshöjning kommer, som man inte har kalkylerat med tidigare, blir det bekymmersamt, i synnerhet för ett mindre företag.

Det har tidigare här understrukits, att årets prisuppgörelse icke har blivit balanserad i kalkylen. När det gäller jordbrukets arbetsvolym och andra faktorer kan det naturligtvis vara svårt att beräkna de exakta siffrorna, men när det gäller räntehöjningens inverkan har man en fast norm att gå efter.

Räntehöjningen har ju kommit till som ett led i den ekonomiska politiken för att stärka landets ekonomiska läge. Men man får inte förglömma att räntehöjningen har en mycket mörk baksida. De skuldsatta får ju bära de tyngsta bördorna i detta fall. Kanske just de grupper som minst har medverkat till inflationsriskerna blir mest lidande. Jordbrukarna måste ju investera eget eller lånat kapital för att få ut lönen för sitt arbete. Jordbrukargruppen är också ofta den som har svårast att få ut sin del av den gemensamma kakan.

När det gäller förhandlingar har denna grupp inte heller de praktiska möjligheterna att genom strejkhot eller på annat sätt understryka berättigade krav. Utskottet har framhållit, att ett särskilt medgivande för jordbrukets förhandlingsdelegation att hos jordbruksnämnden påkalla förhandlingar om spörsmål av olika slag inte är erforderligt. Man säger också, att prisöverenskommelsen inte bör utgöra hinder för jordbruksnämnden att vidta sådana justeringar av priserna, som är påkallade av försörjningsläget eller marknadsförhållandena. Man får väl hoppas att detta uttalande innebär att det finns möjligheter att genom ytterligare justeringar ge jordbruket vad det kan behöva.

Under onsdagens debatt underströks det hur viktigt det var att bolagen och företagen var konsoliderade. Man underströk också att företagens sparande har ett stort värde för samhället och löntagarna. Må man då bedöma jordbruket efter samma grunder. Jordbruket är ju fortfarande landets största företag. Det är förenat genom ekonomiska organisationer, men det är i huvudsak fördelat på små företagarenheter. Det övriga näringslivet kommer troligen att nästan omedelbart genom glidande priser på varor och tjänster få ut kompensation för de ökade omkostnader som räntehöjningen medför, varför jordbrukets trångmål på detta område också så snart som möjligt bör beaktas.

Jordbruksregleringen

Senast i går signalerades det i tidningspressen, att en prishöjning på 10 à 30 procent på bilservicen skulle vara förestående. Man får väl också räkna med att denna riksdag troligen kommer att besluta om en kompensation av räntehöjningens inverkan på bostadsmarknaden. Man befarar då att jordbruket blir den grupp, som sist kommer att kompenseras.

Det är ingenting ovanligt att ett familj jordbruk i dessa dagar har en skuldsättning på cirka 100 000 kronor. Då jordbrukets investeringskapital är mycket stort i förhållande till omsättningen om man gör jämförelser med andra näringar, så måste man betänka vad räntekostnaderna betyder för jordbruket.

Jag skall inte ställa något yrkande med anledning av motionen nr 642, men jag hoppas att de synpunkter som där är framförda kommer att beaktas av statens jordbruksnämnd.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall tillåta mig att säga några ord i en fråga som visserligen bara är en liten del av dagens överläggningssämne, men som jag tror kan intressera stora grupper av Sveriges folk — kanske mer än den tycks intressera regeringens ledamöter. Jag tänker på den av herr Svensson i Ljungskile och flera följande talare berörda fettvaruregleringen. Det är endast några synpunkter jag här vill stryka under.

Vi har fått en hög margarinbeskattning — man kan säga unik bland de länder vi brukar jämföra oss med — därför att man har sagt, att det är ett överskott på mjölk och smör. Nu har vi fått höra att det i dag inte finns något överskott på mjölk och smör. Man har tvärtom måst vidtaga åtgärder för att minska ostproduktionen för att vi inte skall få direkt brist på smör. Vi har fått höra av en så kunnig man som herr Ahlsten, att långtidstendensen är

risk för brist på mjölk och smör. Man skulle då ha väntat att slutsatsen blivit, att den margarinfördyring som motiverats med ett överskottsproblem åtminstone i någon mån borde ändras när vi inte längre har ett överskottsproblem. Detta har emellertid talarna från övriga partier här inte velat acceptera.

Herr Hæggbloom var inne på saken och sade, att man inte kan vara säker på hur det kommer att bli med smör- och mjölk tillgången i framtiden. Detta är naturligtvis riktigt. Framtiden är alltid oviss, och jag skall inte spå någonting om den. Jag bara citerar experter. Men om framtiden är oviss så blir väl slutsatsen den, att man får lov att anpassa den ekonomiska politiken — och även jordbrukspolitiken — efter de eventuella ändringar som läget kan komma att undergå. Slutsatsen kan inte bli att en politik, som motiverats med ett överskott, även skall föras i en situation där vi snarare har underskott.

Jag vet att det finns de som på detta svarar, att det kanske är svårt att, folkpsykologiskt sett, anpassa politiken efter lägets förändringar. Skulle herr Hæggbloom och andra verkligen svara så, konstaterar jag, att kravet på en oförändrad margarinfördyring är motiverat på det sättet, att man inte tror att man kan få Sveriges folk med på en förändring av jordbrukspolitiken efter lägets förändringar. Då är det inte motiverat med hänsyn till jordbruket utan av folkpsykologiska faktorer av detta egendomliga slag.

Herr talman! Vi har väl ändå anledning att i detta ändrade läge i någon mån ta upp denna fråga till allvarligt beaktande, såsom herr Svensson i Ljungskile gjorde, men litet mer djupgående än några av de följande talarna. Vad kostar denna politik det svenska folkhushållet och vad ger den folkhushållet och den jordbrukande befolkningen? Om vi tack vare en hög margarinbeskattning i stället för en mera måttlig sådan skulle här i landet kon-

Jordbruksregleringen

konsumera — jag tar ett exempel för kalkylens skull — 8 miljoner kilo smör mer än eljest, d. v. s. konsumera 8 miljoner kilo smör i stället för att exportera det, vilka samhällsekonomiska verkningar skulle det ha? Vi avstår från en exportinkomst, som för närvarande uppgår till 5: 50—6: 00 kronor per kilo, och vi sparar import av margarinråvaror för högt räknat 1: 50 per kilo. Prisskillnaden är alltså 4 kronor per kilo. Det svenska folkhushållet gör en förlust av storleksordningen 30—35 miljoner kronor, och den svenska betalningsbalansen försvagas med ungefär samma summa.

Vi har för närvarande en svag betalningsbalans och talar om att med exportfrämjande åtgärder på olika sätt stimulera vår export, men jag ber kammarens ledamöter observera att vi här vidtar särskilda åtgärder för att försvaga den svenska betalningsbalansen med 30—35 miljoner. Detta är inte syftet, men det är vad man uppnår med denna politik. Kan det verkligen vara tillräckligt motiverat att förfara på detta sätt när vi har bekymmer för vår betalningsbalans? Nu kan det invändas, att ingen vet hurudant läget är om ett par år, men låt oss dra några slutsatser av läget i dag. På vårt håll är man ju så oerhört blygsam när det gäller omfattningen av de slutsatser som ifrågasätts.

Detta gällde folkhushållet, men hur går det med den svenska jordbruksbefolkningen? Jordbruksbefolkningen, om vi betraktar den som en helhet, förlorar den väsentliga belopp därest vi exporterar litet mer smör och konsumerar litet mindre i Sverige genom att prisrelationen mellan smör och margarin blir en annan om margarinaccisen sänks? På vissa exportmarknader får man ut ungefär samma pris som i Sverige, och i den mån det går att sälja dit förlorar man ingenting. Men låt oss ändå räkna med ett genomsnittligt exportpris som ligger ungefär 50 öre lägre

än hemmamarknadspriset. Om man exporterar 8 miljoner kilo i stället för att konsumera det hemma, kostar det jordbruket 4 miljoner kronor i lägre inkomst. Som jag strax skall visa går det att ersätta jordbruket för denna förlust, så att det svenska jordbruket icke förlorar en enda krona men folkhushållet ändå gör en betydande vinst.

Låt oss inte förbise att det måste vara en fördel för det svenska jordbruket att dess exportmarknad för smör bevaras. Om man uppger en del av dess exportmarknad för ett eller två år, är det inte säkert att det går att få den tillbaka. Det verkar som om man skulle bekymra sig om full stabilitet i avsättningen till de svenska konsumenterna men som om man alltid räknade med självklar trygghet att alltid kunna sälja på utlandsmarknaden. Ånej, om vi inte genom handelspolitiskt arbete vid avtalsuppgörelser och genom att också leverera smör till utlandet ser till att skydda dessa marknader för smör, löper vi risk att de går förlorade, och då har det svenska jordbruket lidit en ganska allvarlig skada.

Herr talman! Jag sade att det finns möjlighet att kompensera jordbruket för den begränsade inkomstminskning som här eljest skulle inträda, och jag kommer då till problemets andra sida, om inblandningstvänet för rapsolja. I den reservation som har avgivits från vårt håll betonas, att om man här tillåter den frihet i fråga om användning av rapsolja och importerad valolja, som är förenlig med att staten fullgör sina åtaganden mot rapsodlarna, så att dessa icke lider någon som helst förlust, kan folkhushållet tjäna ett betydande belopp. Valoljan brukar nämligen vara billigare än rapsoljan, och vi kan då exportera rapsolja och få ut mer än det kostar att importera valolja. För närvarande är prisskillnaden ungefär 30 öre per kilo, och den har förut varit större. Om jag skall ange storleksordningen av den besparing vi kan göra

Jordbruksregleringen

genom att exportera en del rapsolja och importera valolja, kan jag säga att man kan göra en besparing av tre—fyra miljoner kronor utan att rapsodlarna förlorar en enda krona. Dessa pengar kan användas exempelvis till förbilligande av fodermedel eller på annat sätt, eventuellt som bidrag till äggexporten, så att det svenska jordbruket får full kompensation för den inkomstminskning som eljest inträder när man exporterar en del smör i stället för att sälja det hemma.

Ur handelspolitisk synvinkel har man när det gäller den famösa importen av margarin från Norge framhållit att denna fråga har intresse så till vida att vi måste tänka på det nordiska varuutbytet, och det tror jag är riktigt. Även där finns väl folkpsykologiska faktorer att beakta.

Näväl, om vi tillåter en fri import av valolja kommer Norges export till Sverige att därigenom växa med betydligt större belopp än den norska margarinexporten motsvarar. Kanske erbjuder det sig då möjligheter till lösning av både det ena och det andra problemet.

Herr talman! I ett läge där situationen förändrats så att man i stället för överskottsrisker talar om underskottsrisker är det — jag upprepar det — väl inte onaturligt om man kräver någon anpassning av jordbrukspolitiken. I ett läge där jordbruket riskerar att dess exportmarknader kan komma att intas av andra länder är det väl inte omotiverat om man vill slå vakt om jordbrukets utländska smörmarknader. Det är väl i ett läge, där vi har en svag betalningsbalans, inte orimligt att tänka på att en export för ett trettiotal miljoner kronor inte är att förakta. Om man kan få en nationalekonomisk vinst för det svenska folkhushållet på ett trettiotal miljoner kronor utan att jordbrukarna förlorar en krona, är det väl inte orimligt att kräva beaktande av detta spörsmål. Och om det skulle sägas att detta gagnar de svenska förbrukarna med

några tiotal miljoner kronor kan väl detta inte i och för sig vara ett skäl emot, ty vi har väl inte kommit därhän, varken inom jordbrukspolitiken eller inom någon annan politik, att det skulle vara ett fel att gagna de många svenska hushållen, för vilka kostnaderna för matfett dock är en inte ringa post, om det kan ske på ett sätt som inte medför någon skada eller förlust eller belastning på den svenska jordbruksnäringsen. Det är därför, herr talman, som jag tillåter mig att yrka bifall till den vid utlåtandet på denna punkt fogade reservationen.

Herr PETERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Herr Ohlin säger att det inte är för mycket begärt att jordbruket något anpassas efter det uppkomna läget. Ja, herr Ohlin, för litet mer än ett år sedan stod herr Ohlin i denna talarstol och talade om ett annat läge. Vid det tillfället hade vi för mycket att sälja, och herr Ohlin pläderade för att landet och jordbruket på denna export förlorade flera tiotal miljoner kronor per år. Nu har herr Ohlin lagt om alldeles. Nu skall vi exportera. Herr Ohlin anser det vara mycket förmånligt att vi åter margarin och exporterar smör. Skall vi efterapa det danska systemet? Jag har en gång varit med om att propagera för att vi skulle äta mindre margarin och mera smör i syfte att skapa möjligheter att på hemmamarknaden använda vår mjölkproduktion och det smör vi producerade. Nu tycks läget enligt herr Ohlins uppfattning vara helt omvänt. Menar herr Ohlin att jordbruket på detta sätt skall svänga om så att vi det ena året skall följa herr Ohlin och försöka anpassa produktionen så att vi inte förlorar på exportmarknaden, men ett annat år skall vi alldeles svänga om igen och exportera smör och kanske förlora de pengar man eljest hade haft möjlighet att få?

Herr Ohlin gjorde också här det in-

Jordbruksregleringen

passet att om vi hade friare handel med Norge exempelvis i fråga om margarin, så skulle Sverige kanske därigenom kunna exportera dit, och normmännen skulle kunna sälja till Sverige. Vill herr Ohlin här plädera för vad som i går stod omtalat i Expressen? Det hade anordnats en stor resa, där 700 ungdomar från Lidköping for till Oslo och köpte 2,5 ton margarin och därigenom finansierade sin resa. Är det denna sorts import herr Ohlin vill plädera för?

Herr Ohlin säger att framtiden är oviss och att man inte vet vad den bär i sitt sköte, och det kan jag gärna understryka. Särskilt när herr Ohlin gör dessa svängar från det ena året till det andra tror jag att vi jordbrukare inte har möjlighet att följa herr Ohlin i svängarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag avstår från att polemisera mot herr Pettersson i Dahl och hänvisar till mitt föregående uttalande. Jag begärde ordet endast för att ändra ett klart missförstånd. Vad jag sade om handeln mellan Sverige och Norge var, att om man här skapade större frihet att exportera rapsolja och importera valolja skulle Norge få möjlighet att till Sverige exportera valolja för vida större belopp än den norska margarinexporten uppgår till, och att detta kanske skulle möjliggöra en lösning av både det ena och det andra problemet.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset begärde av herr Östlund en förklaring av vad som stod i vår reservation. Eftersom jag är ansvarig för denna reservation skall jag be att få svara.

Om herr Larsson i Hedenäset läser reservationen precis efter ordalydelsen, blir det inte några svårigheter att tolka innehållet. Vi har vänt oss emot motionärernas förslag om att priserna skall

höjas för nästa regleringsår som en hjälp åt de bönder i Norrbotten som fick dålig skörd i fjol och som har måst slakta ut sina djur. Vi har sagt att en sådan höjning i fortsättningen inte ger hjälp åt de verkligt drabbade, och det var det som väl gjorde att utskottet i sin helhet inte kunde acceptera motionärernas förslag, utan i stället ville ställa pengar till förfogande redan under innevarande regleringsår, som ju snart är slut och under vilket man måste reglera med hänsyn till den mjölkproduktion som råder efter den inträdda minskningen.

Vad herr Ohlins anförande beträffar antar jag att det framför allt var avsett för jordbruksministern, och jag tror nog att vi från riksdagens sida kan ha anledning att beklaga att inte jordbruksministerns tid räcker till för att han skall kunna vara närvarande och gå i svaromål, när vi en enda gång om året diskuterar prisfrågorna.

Jag har nu, herr Ohlin, inte uppfattat beslutet, att Kungl. Maj:t skall ha rätt att föreskriva viss minimiinblandning av inhemsk olja i margarinet, på det sättet att denna rätt skall utnyttjas, hur tokigt det än är, utan förefintligheten av en sådan möjlighet omöjliggör ju inte att man använder den på ett klokt sätt. När så är ekonomiskt lämpligt blandar man inte in så mycket eller blandar man över huvud taget inte in någonting alls, men man har möjlighet att göra erforderlig inblandning om andra situationer inträder, och det är det som har gjort att jag har velat ge Kungl. Maj:t denna fullmakt. Så har jag fattat den. Det står inte alls föreskrivet att inblandning skall ske med någon bestämd procentsats.

Det har varit intressant att lyssna till herr Ohlins ekonomiska funderingar. Jag skall bara be att få lägga fram min ekonomiska syn på denna fråga om margarinet och mjölken. Vad vi måste sträva efter i den situation som föreligger och med det löfte som vi år 1947

Jordbruksregleringen

gav åt det svenska jordbruket, måste vara att jordbrukets huvudnäring, nötboskapsskötseln, skall vara något så när ekonomiskt bärig. Om herr Ohlin hade lyssnat till vad partivännen herr Ahlsten sade från denna plats bara för en liten stund sedan, hade han fått klart för sig vad vi har för alternativ att välja emellan, om vi skall få mjölkproduktionen bärig. Det ena alternativet är ett mycket högt konsumtionsmjölkpris i kombination med ett smörpris som ungefär svarar mot världsmarknadspriset. Därvid kan vi få en jämvikt, men då skulle det betyda ett så högt konsumtionsmjölkpris, att det mycket starkt skulle påverka de svenska kostvanorna och skulle vara till mycket stor olägenhet för de svenska barnrika familjerna. Därför ville herr Ahlsten för sin del inte rekommendera en sådan sak. Han ville i stället rekommendera det andra alternativet, ett smörpris som här i landet ligger ett visst stycke över världsmarknadspriset. För att stödja detta pris får vi lov att hålla margarinet i ett sådant prisläge, att det inte helt konkurrerar ut smörkonsumtionen.

Det är dessa synpunkter som gör att jag för min del finner, att den enda möjligheten vi har att skapa ekonomisk bärighet åt mjölkproduktionen är att fortsätta på den väg som vi har beträtt. Jag fick en liten admonition för att jag hade sagt att framtiden är oviss. Det måste den vara, men å andra sidan kan jag för min del inte ta på mig att bedöma denna fråga beträffande nästa års prisreglering från utgångspunkten av det som nu gäller, nämligen att vi hade ett dåligt skördeår förra året och att vi har haft en mycket lång vinter och en sen betessläppning. När jordbruksalkylen görs upp räknar vi med normala förhållanden, och om sådana förhållanden kommer att råda, kan det mycket väl bli ett exportöverskott av sådan storlek, att vi är kloka om vi vidmakthåller de beprövade åtgärder till mjölkproduktionens stöd som vi nu har.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Låt mig först repetera händelseförloppet. Jag ställde en fråga till herr Östlund, och herr Östlund resonerade om något annat. Jag konstaterade detta plus att hans argumentering i övrigt var direkt i strid med uttalandena i den reservation som har avgivits av herrar Eskilsson och Hæggbloom. Sedan kom en annan talare och försökte rätta till det, och herr Hæggbloom kom med en argumentering för sitt ställningstagande. Detta har jag ju redan berört i mitt tidigare anförande, och jag har ingen anledning att upprepa det. Men jag konstaterar att det fortfarande icke råder överensstämmelse mellan herr Östlunds argumentering och vad som här sägs i reservationen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Hæggbloom säger, att därför att man ger Kungl. Maj:t fullmakt för användning av rapsolja i stället för valolja behöver inte Kungl. Maj:t utnyttja den fullmakten på sådant sätt, att det blir nationalekonomisk förlust. Det är alldeles riktigt. Det är bara det, att Kungl. Maj:t på senare år har utnyttjat fullmakten så att det blivit förlust. Om jag nu får förstå herr Hæggbloom så, att han inte önskar att detta skall ske, så har ju herr Hæggbloom en möjlighet att markera detta redan i dag genom att sluta upp bakom reservationen på denna punkt. Skulle herr Hæggbloom nu ha för stora hämningar för att göra detta, finns det möjligheter att se hur Kungl. Maj:t tillämpar fullmakten under detta år, och om Kungl. Maj:t tillämpar fullmakten på samma sätt som förra året, kommer jag att hälsa herr Hæggbloom välkommen i kretsen av dem som opponerar mot politiken på detta område.

När jag inte fått tillfälle att tala till något av de fyra bondeförbundsstatsråden här i dag, trots att det är en fråga som jag trodde hade något intresse för bondeförbundet, så gläder jag

Jordbruksregleringen

mig så mycket mer över detta närmande mellan herr Hæggbloom och mig i denna inte alls oviktiga fråga.

Herr ÖSTLUND (h):

Herr talman! Herr Hæggbloom har ju redan lämnat en förklaring på den fråga som herr Larsson i Hedenäset ställde till mig, men jag vill erinra om att det står här i reservationen nr 6, att det bör bli en underhandlingsfråga mellan jordbrukets organisationer och regeringen på vilket sätt detta bidrag skall utgå. Jag anser för min del att det bör utgå retroaktivt, åtminstone från den 1 september 1954. Det är alldeles riktigt som här sägs, att bidrag i så fall inte kan utgå till dem som redan har slaktat sina djur. Men jag vill erinra om att åtminstone en del av dessa jordbrukare har fått av de medel som utdelas genom lantbruksnämnderna, det s. k. behovsprövade bidraget. Det kan självklart finnas jordbrukare som icke fått av detta bidrag, och det kan vara riktigt att de inte nu kommer att bli delaktiga av de medel som på detta sätt delas ut i form av mjölkpristilllägg.

Jag anser att dessa medel, som vi har velat föreslå, icke borde ha begränsats till 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, utan att man borde ha kunnat öka summan något för att möjliggöra en ytterligare kompensation till jordbrukare som drabbats av skördeskador.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag vill endast säga några korta ord. Herr Östlund försöker här lägga in den tolkningen i reservationen, att när man talar om underhandlingar och förutsätter att sådana skall äga rum, så skulle man då kunna gå med på ett pristilllägg. Ja, det blir inte mera konsekvent därest tvenne uppfattningar kan utläsas ur samma reservation. Jag är frestad att säga: Inga förklaringar, det gör bara saken värre!

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav beträffande *punkten A. 1*) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 648 i förevarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I avseende å *punkten A. 2*) gav herr andre vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den med 1) betecknade reservationen av herr Nord m. fl.; samt 3:o) bifall till motionen II: 648 i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den vid 2) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i *punkten A. 2*) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med nr 1) betecknade reservationen av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 133 ja och 50 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Jordbruksregleringen

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

I fråga om *punkten A. 3)* gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i *punkten A 3)* i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med nr 2) betecknade reservationen av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 140 ja och 45 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna A. 4) och A. 5)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Beträffande *punkten A. 6)* gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna, med 4) betecknade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i *punkten A. 6)* i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade, med nr 4) betecknade reservationen av herr Nord m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 46 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna A. 7)—A. 9)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå gav herr andre vice talmannen propositioner i fråga om *punkten A. 10)*, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Bror Nilsson och Pettersson i Dahl avgivna, med 7) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till motionen II: 648 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I fråga om *punkterna B., C. 1) och C. 2)* gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen nr II: 648 i nu förevarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Jordbruksregleringen

Beträffande *punkten C. 3)* framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna, med 9) betecknade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna D. och E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Beträffande *punkten F.* gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Eskilsson och Hægglom avgivna, med 6) betecknade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Hægglom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten F. i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Eskilsson och Hægglom.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hægglom begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 152 ja och 26 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna G., H. och I.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter framställde herr andre vice talmannen propositioner beträffande motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av motiveringen med den ändring beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter som föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner jordbruksutskottets motivering i förevarande utlåtande, nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt motiveringen med den ändring däri, som beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Jonsson i Strömsund begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 61 ja och 117 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som beträffande handeln med

Lantbruksnämnderna

mjök och mejeriprodukter föreslagits i den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen.

Utskottets anmälan, att utskottet beträffande frågan om reglering av införseln av fettråvaror och fettvaror m. m. komme att senare under riksdagen avgiva utlåtande lades till handlingarna.

§ 11

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman angående det fortsatta riksdagsarbetet får jag, innan jag går vidare på föredragningslistan, meddela följande.

Bordläggningsplena kommer att hållas i morgon lördag klockan 11 samt måndag klockan 16. Från och med tisdagen den 24 maj hålles arbetsplenium så ofta som kräves för att återstående ärenden skall medhinnas före pingsthelgen. Det är icke avsett att kvällsplenium skall hållas onsdagen den 25 maj.

§ 12

Lantbruksnämnderna

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1955/56 till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkterna 6 och 7 (s. 15—28), föreslagit, att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, dels fastställa ändrad avlöningsstat för desamma, dels ock till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader för budget-

året 1955/56 anvisa förslagsanslag av 9 457 100 respektive 2 592 000 kronor.

I samband med dessa anslagspunkter hade jordbruksutskottet behandlat fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionerna I:180 av herr *Svärd* och II:235, likalydande, av fru *Boman m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte dels besluta inskränka lantbruksnämndernas verksamhet och organisation i enlighet med de riktlinjer, som anförts i motionerna, dels under Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader anvisa till 7 957 100 respektive 1 592 000 kronor minskade anslag.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I:180 och II:235,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, som angivits i utlåtandet;

b) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 457 100 kronor;

d) till Lantbruksnämnderna: Omkostnader å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 592 000 kronor;

II. att motionerna I:181 och I:182 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Eskilsson* och *Hæggbloom*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Högertrafikfrågan

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 180 av herr Swärd m. fl. och II: 235 av fru Boman m. fl. har yrkats en nedprutning av avlöningsanslaget till lantbruksnämnderna med 1,5 miljoner kronor och av lantbruksnämndernas omkostnadsanslag med en miljon kronor. Nedprutningarna har huvudsakligen motiverats med att jordbruksrationaliseringslagarna enligt motionärernas mening nu bör upphävas. Yrkanden härom har i annan ordning framförts. Jag får nu, herr talman, yrka bifall till motionen nr 235 i denna kammare.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Herr Frödings yrkande bygger på förutsättningen, att riksdagen vid kommande plenum kommer att avskaffa jordförvärvslagen. Motionen bygger dessutom på en felaktig uppfattning, nämligen att det mesta av reseanslaget för lantbruksnämnderna går till den yttre rationaliseringen. Då jag inte tror att riksdagen kommer att besluta annat än vad tredje lagutskottet föreslagit beträffande jordförvärvslagen, ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 235 av fru *Boman m. fl.*; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fröding begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 235 av fru Boman m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m. såvitt avsåge mark under Gripsholms kungstadugård 1² i Mariefreds stad och Bogesund 1¹ i Stockholms län, m. m.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Lades till handlingarna.

§ 14

Högertrafikfrågan

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående högertrafikfrågan jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 111 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen att dels avgiva yttrande i anledning av ett av föredragande departementschefen framlagt förslag angående högertrafikfrågan,

Högertrafikfrågan

dels uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde till en av departementschefen förordad folkomröstningsnämnd utse en rådgivande parlamentarisk kommitté, dels ock för budgetåret 1955/56 anvisa följande anslag, nämligen dels till Statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning under sjätte huvudtiteln ett anslag av 2 550 000 kronor, dels till Administration av 1955 års folkomröstning under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Björnberg m. fl.* (I: 431) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad m. fl.* (II: 545), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta dels att begränsa anslaget till statlig upplysningsverksamhet till 550 000 kronor, avseende uteslutande utformning, tryckning och distribution av en objektiv broschyr i ämnet, dels att i övrigt beakta vad i motionen anförts.

I en inom första kammaren av herrar *Sigfrid Larsson* och *Franzén* väckt motion (I: 454) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta att till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning under sjätte huvudtiteln i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anslå 550 000 kronor till täckande av kostnaderna för en broschyrs utformning, tryckning och distribution, inklusive kostnaderna för den föreslagna nämnden och rådgivande organet, men avslå Kungl. Maj:ts förslag om understöd av propaganda med ett belopp av två miljoner kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* (I: 469) och den andra in-

om andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 580) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte dels till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 550 000 kronor, innebärande en nedskärning av Kungl. Maj:ts förslag med 2 000 000 kronor, dels i övrigt beakta vad i motionen anförts.

I en inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Stenkyrka och *Johansson* i Mysinge väckt motion (II: 563) hade slutligen hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag under punkterna II och III a) i förevarande proposition med anhållan dels om att riksdagen skulle uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde till folkomröstningsnämnden utse en rådgivande parlamentarisk kommitté, dels om ett anslag för budgetåret 1955/56 under sjätte huvudtiteln å 2 550 000 kronor till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anför;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde åt folkomröstningsnämnden utse en rådgivande parlamentarisk kommitté;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 431 och II: 545, I: 454, I: 469 och II: 580, I: 453 och II: 544 samt II: 563, sistnämnda tre motioner såvitt de avsåge förevarande anslag, till Statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning för budgetåret 1955/56 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 2 550 000 kronor;

Högertrafikfrågan

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 453 och II: 544, såvitt de avsåge förevarande anslag, till Administration av 1955 års folkomröstning för budgetåret 1955/56 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Näsström* och *Hesselbom*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

I. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservationerna anfört;

II. att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att riksdagen måtte uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde åt folkomröstningsnämnden utse en rådgivande parlamentarisk kommitté;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, och med avslag å motionerna I: 431 och II: 545, I: 454, I: 469 och II: 580 samt I: 453 och II: 544, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning;

IV. att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 453 och II: 544, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till administration av 1955 års folkomröstning;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Alfred Nilsson*, *Aastrup*, *Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl*, *Svensson* i Ljungskile samt *Cassel* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under II. och III. bort hemställa

II. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att riksdagen måtte uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde åt folkom-

röstningsnämnden utse en rådgivande parlamentarisk kommitté;

III. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 431 och II: 545, I: 454 samt I: 469 och II: 580 och med avslag å motionerna I: 453 och II: 544 samt II: 563, sistnämnda tre motioner såvitt de avsåge förevarande anslag, till Statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning för budgetåret 1955/56 under sjätte huvudtiteln anvisa ett anslag av 550 000 kronor;

3) av herrar *Johansson* i Mysinge och *Svensson* i Stenkyrka, vilka ansett att vid den nu föreslagna folkomröstningen någon särskild statlig upplysningsverksamhet icke vore påkallad och att därför utskottet under II. och III. bort hemställa

II. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att riksdagen måtte uppdraga åt talmanskonferensen att såsom biträde åt folkomröstningsnämnden utse en rådgivande parlamentarisk kommitté;

III. att riksdagen måtte, med bifall till motionen II: 563, såvitt nu vore i fråga, och med avslag å motionerna I: 431 och II: 545, I: 454, I: 469 och II: 580 samt I: 453 och II: 544, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till statlig upplysningsverksamhet vid 1955 års folkomröstning;

4) av herrar *Sundelin* och *Svensson* i Ljungskile, utan angivet yrkande.

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen i detta ärende jämväl finge avse andra lagutskottets utlåtande nr 32 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Högertrafikfrågan

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf):

Herr talman! Som redan meddelats kommer debatten i högertrafikfrågan att även omfatta andra lagutskottets utlåtande nr 32 angående folkomröstning om högertrafik.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 111, som ligger till grund för statsutskottets förevarande utlåtande, är själva sakfrågan anslaget till en omläggning till högertrafik och anslaget för folkomröstningens genomförande i samma fråga. Jag vill då erinra om att när frågan om folkomröstning och högertrafik senast behandlades, vid 1945 års riksdag, så behandlades sakfrågan i sin helhet av andra lagutskottet, och det förefaller som om det hade varit riktigast, att sakfrågan och frågan om lagtexten även denna gång hade behandlats av andra lagutskottet och att statsutskottet hade fått behandla anslagsfrågan. Nu är det dock som det är med den saken, och då kan man väl bara påpeka förhållandet och hoppas att det uppmärksammas i framtiden.

Som framgår av statsutskottets utlåtande har Kungl. Maj:ts proposition tillstyrkts av utskottet med så att säga dominerande majoritet. Jag skall självfallet inte här ta upp frågan om höger- eller vänstertrafik, utan endast beröra det avsnitt som rör de av departementschefen begärda anslagen för folkomröstningen.

Beträffande det anslag på en miljon kronor, som äskats för folkomröstningens administration, råder inga delade meningar, men beträffande anslaget på drygt 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor har det avgivits två reservationer. Departementschefen har i propositionen stött sig på justitieministerns uttalande i proposition nr 193 förra året, där det framhålls att om staten beslutar att ordna en folkomröstning, så är det också statens skyldighet att bekosta den upplysningskampanj, som kan bli en nödvändig följd av det beslutet. Vi finner emellertid att den motiveringen inte kan vara

allmängiltig och inte kan gälla under alla förhållanden. Vi menar nämligen att statsbidrag till upplysning och propaganda bör beslutas endast i den mån som de till folkomröstning framförda frågorna är av den komplicerade natur, att en upplysningskampanj är av behovet påkallad. Men i frågan om höger- eller vänstertrafik är frågeställningen den enklaste möjliga. De röstande har bara att svara ja eller nej på den ställda frågan, och vill de inte det, så får de lämna en blank röstsedel. Men lika väl har det här begärts 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor till en upplysningskampanj, i fråga om vilken departementschefen förutsätter, att man skall utse en särskild nämnd, som biträdes av en parlamentarisk kommitté. Ja, vi skulle faktiskt få ett litet nätt ämbetsverk i arbete fram till den dag, då omröstningen skall verkställas.

De röstberättigade medborgarna här i landet torde emellertid vara fullt förtrogna med frågan om höger- eller vänstertrafik. Under senare år har ju det ärendet debatterats i pressen när trafikutredningen tillsattes, när dess betänkande avlämnades, när betänkandet gick ut på remiss och när remissvaren strömmade in o. s. v. Allt detta har utförligt presenterats och kommenterats i pressen. Alla man möter är därför väl inne i frågans karaktär och innebörd. Av den orsaken har vi ansett det onödigt att offra miljoner på en propaganda för en omröstning i den frågan. Däremot har vi inte velat ta ställning till själva principen, om statsmakterna skall bidra med medel till upplysningsverksamheten och om frågan är av den karaktär att den kräver sådan upplysning. För min egen del menar jag, att frågor av denna karaktär knappast bör bli föremål för folkomröstning.

Departementschefen säger att den föreslagna omröstningen är en försöksomröstning. Man skall försöka att bedöma hur röstningen utfaller efter den propaganda som sättes in med de statsmedel, som här förutsättes bli anslagna.

Högertrafikfrågan

Till detta vill jag ha sagt, att det kan vara lika intressant att se resultatet av en folkomröstning, även om inte staten offerar några miljoner och där de röstberättigade medborgarna avgivit sitt votum utan någon extra påtryckning.

Nu skall visserligen dessa statsmedel fördelas med 50 procent på båda sidorna, och propagandan skall bli objektiv, men jag undrar om det inte ändå är bortkastade pengar. Vi får ju här i riksdagen då och då ta ställning till anslagskrav, och vi har ibland i statsutskottet t. o. m. diskuterat små anslagshöjningar på 10 000 kronor. Men här lämnar man med varm hand miljoner till en uppgift, som man för närvarande knappast kan anse vara av behovet påkallad, i varje fall inte i samband med den förestående eventuella omröstningen. Det är därför vi menar att frågan om statsanslag bör anstå tills ett sådant spörsmål uppkommer, då man finner att det är nödvändigt med en sådan folkkupplysning till den röstande allmänheten. Därför ber jag, herr talman, att i all korthet få yrka bifall till reservationen nr 3 till statsutskottets utlåtande.

Häruti instämde herrar *Johansson* i Mysinge (bf) och *Helén* (fp).

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! Vid detta ärendes behandling i statsutskottet har jag funnit anledning ansluta mig till den med nummer 2 betecknade reservationen, och jag skall nu i korthet redogöra för de synpunkter, som för mig varit avgörande.

Jag vill då, herr talman, först betona att vi i vår reservation ansluter oss till själva huvudtanken, nämligen att en folkomröstning skall anordnas i denna trafikfråga. De motiveringar som departementschefen har förebragt för en sådan omröstning finner vi också bärande; jag skall inte ta upp tiden med att närmare belysa dem.

Departementschefen har vidare föreslagit, att man vid denna omröstning också skall ge tillfälle för dem som är likgiltiga eller tveksamma i denna fråga att avge sitt votum, vartill de skulle få möjlighet genom att lämna en blank sedel. Detta har vi inte kunnat biträda, och jag vill understryka att även utskottsmajoriteten på den punkten har uttalat sig mycket tveksamt. Man säger därvidlag: »Det synes dock utskottet tveksamt, om tillräckliga skäl föreligger för redovisning av även en tredje ståndpunkt vid själva omröstningen, vilket måste komma att komplicera förfarandet.» Man slutar emellertid med att säga, att man »vill likväl icke motsätta sig departementschefens förslag». Jag tycker att detta utskottsmajoritetens ställningstagande är svagt. I reservationen nr 2 framhåller vi för vår del att det finns ingen anledning att särskilt pröva en tredje ståndpunkt i detta sammanhang.

I propositionen säger departementschefen, att det inför denna omröstning behövs en omfattande upplysningsverksamhet, och vi kan på den punkten instämma. Vi har alltså anslutit oss till departementschefens förslag om beviljande av ett anslag till administration på en miljon kronor. I fråga om upplysningsverksamheten har vi biträtt det kungl. förslaget om utgivande av en broschyr med sakligt vägledande upplysning och beviljande för bestridande av kostnaden för denna av ett anslag på 550 000 kronor.

Däremot kan vi inte biträda det stora organisationsförslag med ty åtföljande kostnader, som är framlagt. Vi tycker att organisationsapparaten har fått alldeles för stora dimensioner. Vi förmenar att i den offentliga debatt, som kommer att föregå denna folkomröstning, kommer alla tänkbara ståndpunkter och skäl att föras fram och att vi kan lita på att pressen här fullgör sin uppgift. Därtill kan man också med all rätt peka på värdet av de radiodebat-

Högertrafikfrågan

ter, som måste anordnas i samband med diskussionerna kring denna fråga. Denna upplysning och vägledning per radio räknar vi som synnerligen effektiv. Detta gör att vi av rent sakliga skäl anser, att det stora anslaget till en omfattande propaganda i övrigt inte är motiverat.

Saken har också en rent principiell sida. Denna gång gäller det en fråga, som inte på något sätt är partipolitiskt betonad. Men vi kan ju förvänta att i framtiden få vara med om flera folkomröstningar, och det kan vid ett kommande tillfälle gälla spörsmål, som är partiskiljande. Om man nu knäsatser principen att bevilja stora statliga anslag för en propaganda, upplagd såsom förutsättes i propositionen, förmenar vi, att detta kan ha ganska riskabla följdverkningar. Det blir i framtiden måhända en statsunderstödd partipolitisk propaganda i samband med folkomröstningar. Vi har funnit, herr talman, att en sådan utveckling får anses strida mot den allmänt vedertagna demokratiska uppfattningen om värdet av fristående politiska partier, bildade och uppburna av medborgarnas egna, av statsmakterna helt oberoende anstalter.

Herr talman! Detta är i korthet de synpunkter som varit vägledande för vårt ställningstagande, när vi avgivit reservationen nr 2, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Herr Svensson i Stenkyrka påtalade den underliga utskottsbehandling, som denna fråga har fått, och jag skall därför inte gå närmare in på det, även om jag vill deklarerera, att jag tror det hade behövts ett sammanfatt utskott.

Jag tror inte att vi skall dra upp någon folkomröstningsdebatt här, men

vilken uppfattning man än har om folkomröstningen måste man väl säga, att den fråga det nu gäller mycket dåligt passar för folkomröstning. Riksdagen har aldrig önskat någon folkomröstning, när denna fråga varit uppe. Utredningen har heller inte haft något sådant önskemål. Man kan fråga sig vilka krafter som velat ha en folkomröstning i denna fråga. Det går inte att värja sig för intrycket, att de som påstår att detta är ett litet sabotage dels mot högertrafiken, dels mot folkomröstningen, ändå inte har alldeles fel.

Här skall vi lägga ut 3½ miljoner kronor bara för själva folkomröstningen, men det är inte det väsentligaste, ty ett dröjsmål i frågan kostar också pengar. Vi vet, att kostnaderna stigit sedan år 1945 från 28 miljoner till 200 miljoner. Vi har inte så gott om pengar, att vi har anledning att lägga ut dem på detta sätt. Det är bokstavligen meningen, att vi skall lägga ut pengar åt höger och vänster — det är väl bara Grönköpings Veckoblad som föreslagit, att man skall ge propagandapengar till dem som röstar blankt. Jag tycker emellertid att den föreslagna utgiften är en onödigt utgift, som medför en fördröjning och därför också ytterligare kostnadsökningar för reformens genomförande.

Det är alltså, herr talman, utan att ta ställning till själva folkomröstningsfrågan som jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 1 av herrar Näsström och Hesselbom.

I detta yttrande instämde herr *Ahlberg* (h).

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Det är nog en allmän önskan, att denna debatt inte blir alltför lång utan att respektive talare helt kort framför sina synpunkter, och jag skall endast säga några ord som motivering för utskottets förslag.

Vad den s. k. avslagslinjen beträffar

Högertrafikfrågan

skall jag för min personliga del gärna medge, att man kan ifrågasätta lämpligheten av att anordna en folkomröstning i denna fråga, icke minst med hänsyn till ärendets tekniska karaktär och kanske också med hänsyn till den ingående behandling, som högertrafiken ägnats i den svenska riksdagen. Men jag vill å andra sidan erinra om den diskussion som uppstod — vilket de föregående talarna för övrigt erinrat om — när kommittén år 1954 avgav sitt betänkande, samt om den diskussion, som för något år sedan fördes ute i landet och här i riksdagen om folkomröstningsinstitutet som sådant.

Allt detta utgör enligt min mening anledning till ett positivt ställningstagande till omröstningsförslaget, och utskottet har heller inte velat vara med om ett avslag. Tvisten kommer närmast att stå om formerna för upplysningen och de anslag, som riksdagen skulle bevilja. Det första förslaget gäller information, ett slags vägledning med sakuppgifter från statens sida. Bland annat skulle det förekomma en broschyr, som troligen skulle utdelas till alla väljare i landet. Men varken denna broschyr eller övrig upplysning skulle innebära något ställningstagande från statsmakternas sida till själva omröstningsfrågan.

Däremot sker ju ett ställningstagande i själva omröstningsfrågan genom det anslag på två miljoner kronor som skulle utgå till både ja- och nejsidan vid denna folkomröstning. Herr Svensson i Stenkyrka började denna debatt med att yrka avslag på alla anslag till upplysning och propaganda i detta sammanhang. Tydligt anser han och hans medreservanter att medborgarna skulle vara fullt införstådda med vad frågan gäller, och kanske anser man sig också vara säker på omröstningsresultatet. Jag skulle vilja varna för att vara alltför säker på den saken; det kan hända att omröstningsresultatet blir en överraskning.

Om det däremot är så, att herr Svensson i Stenkyrka anlägger sparsamhets-synpunkter på det hela, vore det ju bättre att han yrkade avslag på hela förslaget om omröstning och inte bara på förslaget om anslag för upplysning. Enligt min och utskottets mening är det en rätt komplicerad fråga som det här gäller, varför det behövs en grundlig upplysning, innan väljarna kan fatta ståndpunkt till densamma.

Striden kommer antagligen att närmast stå om detta anslag på två miljoner kronor till företrädarna för olika meningar vid omröstningen. Jag vill därför också för min del erinra om vad departementschefen anförde, när riksdagen fattade beslut om det nu vilande grundlagsförslaget beträffande ett folkomröstningsinstitut. Departementschefen framhöll då att medborgarna måste bli allsidigt och i erforderlig utsträckning informerade om de frågor, beträffande vilka staten begär att de skall yttra sig. Staten måste därför bevilja medel för upplysningsverksamhet från både ja- och nejriktningens sida, ja, när förhållandena så påfordrade, till upplysningsverksamhet även från den riktningens sida som inte vill rösta vare sig ja eller nej.

Slutligen vill jag anförda ett par synpunkter, som jag tror delas av hela utskottet med undantag av reservanterna.

Vid en folkomröstning bör det ske en allmän upplysning från samhällets sida, men denna upplysning får icke innebära ett ställningstagande i den fråga som skall bli föremål för omröstningen. Upplysningen måste emellertid kompletteras med de speciella synpunkter som anhängare och motståndare till det förslag, som ställes under omröstning, kan lägga på detsamma. Denna gång gäller det frågan om omläggning till högertrafik, men den synpunkt jag nu anför kan i än högre grad bli aktuell när mer partipolitiskt betonade spörsmål skall bli föremål för omröstning.

Högertrafikfrågan

I detta avseende har jag alltså en uppfattning, som är rakt motsatt den som här redovisas av ordföranden i statsutskottets fjärde avdelning, herr Malm-borg.

Då det är samhället som påfordrar en folkomröstning, bör det vara samhällets skyldighet att bekosta även den propaganda och upplysningsverksamhet som bedrivs av dem, som företräder olika meningar i omröstningsfrågan. Denna synpunkt har varit vägledande för departementschefen, när han framlade förslaget om folkomröstningsinstitut, och den har också varit vägledande för departementschefen och utskottet när det gäller det här föreliggande förslaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr MALMBORG i Skövde (fp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande betonade jag, att det är naturligt och rimligt, att staten ger ett anslag till administrationen, när det gäller ordnandet av folkomröstning. Vidare framhöll jag, att det är motiverat att söka åstadkomma en effektiv och god upplysning i det spörsmål, som folkomröstningen avser. Jag kan emellertid omöjligen biträda herr Anderssons i Malmö mening, att man här måste lägga upp en så omfattande propaganda och lämna så stora anslag till ja-sidan och nej-sidan. Jag kan inte finna detta rimligt och sakligt motiverat. — Jag vill än en gång understryka, att det är principiella synpunkter som för mig är avgörande. Herr Andersson tycks ha diametralt motsatt uppfattning mot mig på den punkten. Han menar, att det skall vara stora statliga anslag till propaganda, även om folkomröstningen gäller politiskt betonade spörsmål. Jag har den uppfattningen, att det inte bör vara på det sättet, av skäl som jag i korthet antydde i mitt förra anförande.

Herr talman! Det var dessa synpunkter, som jag ville understryka med anslutning till herr Anderssons anförande.

Herr ANDERSSON i Malmö (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ånyo konstatera att herr Malmberg och jag på denna punkt rörande propagandaslaget har diametralt motsatta meningar. Vi är bara överens om att våra uppfattningar inte går samman. Jag har ingen anledning att gå ifrån min mening. Jag tycker, att det är riktigast, att samhället, när det påfordrar en folkomröstning, också skall påta sig de kostnader, som med denna folkomröstning är förenade. Vi skall komma ihåg, att om vad vi redan beslutat blir grundlag, har en tredjedel av kamrarna möjlighet att besluta, att folkomröstning skall äga rum.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! I en reservation av herrarna Näsström och Hesselbom framhålles, att riksdagen i princip redan tagit ställning för en övergång till högertrafik i Sverige genom att godkänna andra lagutskottets utlåtande nr 39 vid höstriksdagen 1953. De nämnda reservanterna påpekar vidare, att 1954 års kommitté för utredning om högertrafik inte föreslog någon allmän folkomröstning. De återger därvid departementschefens uttalande, att tre reservanter i ett särskilt yttrande förklarat sig i princip inte ha något emot en folkomröstning. Detta tarvar emellertid en närmare förklaring. Det omtalade principuttalandet tillkom efter det att en av kommitténs ledamöter i ett särskilt yttrande uttalade sig i folkomröstningsfrågan. Som bekant behandlades inte denna sakfråga av kommittén. Vad som är viktigt att erinra om i detta sammanhang är att de parlamentariska ledamöterna av kommittén samt en representant för Transportarbetarförbundet — dvs. ma-

Högertrafikfrågan

juriteten av kommittén — föreslog, att Kungl. Maj:t skulle föreslå 1955 års riksdag att fatta beslut om övergång till högertrafik. Av detta framgår att de parlamentariska ledamöterna i kommittén i själva huvudfrågan inte haft delade meningar om högertrafikförslaget, att detta borde föreläggas vårriksdagen 1955 för avgörande, samt att kommittén därför preciserade tidpunkten för övergång till högertrafik till år 1959.

Av det sjuttiofem instanser, som yttrat sig över det av 1954 års högertrafikkommitté avgivna betänkandet, är det en överväldigande majoritet, som rent principiellt förordar övergång till högertrafik. Däremot bryter sig meningarna starkt, när det gäller kommitténs förslag om bland annat finansieringssättet och grunderna för ersättning. Tanken på en folkomröstning har avisats av 22 instanser, 41 har inte yttrat sig och 2 anser, att folkomröstning bör komma till stånd. Enligt min mening har remissinstanserna varit positivt inställda till kommittéförslaget men kritiska mot folkomröstningstanken, trots att de inte har haft någon anledning att uttala sig i detta spörsmål.

Vad man är mycket intresserad av i riksdagen är hur regeringen kommer att handla efter folkomröstningen i oktober. Jag ser inte statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet här i kammaren, men jag vill ändå ställa följande fråga till honom: Om det i folkomröstningen blir ett positivt uttalande för övergång till högertrafik, kan då en proposition förväntas i ärendet till årets höstriksdag?

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få säga några ord i anslutning till den blanka reservation som är fogad till statsutskottets utlåtande av herrar Sundelin och Svensson i Ljungskile.

Vi har ansett det inte vara ur vägen att man vid en eventuell folkomröstning i högertrafikfrågan även låter medborgarna säga sin mening om den principiella utformningen av bestämmelserna om onykterhet vid ratten. Utskottet vill icke vara med om detta utan anser att dessa frågor icke bör gå ut till omröstning tillsammans. Naturligtvis bör en folkomröstning vara enkel och entydig. Jag kan dock inte anse, att det är så alldeles riktigt vad utskottet säger om att frågan om höger- eller vänstertrafik är artskild från den fråga vi för fram i motion nr 543. Jag har den uppfattningen, att högertrafikreformen i hög grad är en trafiksäkerhetsfråga, och detta är också i allra högsta grad frågan om förbud mot alkoholförtärande i samband med bilkörning eller framförande av motorfordon. Jag vill starkt poängtera att från min synpunkt är spörsmålet om alkohol vid ratten inte en *nykterhetsfråga* i första rummet utan en *trafiksäkerhetsfråga*.

Jag har ingen tillförlitlig statistik på den olycksfrekvens, som är orsakad av att vi i vårt land har vänstertrafik. Men sådana olyckor torde vara färre än många tror, men gäller det åter olyckor orsakade av onykterhet vid ratten, då vet vi alla att höga siffror talar sitt förfärliga språk.

Frågan om att köra till höger är alltså från vår synpunkt och i detta sammanhang en fråga om säkerhet i trafiken. Frågan om sprit vid ratten är icke artskild från den förra.

Kammarens ledamöter har säkerligen lagt märke till att 1949 års trafiknykterhetsutredning inte är ointresserad av en lagstiftning, som kriminaliserar alkoholförtäring kort tid före eller under bilkörning, men man fruktar för att ett dylikt förbud skulle sakna en allmän resonans i rättsmedvetandet hos vårt folk. Men jag är inte alls så säker på det. Jag tror snarare att alla de olyckor — och alla tragedier som följer dem — där alkoholen spelat en framträdande

Högertrafikfrågan

roll leder opinionen just åt det håll som vi syftar till i vår motion.

Därför vore det, som vi ser det, rätt lämpligt att låta folket säga sin mening här. En sådan opinionspejling vore, menar vi, av ett stort värde vid den kommande utformningen av trafiknykterhetslagstiftningen.

De erfarenheter man har i Norge i fråga om skärpt nykterhet vid ratten för all yrkesmässig trafik har icke gett till resultat att man tänker avvika från den väg man valt. Den ökade motorismen på våra trånga och på många håll bedrövliga vägar kräver sannerligen helnyktert folk vid ratten.

Jag vill gärna tillägga att Motorförarnas helnykterhetsförbund ställt sig positivt till motionens yrkande, och IOGT:s tidning Reformatorn har ägnat den en ledare, som går på samma linje. Till belysande av frågan om det verkligen är så ödesdigert att sammankoppla två frågor vid en folkomröstning vill jag bara erinra om hur man ser på den saken i andra länder där man länge använt folkomröstningsinstrumentet.

I SOU 1923 tar jag ett exempel från Schweiz. Där hade man vid en folkomröstning fyra frågor att avgöra. De var omorganisation av justitiedepartementet, tillståndsavgifter för handelsresande, utvidgning av förbundets straffrätt och kansli kostnader för legislaturen i Washington. Ja, dessa frågor, som de goda schweizarna hade att säga sin mening om på en gång, var nog litet artschilda för att nu använda utskottets terminologi. Men schweizarna tycks ha klarat biffen.

Eller jag kan ta Arizona i USA och hänvisar till SOU 1952. Där fick man svara på följande frågor i ett svep: rätt för legislaturen att uppta lån för vägförbättring, legalisering av vadhållning vid hästkapplöpningar, inrättande av en statlig kommission för vägväsendet och undersökning av möjligheterna att utnyttja Coloradofloden för konstgjord bevattning och elkraftproduktion. Det

kan tilläggas att Arizona har mycket indianer och en talrik negerbefolkning, men folket tycks ha klarat av att svara på dessa frågor på en gång.

Ja, herr talman, jag ställer intet yrkande men har velat säga dessa ord. Det torde bli tillfälle att återkomma till själva sakfrågan i annat sammanhang.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag förstår, att vi vid denna sena tidpunkt i enlighet med talmännens önsknings måste koncentrera oss. Jag skall därför söka fatta mig kort.

Jag vill först beklaga, att vi inte kunde lösa denna fråga 1945, när en omläggning ännu hade varit billig. Åtskilliga av ledamöterna i denna kammare erinrar sig nog den osedvanliga splittningen vid det tillfället på regeringsbänken, när herr Wigforss talade i den ena riktningen och herr Ohlin och herr Domö, som också tillhörde regeringen, i den andra. Det är helt andra belopp, som en eventuell övergång skulle kräva nu.

Vidare vill jag inledningsvis i korthet uttala min principiella anslutning till vad herr Svensson i Stenkyrka yttrade. För framtiden synes det mig vara naturligt, att avgöranden i frågan om referendum skall tillgripas eller inte förläggas till vederbörande saksutskott, inte med hänsyn till de pengar det gäller till statsutskottet. När folkomröstningen behandlades 1922, bereddes också ärendet helt och hållet av första lagutskottet.

Sedan vill jag gå direkt på frågan om upplysningen i den förestående omröstningen om högertrafik. Denna sönderfaller i två delar: dels i objektiv upplysning, alltså en skrift, som distribueras till alla väljare och innehåller ett koncentrat av de olika synpunkterna på frågan, och dels den propaganda för två miljoner kronor, som föreslagits utdelad till ja- och nejsidan. Jag har ingenting emot den objektiva upplys-

Högertrafikfrågan

ning, som här föreslås. Tvärtom tror jag att denna är ett nödvändigt inslag i en välordnad referendumstat. Inom förbundet i Schweiz har man under lång tid varit tveksam inför dylik objektiv upplysning, men under senare år har man accepterat denna. Däremot har man i kantonerna alltid ansett det önskvärt med en liten objektiv skrift. Jag har gått igenom åtskilliga sådana skrifter. Dessa är av ett utomordentligt värde för medborgarna, om de önskar följa samhällets utveckling över huvud, ty där ges mycket utförliga framställningar om den politik som har förts, dess innebörd och dess syftemål.

Däremot kan jag inte uttala annat än min utomordentliga förvåning över att detta projekt med två miljoner kronor kommit fram. Jag ser i kammaren den ärade ordföranden i socialdemokratiska riksdagsgruppen herr Skoglund i Umeå, som jag kamperade tillsammans med i fyra år i folkomröstningskommittén. Jag kan inte erinra mig att herr Skoglund under alla våra diskussioner i denna kommitté eller herr Skoglunds meningsfränder — alltså framlidne riksdagsmannen Wallentheim och landshövding Olsson — någonsin kom på den idén att ens nämna möjligheten av ett dylikt extra anslag. Ser man efter i kommittébetänkandet finner man däremot en enig anslutning till tanken på en objektiv upplysning. Därutöver förekommer ingenting. Jag vet inte vad som föranlett regeringen till denna generösa propå, så frikostig i förhållande till den njugghet som statsmakterna nu är skyldiga att ålägga sig på alla andra statsfinansiella områden. Det är möjligt att det är Gösta Rehns många inlägg i pressen och radion om propagandan som inspirerat regeringen. I varje fall vill jag endast framhålla, att i intet av de länder där folkomröstningsinstitutet tillämpats — inte bara under kort tid utan också under årtionden — har man kommit på denna idé att subventionera parternas folkomröst-

ningskostnader. Schweiz om något land har väl erfarenhet av detta. Man har ju där 25 kantoner, och i någon av dessa kantoner skulle det ju kunna tänkas att samma befängda idé hade runnit upp. Såvitt jag vet har — i varje fall fram till 1950 — aldrig något sådant förekommit, och det måste väl bero på att man ansett, att en stor risk är förbunden med en sådan utgiftspolitik, därför att den strider mot idén om fri upplysning i den demokratiska staten.

Jag tillåter mig att ha den uppfattningen, att den svenska radion, som i stort sett leds på ett utomordentligt opartiskt sätt — förutom den objektiva upplysningsskriften och förutom vad pressen här kan komma att skriva liksom vad enskilda organisationer måhända kommer att publicera på detta område — erbjuder de allra bästa garantier för en tillräcklig vägledning för väljarna. I radio skall väljarna denna gång få tillfälle att höra endast ett problem diskuteras. Det skall väl inte vara svårt att under tre eller fyra sådana diskussioner kunna få högertrafikfrågan allsidigt belyst, liksom framlagd på ett intresseväckande sätt. Vid de stora radiodebatterna före varje val diskuteras det däremot 20 à 30 saker på en gång — kalejdoskopiskt förvirrande för väljarna — och ändå har vi ansett att dessa radiodiskussioner har haft en funktion att fylla.

Jag vill verkligen ställa den frågan om den majoritet, som till äventyrs i denna kammare i dag är beredd att bevilja dessa två miljoner kronor, i fortsättningen är beredd att alltid handla på samma sätt. Antag t. ex. att vi får en folkomröstning om statskyrkan. Vilka skall då ha bidrag? Skall t. ex. de som yrkar på en separation mellan staten och kyrkan ha statsbidrag? Skall detta gälla varje hednisk riktning eller bara den riktning som företräds av låt mig säga herr Swedberg i Örebro — jag nämner honom därför att han deltog i

Högertrafikfrågan

debatten om statskyrkan för ett par veckor sedan? Är vi beredda att ge varje riktning statsbidrag för dess propaganda? Om vi t. ex. skulle få upp frågan om republik till folkomröstning, anser man det då vara lämpligt att propagandan till förmån för en sådan omvälvande omändring skall subventioneras? Om frågan om en friare lagstiftning i fråga om fosterfördrivning eller frågan om en avvärjning skulle komma upp, är man då verkligen beredd att handla på precis samma sätt? En ännu delikatare fråga är den, om det verkligen skulle överensstämma med uppfattningen hos en majoritet i detta land att en sådan propaganda skall subventioneras.

Jag vill genast tillägga, att jag har respekt för varje ärlig uppfattning. Varje sådan uppfattning skall fritt få göra sig gällande. Detta är emellertid en sak. En annan sak är att subventionera denna propaganda, att ta skattebetalarnas medel i anspråk för en propaganda, som de kan betrakta som på det mest kännbara sätt sårande för deras egna uppfattningar.

Jag vill också ställa en annan fråga. Antag t. ex. att vi i fortsättningen, med den reform av folkomröstningsinstitutet som preliminärt beslutats, under nuvarande partiförhållanden skulle få en folkomröstning, som vore begärd av de nuvarande oppositionspartierna. Är majoriteten då alltid beredd att bevilja även denna minoritet pengar för dess propaganda, även om majoriteten skulle anse att densamma vore ytterligt allvarlig ur samhällets synpunkt? Jag är inte fullständigt säker på att man den dagen kommer att vara lika generös som man är i dag.

Nu kan man ju säga att det finns risk för att en speciell riktning i en viss fråga får ett övertag till följd av att den förfogar över större penningmedel. Jag tror det är att misskänna folket om man tror att det uteslutande följer de kapitalstarkaste organisationer-

nas uppmaningar. I Schweiz, om man nu får tala om detta land en gång till, har man gjort den allmänna erfarenheten, att om folk känner att det så att säga börjar lukta pengar i referendumskampanjen, att det kommer ut för mycket tryck från en viss riktning, att denna riktning är för penningstark, så reagerar folket instinktivt mot detta. Naturligtvis har det i Schweiz vid olika tillfällen förekommit diskussion om pengarnas roll i referendum — det ligger i sakens natur, så många folkomröstningar som Schweiz har haft under de sista hundra åren — men på det hela taget tror jag det skall vara mycket svårt att kunna säga att folkomröstningarna där avgjorts just av att den ena sidans organisationer har haft större tillgångar än den andras. Snarast har väl utslaget varit ungefär det som man har väntat, alldeles oberoende av propagandan. Jag vill gärna instämma i vad herr Svensson i Stenkyrka nyss yttrade i sitt anförande. Jag tror att det allra värdefullaste i folkomröstningen är att folket får — med en viss vägledning genom denna objektiva upplysningsskrift och genom radion — försöka bilda sig en egen uppfattning; det är denna medborgarnas egna, kärnsunda uppfattning som vi är mest intresserade av att höra.

Nu säger kanske också någon, att denna omständighet att de stora tidningsdrakarna huvudsakligen finns på den borgerliga sidan kan komma att på ett orimligt sätt påverka folkomröstningens resultat. Vi kan då ställa frågan: Hur stort var folkpartiet i Sverige på den tid då det hade en mycket stark press? Det var ett mycket litet parti med 20 å 30 mandat. Partiet vann en stor framgång år 1948, men inte kan man säga att ökningen från 26 mandat till 57 eller 58 mandat för folkpartiet hade något egentligt sammanhang med folkpartipressens ställning just då. Blott en enda blick, tycker jag, på pressens roll vid svenska val ger vid handen

Högertrafikfrågan

hur två partier — socialdemokraterna och bondeförbundet — vuxit sig starka trots frånvaron av en stark tidningspress; den visar med andra ord hur oerhört man har överdrivit talet om pressens betydelse för propagandan.

Jag kan, herr talman, inte hjälpa att jag finner att förslaget om de två miljonerna utgör ett direkt avsteg från principen om den fria upplysningen och den fria diskussionen såsom ett nödvändigt element i demokratien, och därför ber jag att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av fröken Andersson m. fl.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag tyckte nog att herr Håstad sökte måla hin på väggen inför den här frågan om hur folkomröstningen skall ordnas här i landet. Det verkade faktiskt på mig som om herr Håstad, på ett sätt som står i motsats till den uppfattning jag förut har haft om honom, inte ville vara med om någon verklig upplysningsverksamhet i den här frågan. Han slutade med att säga ungefär att det värdefulla vore att få veta de enskilda människornas egen uppfattning, alltså den uppfattning de har innan de har fått någon upplysning om vad frågan gäller.

Kunde man vara övertygad om att människorna inte bleve påverkade från något håll, att man utan vidare bara kunde räkna med att de finge avge sina röster utan att någon hade sökt få dem att rösta på ett visst sätt, då kanske det skulle ligga någonting i detta som herr Håstad sade om den egna uppfattningen, men nu är ju läget här, som vi väl alla känner till, sådant att den ena sidan redan nu behärskar en väldig organisations- och propagandaapparat, som säkerligen kommer att utnyttjas till det yttersta, under det att den andra sidan inte har någon sådan apparat och inte alls har de resurser som den sidan har vilken vill ha högertrafiken genomförd.

Herr Svensson i Stenkyrka, som började den här debatten, sade att de röstande är så väl förtrogna med den fråga det gäller att det enligt hans mening egentligen inte skulle behövas någon upplysnings- och propagandaverksamhet. Jag har redan sagt att det inte är på det sättet. Om ingen sådan verksamhet skulle bedrivas från statens sida skulle den ena sidan komma att ligga i underläge i allra högsta grad, och hur skulle man betrakta värdet av en folkomröstning där den ena sidan uppenbart hade haft betydligt större resurser än den andra att påverka människornas röstande? En sådan folkomröstning vore enligt min uppfattning mycket litet värd.

Man menar vidare att staten inte skall släppa till pengar till detta, att staten inte skall medverka. Det är emellertid, som tidigare här sagts av herr Andersson i Malmö, inte de enskilda som har påfordrat denna omröstning, utan det är statsmakterna som har begärt att få höra folkets mening. Är det då orimligt att staten väsentligt bidrar till kostnaderna för den upplysningsverksamhet som behövs?

Herr Ericsson i Näs tyckte att det här var en dålig fråga att rösta om, men han angav inte alls hur en fråga skall vara beskaffad för att den enligt hans mening skall betraktas som en bra fråga att rösta om. Denna fråga är väl egentligen så pass enkel som frågor kan vara och en utomordentligt bra fråga att pröva folkomröstningsinstitutet på. Vi har att svara ja eller nej. Vill ni övergå från vänstertrafik till högertrafik eller vill ni inte? Jag tycker det är en alldeles utomordentlig fråga just att ställa till människorna, ty trafikreglerna är ju inte till bara för dem som kör bil och motorfordon över huvud taget. De är till för alla. Såväl cyklister som gående och över huvud taget alla som använder våra vägar är beroende av den trafikregel som gäller.

Herr Ericsson i Näs sade också att

Högertrafikfrågan

vi inte hade så gott om pengar att det var idé att slänga ut de miljoner detta skulle kosta av statsmedel. Men, herr Ericsson i Näs, om det skulle gå så att det bleve en klar folkmening emot övergång till högertrafik förutsätter jag att vi skulle spara 300—400 miljoner kronor på denna folkomröstning. En del säger att detta endast vore ett uppskjutande av frågan. Vi måste ändå övergå till en ny trafikregel, till högertrafik. Det finns emellertid inte något »måste» i detta avseende, utan det är vi själva som bestämmer trafikreglerna här i landet. Om vi vill ha en trafikregel som vi tycker passar oss kan ingen annan bestämma i denna fråga, utan det gör vi själva. Detta »måste» är bara en propagandaförfråga som utnyttjas för att försöka få igenom en övergång till högertrafik.

Ja, herr talman, vi har ju blivit ombedda att vara kortfattade och jag skall också försöka vara det. Jag vill sluta med att citera några ord i statsutskottets utlåtande som jag tycker är utomordentligt bra: »Det synes vidare utskottet naturligt, att detta anslag disponeras jämväl för understöd av den propaganda som vederbörande meningsriktningar organiserar, då detta torde vara förutsättningen för att utgångsläget beträffande tekniska resurser skall bli detsamma för båda parter och viss jämvikt således skapas i propagandakampanjen. Utskottet kan icke finna något principiellt stötande häri utan anser det snarare vara en fråga om rättvisa och rent spel.»

Herr talman! Jag vill särskilt understryka vad utskottet här säger. Det är en fråga om rättvisa och rent spel, och därför ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för det första uttala min förundran över att herr Andersson i Dunker så intensivt vänder

sig just mot mig. Jag har ju dock yrkat bifall till förslaget om den objektiva upplysningen, medan hans egna partivänner gått emot även den.

För det andra skulle jag här bara vilja framhålla att fyra, fem bra, sakliga, upplysande radiodiskussioner enligt min mening betyder mycket mera än de folders och annat som kommer att skickas ut över landet med stöd av dessa två miljoner kronor.

För det tredje: När herr Andersson nu konstruerar en grupp i överläge och en grupp i underläge, tycker jag det är mycket svårt att från början göra en sådan konstruktion, och hur skall vi kunna göra det i framtiden? Om herr Andersson syftar på motororganisationerna vill jag bara här framhålla, att hur mycket propaganda motororganisationerna än må ha givit ut — jag känner dock inte till något om dessa pengar — har de ju ändå aldrig lyckats beveka denna kammare eller medkammaren i fråga om bensinskatten, och det är väl om något ett exempel på att uppfattningarna i denna kammare eller hos folket, vars sunda förnuft vi ju måste tro på, inte är uteslutande propaganda.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skulle inte ha bevärat kammaren med att vid denna tidpunkt få ytterligare ett eller kanske flera inlägg, men jag kom in i kammaren när herr Håstad med mycket stor energi vände sig mot de två miljonerna och sade sig vara oerhört förvånad över att denna tanke har kunnat komma upp. Jag måste säga att jag är ännu mera förvånad över herr Håstads förvåning. Det är ju ganska känt att vi inom socialdemokratien väl ansåg, att folkomröstningsinstitutet kunde vara en rätt värdefull komplettering till vår representativa demokrati, men att det fanns en omständighet som gjorde oss

Högertrafikfrågan

tveksamma. Det var den ojämnhet i propagandaresurserna som för närvarande är för handen i vårt samhälle. Därför var vårt förslag i fjol om en utvidgad konsultativ folkomröstning förknippat med ett absolut villkor, nämligen det som herr Håstad kan läsa på s. 37 i propositionen nr 193 för år 1954. Och denna riksdag har ju utan att opponera sig accepterat de tankegångar som där lagts fram, nämligen att en folkomröstning rör sig om så stora och väsentliga ting att man kan räkna med att den statliga upplysningsverksamheten kommer att dra kostnader på mellan 3 och 5 miljoner kronor varje gång.

Nu kan herr Håstad säga: »Ja, det trodde vi uteslutande var avsett till en objektiv upplysningsverksamhet och icke till bidrag åt parterna.» Nej, herr Håstad, det står angivet i den kungl. propositionen från i fjol: »Ett statligt anslag för upplysningsverksamhet synes få disponeras ej endast av ja- och nej-sidan utan även av dem som anser att man ej bör ta bestämd ståndpunkt.» Hur kan herr Håstad vara förvånad över att samma regering som lagt fram denna proposition året därefter vidhåller sin uppfattning när man kommer till ett prov av folkomröstningsinstitutet, som visserligen utföres efter de gamla grunderna? Det måste ju vara av ett stort värde när det gäller att se vad folkomröstningsinstitutet duger till, att provet får utföras under samma villkor som angavs när vi tog denna kompromiss om konsultativ folkomröstning. Jag tycker för min del att det är fullkomligt häpnadsväckande att inte herr Håstad observerat, att vi måste hålla på att varje gång en folkomröstning sätts i gång skall den åtföljas av ett kraftigt tilltaget anslag till objektiv upplysningsverksamhet men även till partpropaganda.

Varför tycker vi det? Jo, därför att demokratin förutsätter att medborgarna har en fullständig rätt till information. Man säger att folkpartiets över-

lägsenhet i fråga om pressen icke speglar sig i de allmänna valen. Varför det? Jo, därför att då möts denna väldiga övermakt i fråga om pressen av en upplysningsverksamhet som slår sönder argumenten. Det är självklart att det måste vara så, ty varje gallundersökning, som görs innan upplysningsverksamheten kommer i gång från partiernas sida, visar ju att propagandan verkar. Det är ju först när det sker en motoffensiv, när de olika argumenten kommer till tals, som människorna har möjlighet att ta ställning. Det skulle vara i högsta grad odemokratiskt att inte följa det som jag trodde vi var helt överens om 1954: kommer en folkomröstning, skall ingen meningsriktning av ekonomiska skäl tvingas ligga stilla. Detta säger jag huvudsakligen därför att vi nu måste pröva oss fram till en vettig ordning. Om folkomröstningsinstitutet skall kunna bli vad jag hoppas det skall bli, ett värdefullt komplement till vår representativa demokrati, så måste vi lära oss hur denna del av upplysningsverksamheten skall gå till. Det är inte alls säkert att de former, som regeringen i år har föreslagit, är de lämpligaste. Låt oss göra ett stort experiment nu, men låt oss icke fumla med den demokratiska princip som jag tror vi kan vara överens om.

Sedan gjorde sig herr Håstad lustig över att politiska frågor skulle kunna bli föremål för folkomröstning och att därigenom politisk upplysningsverksamhet skulle finansieras av statsmedel. Ja, herr Håstad, vad är politik och vad är en politisk fråga? Det finns ju inga möjligheter att här dra någon strikt gräns. Blir en politisk fråga partipolitik därför att ett parti engagerar sig för den, därför att två partier engagerar sig för den? Folkpartiet bör ju ha all anledning att vara glad åt att bägge sidor skall få pengar, ty det partiet får ju alltid stöd för någon av sina många meningsriktningar.

Att dra upp en skiljelinje mellan poli-

Högertrafikfrågan

tiska och icke politiska frågor, det är ju orimligt. Det lär inte kunna gå att konstruera en sådan skiljelinje. Har vi gett oss in på detta får vi också ta konsekvenserna och åt varje meningsriktning, som är så pass stark att den är företrädd av så många som fordras för att driva fram en folkomröstning, ge chanser till att driva propaganda och upplysningsverksamhet efter vad meningsriktningen finner lämpligt. Det är, herr Håstad, demokrati. Att förhindra det är att gå ifrån vad vi var överens om i fjol, och det är också att vara rädd för ett folkomröstningsinstitut i demokratisk anda.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att statsministern har gjort för mycket av det där citatet. Vad jag började med att säga var, att min förvåning i högsta grad hade sin grund däri att detta för statsministern så centrala problem om propagandaunderstöd inte hade runnit upp i hjärnan hos någon av mina högt ärade kamrater i folkomröstningskommittén under de fyra år vi där diskuterade. Det knystades aldrig ett ord om detta. Vidare skall jag be att få omnämna för statsministern att då frågan kom till konstitutionsutskottet i fjol blev propagandaproblemet aldrig diskuterat i utskottet, och jag tror helt enkelt inte att någon trodde att regeringsuttalandet skulle ha denna långtgående innebörd. Jag var närvarande varenda minut som denna fråga diskuterades i utskottet, och jag vill försäkra statsministern att man då inte var fullt på det klara — i varje fall inte på motsidan — med innebörden av propositionen.

Emellertid vill jag här uttala min förvåning över att statsministern säger att det skulle vara »i högsta grad odemokratiskt» att inte ge ja- och nej-sidan propagandaunderstöd. Menar då herr statsministern att referendum i Schweiz är odemokratiskt? Menar statsministern

verkligen att det folk, som har uppfostrats vid referendum i kommunerna, i kantonerna och i förbundet och som nu har tillämpat denna form i åttio år men aldrig någonsin kommit på denna idé med statssubventionerad propaganda, skulle vara hemfallet åt en åskådning som är odemokratisk? Det förefaller mig befängt att kunna uttala något sådant.

Vad sedan beträffar frågan om ett referendumärende är av politisk karaktär eller inte, så förstår jag självfallet också att det kan gå politik i varje slags fråga. Men där ställer jag endast det spørsmålet till majoriteten, huruvida majoriteten är beredd att med samma generositet som i dag ge högern och folkpartiet 2 miljoner, 4 miljoner eller något annat anslag, om det skulle gälla att gå emot den nuvarande regeringen eller en regering av ungefär samma sammansättning som den nuvarande. Vi får framdeles se, om så kommer att bli fallet. För vår del tror vi inte att statssubventionerad propaganda är nödvändig. Jag upprepar än en gång, att hela detta statsministerns resonemang bygger på en enligt min mening orimlig överdrift av den skriftliga propagandans betydelse. Vi kan i radio få en diskussion som är fullkomligt tillräcklig för att ge väljarna upplysning. Behövs det kan vi ha flera sådana diskussioner i veckan. Det kommer inte att kosta statsverket och skattedragarna så mycket, men det utgör enligt min mening en garanti för en bättre information eftersom den är kontradiktorisk, d. v. s. den ena parten kan omedelbart besvara vad den andra parten har anfört.

Jag kan inte uttala annat än min bestämda instinktiva känsla av att vad statsministern här är inne på leder till en subventionering inte bara av referendumkampanjer utan också av partiväsendet, ja till slut också av pressen, eftersom pressen intar en så betydelsefull ställning exempelvis vid ett val. Då

Högertrafikfrågan

är vi sannerligen långt borta från de gamla demokratiska idealen, som byggde på fri konkurrens i fråga om åsikter.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag är något överraskad över statsministerns inlägg. Det förefaller som om han vill dela upp partierna i sådana som önskar högertrafik och sådana som önskar vänstertrafik. Jag har inte fattat spörsmålet på det sättet. Jag tror att sakfrågan skär tvärs över partilinjerna — i varje fall känner jag inte till att något parti har tagit ställning. Vi har tidigare i debatten rört oss med den fråga som föreligger och inte principfrågor för framtiden. Det är därför vi som står för den ena reservationen har menat, att det inte är skäl att bevilja dessa miljoner när det gäller den nu föreliggande frågan, men vi lämnar öppet för riksdagen att framdeles ta upp problemet på nytt om det uppstår frågor av komplicerad natur, som kan kräva en statlig upplysningsverksamhet.

Vad jag närmast vill ha sagt är att vi inte kan betrakta denna fråga som partipolitisk. Jag skulle vilja tillägga, om man här syftar på motororganisationerna, så har det vid försöksomröstningar, som vissa av dessa organisationer har anordnat, har visat sig, att medlemmarna inte alls uttalar sig markerat i vare sig den ena eller andra riktningen.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER:

Herr talman! Jag beklagar att inte herr Håstad tog upp denna diskussion i fjol utan gjorde det nu, när vi står inför det första praktiska försöket. Det skulle ha varit intressant att få en diskussion om hur vårt system med folkomröstning skall byggas upp.

Jag vill nog rekommendera herr Håstad att i fortsättningen inte bara lyssna på diskussionerna i konstitutionsutskottet utan också läsa Kungl. Maj:ts

propositioner innan han tar ställning till dem. Det står så tydligt angivet förutsättningen för att Kungl. Maj:t skulle gå med på det konsultativa folkomröstningsinstitutet, att jag inte kan förstå hur det är möjligt att komma förbi denna ytterligt klara redovisning.

Jag vill inte yttra mig om de schweiziska förhållandena. Jag konstaterar bara att det väl måste vara en mer demokratisk ordning att ge varje meningsriktning lika stora chanser att göra sig gällande. Det måste väl stå i bättre överensstämmelse med demokratiens principer än den metod herrarna här är förespråkare för.

Om jag, trots att diskussionen borde ha förts i fjol, får besvara herr Håstads fråga angående partipolitiken, vill jag säga, att alla politiska partier enligt min uppfattning kommer att söka undvika att ta upp rent partipolitiska frågor till folkomröstning. Det har sagts många gånger under förarbetena att man skulle undvika att göra det, men om det väcks en partipolitisk fråga och denna samlar ett tillräckligt antal röstande för att den skall gå till folkomröstning, förstår jag inte hur det skall vara möjligt att inte ge båda parterna stöd för verksamheten. Det vet båda parterna, och de bör väl då bli försiktiga med att dra upp rent partipolitiska frågor.

I hela den argumentation som förut anfördes framför allt av herr Håstad framhölls det, att man till folkomröstning skall ta upp sakfrågor, där den enskilde medborgaren kan svara ja eller nej och där de partipolitiska programmen icke har givit väljarna tillfälle att ta ställning. Låt oss försöka följa den praxis som jag föreställer mig att även oppositionen ansluter sig till, så aktualiseras inte de frågor som herr Håstad drar upp!

När vi gör det första stora experimentet bör vi inte slarva bort det. Då bör vi hålla på det som vi resonerade om i fjol, och i fjol skrev vi som vi

Högertrafikfrågan

gjorde. Den diskussion som förs i kväll borde ha förts då.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att i min första replik se på akterna, men jag vill nu upplysa kammaren om följande. Den kungl. propositionen i fjol slutar i den del som statsministern har citerat på följande sätt: »Dessa spörsmål» — alltså om information — »är emellertid icke tillräckligt genomdiskuterade för att det nu skall vara möjligt att ta slutlig ställning till dem. Därest riksdagen såsom vilande antager föreliggande grundlagsförslag, är det därför min avsikt att låta närmare utreda, hur en effektiv statlig upplysningsverksamhet bör vara organiserad.» Det är alltså vad regeringen sade i fjol. Man skulle låta utreda frågan närmare. Utskottet har såvitt jag kan se inte med ett ord berört den fråga som statsministern här har tagit upp, därför att utskottet uteslutande fäste avseende vid att ärendet skulle återkomma.

Jag kan försäkra statsministern att jag har tillräckligt bra minne för att kunna säga, att någon diskussion om detta inte förekom i konstitutionsutskottet. Jag kan därför inte finna annat än att vad statsministern här anfört mot mig är alldeles oriktigt och orättmätigt. I konkret form har frågan kommit upp första gången i dag, och därför är det också rätta ögonblicket att diskutera den nu. Vi har inte haft något konkret förslag förrän i dag, jag upprepar det.

Slutligen vill jag säga, herr talman, att jag tycker att denna debatt i hög grad vilar på en olikhet i uppfattningen om folket och dess roll vid referendum. När vi sist behandlade frågan om referendum minns vi, att man på socialdemokratiskt håll var angelägen om att inte ge detta institut för stor omfattning. Det fick inte bli decisivt, och det fick inte heller vara en för liten

minoritet, som ägde att påkalla referendum. Detta var ju ett uttryck av misstro mot folket. I dag vill man liksom ytterligare misstro folket att kunna fatta ståndpunkt i denna fråga på basis av denna objektiva upplysning plus radiodiskussioner plus tidningsartiklar. Jag tror inte att svenska folket är så okunnigt och så opraktiskt, att det inte kan ge till känna en egen mening i en fråga, som ändå är relativt praktisk.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Håstad kan som ursäkt för det sista anförandet åberopa, att han icke haft tillfälle att studera propositionen. Det står, herr Håstad, uttryckligen angivet, att det är självfallet att en sådan upplysningsverksamhet skall komma till stånd. Vad utredningen skulle omfatta är organisationen av upplysningsverksamheten. En sådan utredning är tillsatt.

Herr Håstads ursäkt för det sätt, på vilket han uppträtt här, är att han inte haft tillfälle att läsa hela propositionen.

Herr HÅSTAD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste ännu en gång fastslå, att utskottet aldrig tagit ståndpunkt till denna sak. Varken bondeförbundet och socialdemokraterna å ena sidan eller högern och folkpartiet på den andra tillkännagav någon ståndpunkt i denna fråga. Det kan hans excellens statsministern aldrig bestrida.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag har inte med ett ord berört utskottets skrivning. Jag har anfört vad regeringen skrivit i sin proposition, och min skildring av regeringens ställningstagande, som herr Håstad tillät sig sätta i fråga, är exakt riktig.

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! I ett särskilt uttalande till högertrafikutredningen har jag an-

Högertrafikfrågan

fört, att om kostnaderna för en omläggning till högertrafik skall bestridas av andra medel än bilskattemedel, så bör frågan ställas inför en allmän folkomröstning. Nu synes man vara överens om att kostnaderna för en omläggning skall bestridas av bilskattemedel, och då vill jag ifrågasätta, huruvida en folkomröstning i det läget bör äga rum.

Jag tror att herr Håstad har förenklat innebörden i propagandan vid den folkomröstning som nu skall äga rum. Det gäller här en enhetlig körregel, såsom jag ser det en av de åtgärder, varigenom man kan komma fram till en tryggare trafik. Om vi i det läget går in för anslag till propaganda, är det inte bortkastat.

Jag vill påpeka, att motororganisationerna redan engagerat sig för en omläggning till högertrafik. Pressen är likaså till övervägande del inställd på att medverka därtill och anser det önskvärt, att vi får högertrafik här i landet. Om vi skulle följa reservanternas förslag, skulle det innebära, att de som håller på vänsterregeln inte kommer i tillfälle att få de medel, som de kan anses vara berättigade att erhålla för att sprida kännedom om sin ståndpunkt.

Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter för att understryka, att dessa pengar är väl använda, under förutsättning att propagandan föres på ett vederhäftigt och objektivt sätt. Då kan man i denna propaganda angående en omläggning till högertrafik också inlägga synpunkter på åtgärder för att komma fram till större trafiksäkerhet här i landet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! En anledning till att jag begärt ordet är en blank reservation, som jag har fogat till detta utskottsutlåtande. Den beror i sin tur på att jag har haft vissa sympatier för den motion, som herr Gustafsson i Borås m. fl. har väckt i denna fråga och som går ut på

att man i samband med denna omröstning också skulle ha ställt en fråga angående människornas uppfattning om nykterhet vid ratten.

Det har sagts att denna fråga är artskild från frågan om man skall köra till höger eller vänster. Det tycker jag för min del inte att den är, eftersom den, såsom herr Gustafsson påpekade, även gäller trafiksäkerheten. Vidare spelar det ingen roll, om två frågor är artskilda, bara de är enkla och entydiga och följaktligen lätta att besvara. Det är såvitt jag förstår för normalt begåvade människor inte svårare att svara på två frågor en och samma dag än att svara på endast en. Det allmänna läget här är emellertid sådant, att jag inte anser det vara lönt att driva fram den motionen till omröstning, och jag har därför nöjt mig med en blank reservation.

Sedan skulle jag gärna, även om den saken är ingående belyst, vilja säga ett ord om anslaget till propaganda. Min inställning är den, att det anslag som här föreslås beviljat för en saklig upplysningskrift, där skäl för och emot redovisas, är det mesta man kan vara med om i ett sådant sammanhang. Skulle jag i något avseende vara tveksam, skulle det vara rörande frågan om inte även detta är att gå för långt. Möjligen kan man finna arbetsformer och garantier, som gör det försvarligt, att statsmedel användes för den begränsade uppgiften. Men att sedan gå vidare och ställa statsmedel till förfogande för olika parters propaganda tror jag är en fullständigt ohållbar linje. Det är i det sammanhanget tämligen likgiltigt vad regeringen behagar skriva i år eller i fjol.

Hans excellens statsministern påstod, att varje meningsriktning skulle få lika stora chanser. Hur går det till att ge varje meningsriktning lika stora chanser? Förutsättningen härför är ju, att man först gör en avvägning av de resurser som i förväg står till förfogande och sedan bestämmer bidragen så att chanserna blir lika stora. Vem kan göra

Högertrafikfrågan

den avvägningen? Ingen. Det är omöjligt. Vem kan säga, att den som har de största resurserna inte ökar sina resurser lika mycket med ett statsbidrag som den som har mindre resurser. Detta varierar så mycket i olika sammanhang.

Man påstår att det är statens skyldighet att bekosta propagandan, ifall man frågar allmänheten. Ja, vem är huvudman och vem är uppdragsgivare i detta sammanhang? Det är väl den röstberättigade allmänheten, som i alla dessa sammanhang är uppdragsgivaren och huvudmannen, och riksdagsmännen och regeringen är ombud. Det är ju folksuveräniteten som det är fråga om. Det är det som hela demokratin vilar på. Tror man inte så mycket på svenska folket, att man tilltror människorna att kunna bilda sig en uppfattning om renodlade enkla frågeställningar, tror man inte mycket på demokratin.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten, därför att den har redan blivit alltför lång. Jag skall nöja mig med att sammanfattningsvis som min mening säga, att statsbekostad propaganda är ett steg på vägen till statsdirigerad propaganda, och statsdirigerad propaganda är ett steg bort ifrån demokratin.

Häruti instämde herrar *Dickson* (h) och *Rimmerfors* (fp).

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde till en början beträffande vad statsutskottet i *punkten I* hemställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar *Näsström* och *Hesselbom* avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Ericsson* i *Näs* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

statsutskottets hemställan i *punkten I* i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar *Näsström* och *Hesselbom* i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstade för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Beträffande *punkten II* gav herr förste vice talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken *Andersson* m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till den reservation, som i denna del avgivits av herrar *Johansson* i *Mysinge* och *Svensson* i *Stenkyrka*; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Malmberg* i *Skövde* begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr *Svensson* i *Stenkyrka* votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående *punkten II* i statsutskottets utlåtande nr 131 antager det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. avgivna reservationen, röstar

Högertrafikfrågan

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontrapositionen i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herrar Johansson i Mysinge och Svensson i Stenkyrka.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets utlåtande nr 131, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fröken Andersson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Malmborg i Skövde begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 84 ja och 56 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten II.

I fråga om *punkten III* gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

På därå framställd proposition bifölls slutligen utskottets hemställan i *punkten IV*.

§ 15

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Lunds universitet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner,

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till ökad utbildning av läkare jämte i ämnet väckta motioner,

nr 137, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i bestämmelserna om statlig studiehjälp åt elever vid folkhögskolor,

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalter-

na och Eugeniahemmet m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till Justitiedepartementet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner,

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till regeringsrätten,

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till fängvården m. m. jämte i ämnet väckt motion,

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp,

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid Stockholm tygstation m. m. och

nr 145, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inrättande av en postanstalt i riksdagshuset,

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande inrättande av vissa nya tjänster samt rörande höjd lönegradsplacering för vissa andra tjänster i banken, m. m. och

nr 28, angående regleringen för budgetåret 1955/56 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 36, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden;

andra lagutskottets memorial nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

tredje lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfas-

tighet m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 17

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratifikation av konsularkonvention mellan Sverige och Frankrike;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut; och

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelser från Nordiska rådets svenska delegation;

från statsutskottet:

nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 286, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen;

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1955/56;

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett andra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m.;

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m.; och

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag; samt

från första lagutskottet:

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalcken, m. m.; och

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

§ 18

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 676, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 197, med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Denna motion remitterades omedelbart till behandling av lagutskott.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 22.23.

In fidem
Gunnar Britth

Lördagen den 21 maj

Kl. 11.00

§ 1

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 135—145, bankoutskottets utlåtanden nr 26—28, första lagutskottets memorial nr 36, andra lagutskottets memorial nr 33 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 24.

§ 2

Till bordläggning anmälades

statsutskottets utlåtanden:

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett sjöfartsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till kommerskollegium jämte i ämnet väckt motion,

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till till-

fällig korttidsutbildning av präster jämte i ämnet väckta motioner,

nr 152, i anledning av väckta motioner angående ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara till normalspår,

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ärendet väckta motioner,

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1955/56 till All-

männa barnbidrag jämte i ämnet väckt motion och

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 26, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt till expropriation av mark för stärkande av ofullständiga jordbruk och

nr 27, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stuteristatens organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 29, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förvärv av aktierna i Törefors aktiebolag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner m. m. och

nr 30, angående uppskov med behandling av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden.

§ 3

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.; och

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

från sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 293, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.; och

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkassor m. m.

§ 4

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.02.

In fidem
Gunnar Britth